

VITRALII

LUMINI ȘI UMBRE

Publicație editată de Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în
Retragere din Serviciul Român de Informații

DIRECTOR: Col. (r) Filip Teodorescu

Contact:

București, str. Toamnei nr. 37, sector 2

Tel.: (0040)-21-2119957

acmrr.bucuresti@acmrr-sri.ro

www.acmrr-sri.ro

©ACMRR-SRI

București 2018

ISSN 2067-2896

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”

Consultanți științifici

Acad. Dinu C. Giurescu

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu

Prof. univ. dr. Mihail M. Andreescu

Dr. ist. Alex Mihai Stoenescu

Conf. univ. dr. Aurel V. David

Colegiul de redacție

Redactor șef:

Col. (r) Hagop Hairabetian

Secretar de redacție:

Gl. bg. (r) Maria Ilie

Membri:

Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu

Gl. mr. (r) Marin Ioniță

Gl. bg. (r) Nechifor Ignat

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

Col. (r) dr. Tiberiu Tănase

Col. (r) Gheorghe Trifu

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor acestora. Opiniile și punctele de vedere exprimate de autori în cuprinsul revistei pot să nu corespundă integral cu cele ale ACMRR-SRI. Reproducerea sub orice formă a conținutului acestei publicații este permisă cu menționarea sursei și a autorului. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

C U P R I N S

Editorial

- Lumini și umbre... de ziua Europei 9
Col. (r) Hagop Hairabetian

Centenarul Marii Uniri

- Unirea cea Mare: între voința adunărilor plebiscitare și interesele marilor puteri 13
Conf. univ. dr. Aurel V. David
- 1918: Reabilitarea ideii de participare a românilor la decizia politică a țării lor 27
Dr. Vasile Lechințan, istoric, Cluj-Napoca
- Din cauzele profunde ale unirii 34
Conf. univ. dr. Mihai Racovițan, Sibiu

File de istorie

- Conștiința jertfei, dârzenia și informația – fundamentul victoriilor de la Mărăști, Mărășești, Oituz 41
Col. (r) dr. Aurel V. David
- Corneliu Coposu despre actul de la 23 august 1944 63
Dr. Vasile Lechințan, istoric, Cluj-Napoca
- Opoziția oamenilor de cultură față de regimul Ceaușescu
10. Opoziția prin acțiuni de protest public 68
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

Memorie profesională

- Note de lectură 89
 - Tudor Păcuraru: *Jurnalul unui terorist – non-ficțiune cu factografii*
 - Col. (r) dr. prof. univ. ing. Marian Rizea: *22.12.1989 – Revo(Invo)luția din România – făcături, schimbare, vasalizare, inaptocrație*
- Amintiri, vorbe și mărunțișuri despre serviciile de informații 92
Lt. col. (r) Ion Șandru

Colțul mizantropului

99

• Cumpărați gazete!	
Col. (r) Hagop Hairabetian	
<u>Atitudini</u>	105
• Sloganuri periculoase	
Gheorghe Ciul , director editorial, „Unirea”, Alba Iulia	107
• Scrisoare deschisă doamnei Eugenia Vodă	
Col. (r) Hagop Hairabetian	
<u>În sprijinul culturii de securitate</u>	
• Evoluția Serviciului Special de Informații în perioada celui de-al Doilea Război Mondial	109
Col. (r) dr. Tiberiu Tănase	
• „Logistica Frontului secret”: o contribuție inedită la dezvoltarea culturii de securitate	122
Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu	125
• Considerații pe marginea cazului Serghei Skripal	
Col. (r) Liviu Găitan	
• Teoria dominației globale – cadrul conceptual al geostrategiei Federației Ruse în zona Mării Negre	133
Dr. Alba Iulia Catrinel Popescu	145
<u>Pagini literare</u>	
• Mircea Dorin Istrate, Corin Bianu, Emil Dreptate, Ioan Florian, Constantin Matei, Dumitru Dănău	151
<u>Din activitatea ACMRR-SRI</u>	152
• <i>In memoriam: Academician Dinu C. Giurescu</i>	154
• <i>Prezenți în viața și cultura cetății</i>	155
• <i>Noi apariții editoriale</i>	155
• <i>Dialog cu cititorii și corespondenții</i>	156
• <i>Vitralii – Lumini și umbre: prezență și ecouri</i>	

EDITORIAL

LUMINI ȘI UMBRE... DE ZIUA EUROPEI

Luminile care au sărbătorit nu demult Ziua Europei din acest complex an 2018 au fost, fără îndoială, strălucitoare dar, de data aceasta, parcă n-au mai putut învinge umbrele lăsate de ceea ce se petrece cu Uniunea noastră, încât ne întrebăm și noi, ca Sfântul Petru: *Europa, quo vadis?* sau mai pe românește: Încotro o luăm, draga noastră Europă? Ce ne facem că a început să cam scârțâie minunatul nostru edificiu?

Istoric vorbind, „Europa Unită” a fost obsesia celebrului vizionar francez Jean Monnet, care în 1945, după terminarea războiului, a avut ideea înființării unei comunități între Franța victorioasă și Germania învinsă pentru controlul producției de cărbune și oțel, care în realitate ar fi fost un control mascat francez asupra producției de cărbune și oțel a Germaniei. Ulterior, după ce Germania și-a dovedit în scurt timp vitalitatea refăcându-și economia distrusă de război, ministrul de externe francez Robert Schumann a preluat inițiativa lui Monnet și a pus bazele Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului – CECO, primii protagoniști fiind bineînțelese Franța și Germania de Vest, acum pe picior de egalitate. Conform declarațiilor oficiale, această comunitate a avut la bază generoasa idee de a evita pentru viitor motive de conflict între cele două țări. Ulterior, la Comunitate au aderat Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda. Lucrurile mergând binișor, cei doi parteneri s-au gândit să-și extindă inițiativa de pace europeană și asupra celorlalte țări din zonă. Ofertele către statele vizate au fost prezentate ca o promisiune pentru un viitor măreț, strălucitor, pe fondul muzical al Simfoniei a 9-a beethoveniene.

Așa s-a reușit pasul temerar de la Maastricht prin înființarea, în 1993, a Uniunii Europene, care a atras treptat majoritatea țărilor din zonă și înglobează acum o populație de peste 500 milioane locuitori. Nu cu mult timp în urmă s-a

încercat elaborarea unei Constituții, care trebuia să fie marele pas spre oficializarea unui nou stat, dar unele referendumuri privind necesitatea acestei Constituții au dovedit foarte convingător că popoarele respective nu vor să renunțe la identitatea lor națională...

Tot mai multe voci încep să afirme că Uniunea Europeană, ca stat federal de sine stătător, după modelul Statelor Unite ale Americii, ar fi o utopie. Statele componente ale SUA nu s-au format având o tradiție de cultură, de limbă, de istorie, ci doar prin apariția unei pături de politicieni și mari proprietari de plantații care și-au creat peste noapte un parlament local și un guvern, declarându-se stat. Chiar și așa, în SUA sunt state care nu au renunțat la unele cutume, spre exemplu în justiție, unele păstrând și aplicând și în prezent pedeapsa cu moartea. Prin urmare, cu atât mai dificilă, dacă nu chiar imposibilă ar fi problema strictei alinieri a vechilor state europene cu mari tradiții istorice, de cultură, cu orgolii naționale, chiar cu unele adversități, idei preconcepute etc. Tocmai de aceea, o astfel de disciplină pe care ar încerca s-o aplice Bruxelles-ul ar fi o permanentă sursă de conflicte și de tendințe centrifuge, încă modeste și timide, căci sperie exemplul necazurilor pe care le are de suportat Marea Britanie după acel răsunător „Brexit”. Și totuși...

*

Polonia, fiica cea mai iubită a Occidentului, a făcut-o lată în justiție și drept urmare, după mai multe amenințări, i s-a aplicat „usturătoarea” activare a articolului 7. Știți ce înseamnă asta? Nu va mai avea drept de vot! Privăți de acest drept, n-ar fi exclus ca și pe polonezi să înceapă să-i frământă gânduri de evadare (sper, totuși, să nu avem un „Polexit”)

Este bine că europarlamentarii români au votat împotriva sancționării Poloniei, dovedind încă o dată trainica prietenie care ne leagă de poporul polonez încă din anul 1939 când, sfidând amenințările Germaniei fasciste, le-am întins o mână de ajutor în evacuarea aurului lor și în găzduirea miilor de refugiați polonezi. Votul nostru nu a fost unul de frondă față de Uniune, ci doar un gest amical față de un vechi prieten.

*

Grecia, terorizată de uriașele datorii externe, sfidând desigur obiecțiile superiorilor, cedează portul Pireu, de la porțile Atenei, unei companii chineze care astfel va reuși o cucerire pe care nu a putut-o realiza în antichitate nici măcar marea flotă persană. Bravo, chinezilor... dar U.E. pierde unul din cele mai importante porturi din bazinul sudic al continentului. Mai mult, Grecia, fiind membră NATO, în rada portului Pireu pot acosta vase din Flota a 7-a americană, pentru care probabil va fi neplăcut să treacă mai întâi prin filtrul chinezilor. Din informațiile care circulă se pare că și portul Salonic a fost luat la ochi de o mare corporație, nu știm dacă tot chineză.

*

Ungaria zburdă, ba îi incită la indisciplină și pe partenerii ei din grupul de la Visegrad, iar de „idila” dintre Orban și Putin au aflat până și femeile de serviciu care fac curat în birourile din Bruxelles. Totuși, oficialitățile comunitare, cu o blazare suspectă, vorbesc într-o doară despre unele posibile sancțiuni pentru Ungaria. Ce-o mai fi și asta? Cochetează toți cu Putin, sau are Ungaria un regim special? Vom vedea, că în 2019 vom avea Președinția UE pentru șase luni...

*

Una din problemele serioase ale Uniunii, care dezbină țările membre și menține o stare de încordare, este cea a refugiaților al căror flux se menține ridicat, integrarea lor fiind tot mai dificilă. Țări cum ar fi Grecia sau Italia sunt sufocate, iar alte state nu-i acceptă în ciuda demersurilor și recomandărilor destul de categorice și ultimative ale Bruxelles-ului, care are de fapt mari probleme cu această migrație a unei mase de pauperi dornici și ei să se îndeustuleze din opulența bogatului Occident.

*

Noi, românii, ne-am bucurat enorm când am fost primiți în U.E., a fost o sărbătoare națională. După ani lungi de dictatură, eram iarăși considerați și noi țară democratică europeană, credeam că vom putea în sfârșit să stăm cu drepturi egale la aceeași masă cu celelalte țări democratice. Acum, după atâta timp, noi

și *bulgarii* încă suntem priviți de către unii ca rude sărace care nu au voie să calce pe covoarele Schengen-ului. Alții se bucură suspect de mult că noi ne poticnim mereu, în mod foarte ciudat, tocmai în finalizarea unor magistrale auto care să străbată România din sud spre nord sau vest. Mulți dintre noi simt că suntem în continuare priviți ca și cum provenim din lumea a treia. Uniunea livrează pentru noi mărfuri „speciale”, cu marcă superioară dar de calitate inferioară. La noi este bun tot ce este interzis afară. Ele ne sunt oferite prin intermediul numeroaselor mall-uri cu capital străin, apărute ca ciupercile după ploaie, care „colectează” veniturile populației, iar prin intermediul băncilor, și ele cu capital străin, ajung să asigure bunăstarea deja bogaților noștri parteneri de Uniune. Ne transformăm pe nesimțite într-o societate preponderent de consum. Zău că nu-i drept, o țară și un popor ca al nostru merită mult mai mult respect și considerație.

În schimbul „tratamentului” la care suntem supuși, avem permisiunea și marea onoare de a aproviziona din abundență Occidentul cu medici, cu mână de lucru calificată și înalt calificată sau mai puțin calificată, bună la toate precum „căpșunarii”. Este drept, pe lângă fondurile europene care ne sunt repartizate, aduc și ai noștri acasă câțiva euro-fîrîfîrici, de multe ori cu prețul ruperii de familie și de copii.

*

Oricât de optimiști am fi, oricât ne-am dori să vedem doar „lumini” de Ziua Europei, ar trebui să fim surzi ca să nu auzim zgomotele înfundate care vin de undeva de jos, de la fundația mărețului edificiu european. Nu facem previziuni, dar statutul și experiența profesională ne obligă să privim cu obiectivitate Spectacolul Lumii și să atragem atenția, așa cum dintotdeauna au făcut serviciile de informații, asupra influenței și consecințelor acestui „spectacol” pentru viitorul țării noastre. Nimic altceva...

Col. (r) Hagop Hairabetian

CENTENARUL MARII UNIRI

UNIREA CEA MARE

ÎNTRE VOINȚA ADUNĂRIILOR PLEBISCITARE ȘI INTERESELE MARILOR PUTERI

Unirea cea Mare - actul de voință al națiunii române

„*Marea Unire a românilor cu românii*”¹ în anul 1918 constituie evenimentul cel mai mare al istoriei României moderne. Aceasta a consfințit împlinirea dezideratului de unitate națională a băștinașilor din vatra vechii Dacii, fiind atât rodul gândirii elitelor politice și sociale, jertfei tinerilor și oamenilor maturi, conștienți de destinul neamului, cât și al voinței de nestrămutat a „*poporului de jos*” de refacere a moșiei în vatra străveche, roasă pe toate marginile de imperii hrăpărețe.

Acțiunile politice de anvergură națională în care a fost încorporată întreaga inteligență românească, precum și marile bătălii de apărare în care a fost angrenată armata română au făcut obiectul unor valoroase studii ce au reliefat, cu lumini și umbre, măreția și tragedia neamului românesc. Finalizarea acestor strădanii, presărate cu multe jertfe, a fost exprimată în hotărârile *Sfatului Țării* de la Chișinău (27 martie 1918), *Congresului General al Bucovinei* de la Cernăuți (28 noiembrie 1918) și *Marii Adunări Naționale* de la Alba Iulia (1 decembrie 1918).

La **Chișinău**, în 27 martie 1918, *Sfatul Țării* a votat prin vot nominal deschis, cu 11 condiții, în favoarea Unirii cu România, declarația *Sfatului Țării* menționând că: „*Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna SE UNEȘTE CU MAMA SA, ROMÂNIA*”. În numele *Sfatului Țării*, Declarația Unirii a fost semnată de Ion Inculeț, președinte, Pantelimon Halippa,

¹ Dimitrie Drăghicescu, Virgiliu Constantinescu-Galiceni, *Marea Unire a românilor cu românii: 1918: Banatul și Transilvania, Bucovina și Basarabia*, Editura „Albatros”, București, 2001.

vicepreședinte și Ion Buzdugan, secretar.² Astfel s-a petrecut, în fapt, revenirea în cadrul României a Moldovei de răsărit, dintre Prut și Nistru. Aceasta a fost ruptă de Moldova și alipită de Rusia în anul 1812, prin Tratatul de pace de la București, fiind numită Basarabia în cadrul administrației țariste. Basarabia a fost prima provincie care s-a unit cu România, pentru a forma România Mare.

La **Cernăuți**, în 28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei a votat în unanimitate, cu sprijinul majorității reprezentanților germani și polonezi, unirea cu România: „*Noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a Țării și fiind investit singur cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm: unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României*”.³ Astfel, s-a petrecut, în fapt, reunirea Moldovei de nord, numită de austrieci Bucovina, care aparținuse de facto, prin ocupație militară, Imperiului Habsburgic (austriecilor) din anul 1774, iar „de jure”, prin mituirea dregătorilor otomani, în urma Convenției dintre turci și austrieci semnată la 26 aprilie 1775 (st.v.).

La **Alba Iulia**, în 1 decembrie 1918, hotărârea a fost astfel formulată: „*Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noiembrie/1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre*”.⁴ Astfel s-a petrecut, în fapt, și s-a stipulat în drept unirea cu România a Transilvaniei istorice, entitate politico-statală, dar și regiune istorică și geografică situată în interiorul arcului carpatic, cu extensiuni spre vest până în valea Tisei. De-a lungul timpului, Transilvania a făcut parte din Dacia, din Imperiul Roman, din Regatul Ungariei, respectiv din Imperiul Austriac. Între 1526 și 1699, deci vreme de aproape 170 de ani, a fost stat independent, sub suzeranitatea Imperiului Otoman, cu numele de *Principatul Transilvaniei*. Odată cu victoriile habsburgice pe frontul antiotoman, Transilvania a intrat sub administrație habsburgică, dar și-a păstrat formal statalitatea până în 1867, fiind condusă de guvernatori numiți de la Viena. Între anii 1868-1918, Transilvania a fost încorporată părții ungare a Imperiului Austro-Ungar (numită *Transleithania*, spre deosebire de *Cisleithania*, care era partea austriacă).

*

² Ion Țurcanu, *Unirea Basarabiei cu România în anul 1918*, Chișinău, 1998.

³ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994.

⁴ Ioan Scurtu, *Alba Iulia, 1 Decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988.

Deci, asupra unirii cu România a provinciilor istorice ocupate de imperiile țarist, respectiv austro-ungar, au decis *Sfatul Țării* la Chișinău, *Congresul general al Bucovinei* la Cernăuți și *Marea Adunare Națională* de la Alba Iulia. Toate aceste organisme politice au fost expresia voinței românilor de a se uni cu „Țara”.

În Basarabia, aflată sub stăpânire rusească și în Bucovina, aflată sub stăpânire austriacă, aplicarea hotărârilor de unire cu „Țara” a fost posibilă numai după alungarea, cu ajutorul armatei române, a bandelor bolșevice și a formațiunilor paramilitare naționaliste ucrainene, care doreau să încorporeze Basarabia și Bucovina la Ucraina. Măreția și tragedia acelor vremuri sunt cunoscute mai ales prin vrednicia istoricilor români basarabeni și bucovineni.⁵

În Transilvania, faptul că Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a fost expresia voinței naționale de unire cu „Țara” este susținut de adunările plebiscitare desfășurate în marile orașe unde se aflau români sau erau înconjurate de sate românești. Cunoașterea acestei realități întărește ideea potrivit căreia Unirea cea Mare s-a făcut „*de jos în sus*”, n-a fost un dar al marilor imperii, ci rodul lucrării *pentru sine* a întregii națiuni române. Energiile naționale s-au revărsat cu mare putere mai ales în zonele de vecinătate sau de contact cu Puterile sau neamurile ostile, respectiv Banat, Crișana, Sătmar, Maramureș, Bistrița și Năsăud. Adunările plebiscitare n-au fost doar efectul momentului istoric, când se destrăma monarhia multinațională, ci tendința majoră a unei întregi istorii, ajunsă la înălțimea așteptărilor unui neam. Se poate afirma că Unirea cea Mare a fost cel mai măreț act de voință al națiunii române.

Voința adunărilor plebiscitare - fundamentul spiritului de la Alba Iulia

Precum deja se știe, în toamna anului 1918, în condițiile dezintegrării Austro-Ungariei, pe cuprinsul fostului imperiu multinațional s-a creat un vid de autoritate și de putere. În acest context, Monarhia bicefală era deja un „*uriaș cu picioare de lut*”, precum și „*o armată mergând de soldați, o armată șezândă de funcționari, o armată în genunchi de popi și o armată târătoare de*

⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia: 1918-1940*, Editura „Junimea”, 1991; *Bătălia pentru Bucovina*, coord. Stelian Neagoe, Editura „Helicon”, Timișoara, 1992.

denunțatori”.⁶ Însă foștii asupritori n-au fost dispuși să renunțe prea ușor la vechile lor privilegii, încercând să împiedice cu orice preț instaurarea fragilelor dar necesarelor gărzi naționale române. Călăuziți de minți înțelepte, în special de avocați, preoți și dascăli, „*poporul de jos*” și-a luat „*soarta*” în propriile mâini, făcând uz de principiul autodeterminării naționale, a cărei valabilitate era, de-acum, recunoscută.

Privind harta țării, se observă că orașele de pe marginea vetrei au avut un rol decisiv în hotărârea românilor ardeleni de a se uni cu „*țara mamă*”. În unele orașe au avut loc adunări plebiscitare, în altele fruntașii românilor au luat hotărâri cruciale și au constituit forurile de conducere ale mișcării de eliberare națională.

*

1. Voința de neoprit a românilor ardeleni de a se uni cu „Țara”

În Transilvania, dorința de unire cu România, pe care o considerau „*patria mamă*”, strigată încă în anul 1848 pe Câmpia libertății de la Blaj, era de neoprit. Mărturii stau evenimentele petrecute în Sighet, Năsăud și Deva, orașe cu mulți români, sau în Bistrița, Brașov și Sibiu, orașe unde elementul săsesc era predominant.

• La **Sighet**, capitala comitatului Maramureș, în 11 noiembrie 1918, la apelul Consiliului Național Român Central din Arad s-a constituit *Sfatul Național Român al Comitatului Maramureș*, condus de un comitet provizoriu, format din 17 membri. Apoi s-a trecut la organizarea *Sfaturilor Naționale Române Locale*, în fapt adunări plebiscitare prin care urma să fie preluată puterea de către români, de la vechile autorități austro-ungare și predată gărzilor naționale locale. Această acțiune nu s-a desfășurat fără incidente, întrucât autoritățile, prin jandarmii unguri, au încercat să-i oprească pe români de a se organiza și a prelua puterea.⁷ Autoritățile ungare nu se puteau împăca cu gândul că acolo, de o parte și de alta a Tisei, se auzea cântecul „*Deșteaptă-te române!*”, intonat, după cum nota preotul Darie Vlad în 17 noiembrie 1918, de către cei 800 de români adunați la Petrova.

În comitatul Maramureș s-au organizat apoi ***adunări plebiscitare*** comunale sau zonale, de ambele părți ale Tisei, în care au fost aleși delegații

⁶ Zorin Zamfir, *Istoria Contemporană Universală*, vol. I, Editura „Oscar Print”, București, 1999, p. 27.

⁷ Vezi, pe larg, Alexandru Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1940.

pentru adunarea națională română.⁸ În 22 noiembrie 1918, la Sighet s-au strâns peste 5.000 de români, care și-au exprimat dorința să se unească cu „Țara”, fără nici o condiție. În adunările locale au fost desemnați și delegații cu „credențional”, adică cu puterea de a decide și de a vota în chestiunea națională la Marea Adunare Națională care urma să aibă loc la Alba Iulia, în numele localităților pe care le reprezentau.

Pentru participarea la Marea Adunare Națională, românii maramureșeni și-au confecționat un drapel, brodat de surorile Mihalyi de Apșa, pe care, în ziua de 22 noiembrie 1918, a jurat președintele Sfatului Național *Comitatens*, avocatul dr. Vasile Chindriș, sub cuvânt de învățătură și sfințenie al preotului din Săpânța, Simion Balea.

După constituirea delegației românilor maramureșeni, formată din 7 inși, în frunte cu Vasile Kindriș - președintele Sfatului comitatens, aceștia au pornit pe jos peste muntele Gutâi, au ajuns la Baia Mare, iar de acolo cu „*trenul Unirii*”, până la Alba Iulia. La Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 au participat și „*Ugoceni*”, respectiv români din ținutul cel mai nord-vestic care se învecina cu Sătmarul și România. Vagonul maramureșenilor, pe care au scris „*Marmația*” și „*Trăiască România*”, era între vagoanele „*Țara Oașului*” și „*Sălajul*”.

● **La Bistrița și la Năsăud**, evenimentele care au precedat Marea Unire au fost și ele marcate de incidente, legate de dezarmarea gărzilor ungare și Jandarmeriei, îndepărtarea guvernării ungare, schimbul de corespondență cu guvernul român.⁹

În 4 noiembrie 1918, la **Bistrița** a fost convocată o **adunare a românilor** care a hotărât înființarea Sfatului Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud. Printre cei aleși s-au numărat Gavril Tripon, Vasile Pahone, Leon Scridon, Dionisie Vaida, Grigore Pletosu și Alexandru Pop. Tot atunci a fost decisă constituirea Gărzii Naționale din Bistrița, care trebuia să neutralizeze forțele de ordine ale guvernului de la Budapesta.

A urmat apoi o mare **adunare populară**, desfășurată în 5 noiembrie 1918, în curtea Bisericii greco-catolice din Bistrița. Cu acel prilej, bistrițenii de rând au aflat ce se întâmpla în Imperiu, fiind consultați în privința

⁸ Ilie Gherheș, *Maramureșenii din dreapta Tisei și Marea Unire*, în „*Marea Unire din 1918 - ideal al tuturor românilor, 1918-2003*”, „Vasile Goldiș” University Press, 2004.

⁹ *Bistrița-Năsăud, Generația Marii Uniri*, Coordonator Claudiu Șular, vol. 1, Bistrița, 2017

dorinței de unire. Unul dintre liderii românilor, Pavel Tofan, a spus cu acel prilej: „*Avem dreptul să ne alegem conducătorii noștri...Idealul nostru de sute de ani a fost și este unirea cu toți frații noștri români, așa că visul strămoșilor noștri și al nostru îl vedem astăzi împlinindu-se...vrem să trăim cu toții într-o Românie Mare*“.

La **Năsăud**, în 3 noiembrie 1918, imediat după liturghie, s-au adunat fruntașii și poporul la casa comunală, unde au constituit un comitet național, au suspendat organele administrative ungare și au luat măsuri pentru restabilirea ordinii. Apoi a fost improvizată o gardă națională de circa 30 de feciori, aproape toți foști soldați, la conducerea căreia a fost numit Iulian Marțian. Garda a fost completată cu efective formate din soldații veniți de pe front și asigura un serviciu neîntrerupt de 24 de ore, fiind aprovizionată de populația orașului cu mâncare și chiar cu băutură.

În noaptea de 5/6 noiembrie 1918, orașul Năsăud a trecut printr-o situație grea, provocată de încercarea unor locuitori din satele învecinate de a se „*răfui*“ cu banca ungară care le încasase anterior împrumuturi de război. Garda națională din Năsăud, ajutată de forțe de ordine trimise din Bistrița, a intervenit și a reușit să calmeze spiritele.

În 7 noiembrie 1918, Garda Națională din Bistrița, alcătuită din 250 de militari, structurați în 4 companii, a depus jurământul în curtea fostei cazarme a honvezilor, lângă podul Budacului, unde a și rămas cantonată. Plata gardiștilor români a fost asigurată de băncile românești *Bistrițeana* și *Coroana*. De asemenea, în Bistrița, după 12 noiembrie 1918 s-a înființat Consiliul Național Săsesc, precum și o Gardă săsească, cantonată în cazarma mare din partea de sus a Bistriței.

În unele sate, locuitorii s-au revoltat împotriva primarilor și notarilor, iar în alte sate, chiar împotriva preoților și învățătorilor care colaboraseră cu vechiul regim. Pe acest fond tensionat, Sfatul Național Român a decis trimiterea de emisari pentru organizarea „consiliilor,” și „gărzilor naționale” în întregul comitat. Una dintre primele misiuni ale gărzilor naționale a fost înlăturarea vechilor autorități și dezarmarea jandarmilor din zona de munte pentru a deschide o cale de comunicare cu guvernul român refugiat la Iași.

În acel timp, drumurile comitatului Bistrița-Năsăud au fost străbătute de emisarii trimiși de guvernul român. O delegație trimisă de primul ministru al guvernului român s-a întâlnit la Vatra Dornei cu bistrițenii Victor Onișor și Petru Poruțiu, care fuseseră însărcinați de către Al. Vaida-Voevod și Theodor Mihali de a lua legătura cu Comandamentul armatei române în Bucovina și

Moldova, în vederea intervenției în Transilvania. Din partea șefului guvernului român, Ionel Brătianu, le-a fost înmănată o scrisoare pentru conducerea Consiliului Român Central, în special pentru Theodor Mihali, în care spunea: „*Cea mai sfântă aspirațiune a neamului se îndeplinește. Peste suferințele trecătoare, generațiile vor râvni la zilele pe care le trăim...Pentru organizare și propagandă temeiul este firește Unirea desăvârșită a tuturor sufletelor și a tuturor ținuturilor*“.¹⁰ Delegația a sosit în Bistrița la 19 noiembrie 1918 și a călătorit apoi spre Dej, o parte cu trenul și o parte cu autoturismele, în Reteag fiind atacați de către gardiștii unguri. La Dej, delegația a fost întâmpinată de Al. Vaida-Voevod și Theodor Mihali, care au redactat un prim raport către Guvernul român în care prezentau situația gravă din Transilvania. Alexandru Oanea a continuat drumul până la Arad, pentru a duce scrisoarea primului ministru al României, luând măsuri de precauție. Astfel, pentru ca scrisorile să fie în siguranță le-a cusut în căptușeala hainei lui ungurești, „*căci trenurile erau ținute de soldați unguri, care făceau percheziții corporale tuturor suspectilor*”.

Plecarea delegaților din Bistrița spre Alba Iulia a avut loc în 29 noiembrie 1918. În Marele Sfat Național, ales în 2 decembrie 1918, au intrat și românii bistrițenii Gavril Tripon, Vasile Pahone, Laurențiu Oanea, Alexandru Haliță și Eugen Bran. Din același organism a făcut parte și Gavril Precup, profesor la Blaj, născut în Rebrîșoara și Iuliu Hossu, episcop greco-catolic de Gherla, născut la Mîlaș.

• La **Deva** s-au petrecut evenimente demne de reținut.¹¹ În 29 octombrie 1918, românii din comitatul Hunedoara au refuzat să se prezinte la Deva, la Adunarea Generală a Comitatului. Drept consecință, prefectul Pogany Béla, fiind înștiințat că la Budapesta a izbucnit revoluția și s-a format guvernul contelui Károly, i-a mobilizat, în seara zilei de 31 octombrie 1918, pe ungurii din Deva. Cu acel prilej, ungurii au trecut la ofensivă, constituind Sfatul Național Maghiar al comitatului Hunedoara, format din 100 de membri, la care se adăuga Garda cetățenească a tinerilor unguri.

În 3 noiembrie 1918, autoritățile au înființat Sfatul Național Maghiar al orașului Deva, care a avut ca primă sarcină să-i împiedice pe românii din Deva

¹⁰ Dr. Laurențiu Oanea, *Credința patriotică a ardelenilor liberali*, în „*Pisanii sângeorziene*”, Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală, anul III, nr. 1, ianuarie 2014, p.25.

¹¹ Vasile Ionaș, Ion Frățilă, *Aportul populației din județul Hunedoara la unirea Transilvaniei cu România*, în „*Sargeția*” nr. XIV, 1979.

să-și organizeze garda națională. În acel context, în oraș a apărut un Apel tipărit, semnat de Petru Groza, Eugen Tatar, Dionisie Ardelean și Ion Antal, prin care românii erau îndemnați la liniște, pentru a putea acționa legal în vederea obținerii drepturilor politice. Asemenea apeluri au fost difuzate în toate orașele comitatului, semnate de lideri ai intelectualității românești din zonă. Însă, văzând că autoritățile ungare nu sunt dispuse să trateze cu românii problema drepturilor politice, la începutul lunii noiembrie 1918 românii au început să înființeze în toate orașele importante ale comitatului, consilii și gărzi naționale românești.¹²

Pe acest fond politic tensionat, în 7 noiembrie 1918, la Deva a fost convocată ***o mare adunare a tuturor românilor***, organizată de preotul Ioan Dobre la Biserica Ortodoxă. Pe turnul bisericii a fost arborat un drapel tricolor, iar lăcașul de rugăciune, curtea acestuia și străzile învecinate au fost pline de lume. Adunarea a fost deschisă de preotul respectiv, care în lipsa unei tribune a vorbit urcat pe o masă. Cu acel prilej au luat cuvântul mai mulți intelectuali români, printre care și avocații Iustin Pop și Petru Groza (care făcea parte din cei 43 de membri ai Consiliului Național Român al orașului Deva, condus de preotul Ioan Dobre). Astfel, a fost înființată Garda Națională Română, cuprinzând 120 de persoane, sub comanda locotenentului Alexandru Ianculovici, combatant de război în Cataro-Dalmația, unde a fost camarad de arme și prieten cu Iosip Broz (cunoscut ulterior sub numele de Tito). În unele localități au avut loc revolte ale românilor îndreptate în special împotriva funcționarilor din administrația ungară și a ungurilor înstăriți. Cei mai mulți unguri din zonă au scăpat de furia oamenilor refugiindu-se în locuri mai liniștite, la rude, sau în Deva sub protecția autorităților.

Petru Groza s-a implicat în constituirea Gărzii, alături de câțiva ofițeri români din armata austro-ungară. În acest sens a colindat satele din jurul Devei – Sântuhalma, Sântandrei, Simeria, Biscaria, Băcia – unde le-a vorbit țăranilor despre hotărârile Adunării și despre Unire. El a încercat să evite izbucnirea unor revolte cu tentă naționalistă ale românilor.

Sfatul maghiar s-a adresat Consiliului Național Român cu propunerea de a forma o gardă comună în vederea păstrării ordinii în comitat, însă propunerea a fost respinsă de fruntașii românilor. În aceste condiții, în 13 noiembrie 1918, Sfatul Național Maghiar al comitatului Hunedoara s-a declarat pentru *republică*, iar în 17 noiembrie 1918, în fața Primăriei a avut loc o adunare cetățenească

¹² Paul Abrudan, Mircea Stoia, *Contribuții hunedorene la desăvârșirea unității de stat a României*, în „*Sargeția*”, nr. XV, 1981, p. 262-263

menită să salute *Republica Maghiară*. Printre vorbitori s-au numărat mai mulți intelectuali unguri, dar și Petru Groza, care a ținut un discurs în limba română. El s-a adresat mulțimii cu îndemnul la păstrarea ordinii și liniștii publice, în condițiile în care „*de o bună bucată de vreme nu mai existau nici jandarmi, nici poliție*”. Situația din Deva a continuat să fie tensionată, dar nu s-a ajuns la ciocniri între români și unguri.

- La **Sibiu**, în toamna anului 1918 febra acțiunilor de eliberare din ghearele regimului dualist austro-ungar a pus stăpânire pe toată inteligența românească.¹³ În primele rânduri ale luptei pentru Unire s-a aflat profesorul Nicolae Bălan, de la Institutul Teologic din Sibiu (viitor mitropolit), care a făcut legătura între conducerea mișcării românești din Ardeal cu guvernul român de la Iași și cu diplomații Aliaților.

În 31 octombrie 1918, în Sibiu s-a desfășurat o ***mare întrunire***, sub președinția lui Andrei Bârseanu, unde au fost precizate măsurile stipulate în *Declarația de autodeterminare*. Românii sibieni au ales un comitet executiv, sub președinția lui Andrei Bârseanu, format din: Nicolae Bălan, Nicolae Ivan, Silviu Dragomir, I. Stroia, I. Broșu, L. Borcea, O. Russu, Ilie Beu și Ioan Lapedat, care s-a pus la dispoziția Marelui Sfat Național de la Arad. La propunerea lui Andrei Bârseanu – președintele Astrei – a luat ființă Sfatul Național Român din orașul și comitatul Sibiu, care a preluat conducerea efectivă a teritoriului și a coordonat acțiunea de constituire a consiliilor și gărzilor naționale în orașele și comunele comitatului.

În 3 noiembrie 1918 a fost organizată Garda Națională Română din Sibiu care, în 5 noiembrie 1918, a fost reorganizată sub denumirea de *Legiunea română din Sibiu*, pusă sub comanda maiorului Valeriu Iuba. În acel context, a fost numit un sfat militar compus din 30 de persoane, subordonat Sfatului Național, care avea să coordoneze înființarea gărzilor naționale în localitățile comitatului. Astfel, s-au constituit consilii și gărzi naționale în 108 localități rurale și urbane, grupate în cercuri. La Sibiu și-au constituit consilii naționale atât sașii, cât și ungurii, care au format gărzi naționale săsești, respectiv ungurești.

În acțiunea de preluare a puterii, femeile românce din Sibiu și-au adus partea lor de contribuție. Într-o adunare convocată în 12 noiembrie 1918, la inițiativa Emiliei Rațiu, s-a exprimat solidaritatea cu Consiliul Național Român

¹³ Mihai Racovițan, Pamfil Matei, *Sibiul și Marea Unire*, Editura „Cercul militar”, Sibiu, 1993

Central, adresându-se un apel femeilor din Transilvania pentru a se alătura luptei pentru autodeterminare și unire.

În acea perioadă, țăranii români din mai multe sate sibiene s-au ridicat împotriva reprezentanților regimului austro-ungar, soldați români n-au mai ascultat ordinele ofițerilor sau au dezertat din armata austro-ungară aflată în derivă. De pildă, soldații români din Regimentul 82 Infanterie, cu sediul la Sibiu, au eliberat prizonierii de război, iar la Porumbacu de Jos, soldații Regimentului 135 Artilerie au refuzat să iasă la instrucție în ziua de 1 noiembrie, permițând țăranilor din comună să spargă depozitele și să ia armele pentru a se constitui în gardă națională.

În acele zile, în localitățile comitatului s-au desfășurat adunări pentru aprobarea și subscrierea adevărilor înaintate forumului reprezentativ de la Alba Iulia (credenționale). În 30 noiembrie 1918, un tren special a dus delegații Sibiului la Alba Iulia. În acel timp, o mulțime de căruțe îi purtau pe aleșii satelor din Mărginime, din Țara Oltului, de pe Târnave, de pe Văile Hârtibaciului și Secașului la marele sfat național. În ziua de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia au fost prezenți mai mult de 8.000 de oameni din părțile Sibiului.

• La **Brașov**, oraș ocupat în timpul războiului de trupele austro-ungare, domnise o adevărată teroare, inclusiv bisericile brașovene fiind transformate în depozite de muniții. O bună parte dintre românii brașoveni au fost trimiși forțat pe front, unii au căzut pe câmpul de luptă, alții au ajuns prizonieri în Rusia sau refugiați în diferite țări occidentale. În acest context, inteligențele neamului au mobilizat poporul „de jos” pentru a-și exprima fără frică credința de unitate națională, iar la nevoie să lupte cu arma-n mână pentru apărarea unității naționale.¹⁴ Un mare număr de brașoveni, în frunte cu dr. Pompiliu Nistor, au format la Darnița „*Corpul voluntarilor români*”. În Declarația de la Darnița – **socotită prima „Alba Iulia” a românilor** – se arăta că scopul acțiunilor naționale era „*a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie, liberă și independentă*”.

Printre brașoveni patrioți s-au aflat protopopul și directorul șagunist Iosif Blaga, profesorii șaguniști Aurel Ciortea, Costantin Lacea, Onisifor Ghibu, Dumitru Lupan, Victor Braniște, viitorul preot Candid Mușlea (autorul monografiei dedicate bisericii „*Sfântul Nicolae*” din Șcheii Brașovului). Cea mai mare realizare a luptei lor a fost redactarea, în acele condiții, a „*Gazetei de Transilvania*” și a celor două memorabile documente „*Declarația de la Darnița*” și „*Manifestul din 12-24 aprilie 1917*”, prin care exprimau dorința

¹⁴ Ioan Vlad, *Brașovul și Marea Unire*, Editura „Dacia Europa Nova”, 1996.

românilor ardeleni de „*a se uni cu Țara*”. Alți români brașoveni, formați spiritual de Biserica „*Sfântul Nicolae*”, au adus servicii cauzei naționale peste hotare, făcând propagandă pentru unire.

În condițiile înăspririi relațiilor de conviețuire cu sașii și ungurii, românii brașoveni au constituit *Sfatul Național din Țara Bârsei*, condus de dr. pr. Vasile Saftu, ca organ reprezentativ al tuturor românilor din Țara Bârsei. Acesta a fost convocat în 2 noiembrie 1918 (st.v.) în casa parohială a Bisericii Sf. Nicolae din Brașov. Au participat numeroși locuitori atât din oraș, cât și din cele 23 de așezări învecinate. Rezultatul adunării a fost alegerea unui Comitet executiv care să susțină dorința românilor din Țara Bârsei de a se uni cu România și să organizeze gărzile naționale în fiecare localitate. De asemenea, s-a hotărât înființarea unui nou ziar, „*Glasul Ardealului*”, care milita pentru drepturile și năzuințele românilor, al cărui prim număr a apărut în 9 noiembrie 1918 (st.v.). În „*Glasul Ardealului*” nr. 4/14 (27) noiembrie 1918 era scris: „*Ridicați capetele voastre, frați Români spre ceriuri și cu credința moștenită de la străbuni aprindeți în sufletele voastre făclia curată a iubirii de neam, căci iată a sosit ceasul fatal, când ni se cere poate ultima sforțare a bărbăteștii hotărâri. Orice jertfă am aduce acum, ea dispare în fața măreției momentului, căci cutremurând adâncurile Vă zicem: Acum ori niciodată!*”. La 30 noiembrie 1918, o delegație a Țării Bârsei formată din aproximativ 500 de persoane a plecat spre Alba Iulia pentru a asista și a participa efectiv la lucrările Adunării Naționale.

2. Hotărâre de neclintit a Românilor din așa-zisa „Țara Ungurească”

În așa-zisa „Țara Ungurească”, românii și-au exprimat crezul cu mult curaj, cerând independență și unire cu România. Românii din Crișana s-au aflat în avangarda manifestărilor pentru Unirea cea Mare. Mărturii stau evenimentele petrecute în două orașe din Crișana, respectiv Oradea și Carei.

- La **Oradea**, evenimentele premergătoare zilei de 1 decembrie 1918 au creat acestui oraș renumele de „*oraș al independenței*”, precum și „*primul oraș al unirii*”. În 12 octombrie 1918, în casa avocatului Aurel Lazar s-au întâlnit în cel mai mare secret și deplină conspirativitate membrii Comitetului Executiv al Partidului Național Român, având ca președinte pe deputatul Ștefan Cicio-Pop. Scopul acelei întâlniri a fost discutarea situației politice și stabilirea programului partidului în raport de noua situație. Acolo s-au formulat răspicat cererile românilor din Ardeal și Ungaria, pe fundamentul cărora a fost elaborată

Declarația de independență ca „organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria”, expresie a dreptului la deplina libertate națională.¹⁵ Începând din acel moment, interesele națiunii române urmau să fie încredințate „numai unor factori designați de propria lor Adunare Națională”.

Pentru aplicarea acelei hotărâri a fost constituit un *Comitet de acțiune*, un *Directorat*, având ca președinte pe Vasile Goldiș, în componența căruia au intrat: Ștefan Cicio-Pop, Iuliu Maniu (care se afla atunci la Viena), Ioan Suciu, Alexandru Vaida-Voevod și Aurel Lazăr. *Declarația de independență* a fost citită în 18 octombrie 1918 de către deputatul Alexandru Vaida-Voevod în Parlamentul de la Budapesta, stipulând că „națiunea română din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș „reclamă (pretinde), în consecință, pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrâurire străină, să hotărască singură plasarea ei (așezarea ei) printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere”. Astfel a fost proclamat dreptul românilor la autodeterminare, la independență națională, anunțând lumii hotărârea istorică de despărțire de un imperiu anacronic, în curs de dispariție. Drept urmare, la 30 octombrie 1918, la Budapesta a fost constituit Consiliul Național Român Central (CNRC) sau Marele Sfat al Națiunii Române, având în componență: șase „naționali”, respectiv Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad, și șase „socialiști”, respectiv Tiron Albani, Ion Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu și Baziliu Surdu. Acest fapt a fost adus la cunoștința opiniei publice de ziarul „Adevărul” prin manifestul intitulat „Revoluția a învins. S-a constituit Consiliul Național Român”.

- La **Carei**, curajul românilor de a se pronunța răspicat pentru Marea Unire a rămas proverbial.¹⁶ În 18 noiembrie 1918, la inițiativa arhidiaconului Romulus Marchiș, comunele românești aparținând plasei Carei au ținut o mare adunare populară în sala mare a primăriei Carei, în cadrul căreia s-au constituit „Consiliul Național Român” al plasei Carei și consiliile naționale române comunale. Cu acel prilej, românii adunați acolo au intonat *imnul național român*. Adunarea a fost deschisă de arhidiaconul Romulus Marchiș, care i-a invitat pe participanți să aleagă *ad-hoc* un președinte și doi notari. Au fost aleși, ca președinte arhidiaconul Romulus Marchiș, iar ca notari Demetriu Coltău și

¹⁵ Viorel Faur, *80 de ani de la adoptarea la Oradea a declarației de independență a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș (12 octombrie 1918)*, Oradea 1998.

¹⁶ Viorel Ciubotă, *Lupta Românilor Sătmăreni pentru Unire, 1918-1919*, Editura Muzeului Județean Sătmărean, Satu Mare, 2004.

Ambroziu Nicoară. Astfel, adunarea fiind constituită, președintele a ținut o cuvântare însoțitoare, făcând cunoscute scopul adunării și semnificația consiliilor naționale române.

Adunarea a depus jurământul de credință față de Consiliul Național Român Central, textul jurământului fiind citit de preotul Cornel Abrudan din Resighea. Apoi s-a constituit „*Consiliul Național Român*”, având ca președinte pe arhidiaconul Romulus Marchiș, ca vicepreședinte pe avocatul dr. Cornel Pop, și ca notar pe Demetriu Coltău, administratorul băncii „*Bihoreana*” și s-au constituit consiliile naționale române, care au primit sarcini de asigurare a ordinii și liniștii publice. Cu acel prilej, dr. Ilie C. Barbul, președintele Consiliului Național Român Satu Mare, a ținut o cuvântare în care a avertizat poporul asupra primejdiei exemplului „*bolșevic*”, apoi a cerut funcționari români sau care vorbesc românește în toate ramurile justiției și administrației. Mai mulți participanți, îndeosebi avocați și preoți, au reafirmat dreptul poporului român la revoluție și autodeterminare și au protestat împotriva încorporării forțate a 46 de parohii românești sub jurisdicția episcopiei maghiare de Hajdudorog.

Adunarea populară a proclamat vicariatul național român independent, alegându-l ca vicar, în unanimitate, pe arhidiaconul din Carei Romulus Marchiș,¹⁷ apoi a cerut restabilirea limbii române în școlile populare, restabilirea catedrei de română și a religiei în limba română în cadrul gimnaziului local, și înființarea în școlile civile a catedrei românești. Adunarea a luat sfârșit într-o ordine exemplară, în acordurile imnului românesc. Din cercul electoral al Carăilor, comitatul Sătmărean, au primit *credențional* pentru a participa la Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918:¹⁸ dr. Cornel Pop, avocat, locuitor în Carăii Mari; Corneliu Abrudan, paroh, locuitor în Resighea; Valentin Vanca, mașinist, locuitor în Carăii Mari; F. George Indre, econom-posesor în Vezend, aleși cu unanimitate.

3. Atașamentul românilor bănățeni față de cauza națională

Românii bănățeni și-au exprimat cu dârzenie crezul de unitate națională, fiind atât în avangarda, cât și în ariergarda frontului românesc de reîntregire a

¹⁷ Viorel Ciubotă, *Vicariatul național român Carei*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997, p.83-85.

¹⁸ Ioan Popescu-Puțuri, Ștefan Pascu (coordonatori principali), *1918 la români - documentele unirii*, volumul IX, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p.35.

vetrei strămoșești. Mărturii stau evenimentele petrecute în cele două mari orașe ale Banatului: Arad, respectiv Timișoara.

- La **Arad**, în casa lui Ștefan Cicio Pop s-a mutat, în 2 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central. Acest Consiliu, condus de Ștefan Cicio Pop, a pregătit terenul, documentele și condițiile materiale necesare realizării Marii Uniri.¹⁹

În 13 noiembrie 1918, cu doar două săptămâni înainte de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, guvernul ungar a trimis la Arad o delegație condusă de ministrul pentru naționalități, Oszkár Jászi, pentru a negocia cu fruntașii românilor rămânerea Transilvaniei alături de Ungaria. Însă, în acel moment, hotărârea fusese luată de români, iar după două zile de discuții nu s-a ajuns la nici un compromis. Astfel, în seara zilei de 14 noiembrie 1918, românii anunțau că doresc desprinderea totală de Ungaria, iar a doua zi negocierile au fost abandonate. Drept urmare, Consiliul Național Român Central a convocat la Alba-Iulia pentru 18 noiembrie/1 decembrie 1918, Adunarea Națională a românilor din Transilvania, „Țara Ungurească” și Banat. Alegerea orașului Alba Iulia ca loc al desfășurării marii adunări n-a fost întâmplătoare. Au fost luate în discuție orașele Sibiu (văzut drept capitală culturală a românilor ardeleni) și Blaj (pentru rolul în revoluția de la 1848-1849). Fruntașii românilor au decis să fie Alba Iulia, prima capitală a românilor, în anul 1600, când Mihai Viteazul a reușit să unească pentru prima dată în istorie cele trei țări române, respectiv Valahia (Țara Românească), Transilvania și Moldova.

Un ajutor de nădejde în difuzarea hotărârilor Consiliului Național Român Central l-a acordat ziarul arădean „*Românul*”. În tipografia unde era tipărit ziarul au fost tipărite toate documentele oficiale anterioare semnării actului Marii Uniri. Din Arad, acest consiliu, în fapt Marele sfat al națiunii române din Ungaria și Transilvania, a lansat manifestul *Către popoarele lumii*, semnat de Ștefan Cicio Pop și Gh. Crișan, care începea astfel: „*Națiunea română din Ungaria și Transilvania, ținută de veacuri în robie trupească și sufletească de către clasa stăpânitoare a poporului maghiar, eliberată acum din sclavie prin strălucita învingere a armelor, cari s'au luptat pentru drepturile civilizației umane împotriva principiului barbar al opresiunii naționale și de clasă, înaintea guvernului opresorilor de până aci a declarat*

¹⁹ Alexandru Roz, *Aradul - cetatea marii Uniri*, Editura „Mirton”, Timișoara, 1993.

voința sa de a se constitui în stat liber și independent spre a-și putea validată nelimitat forțele sale în serviciul cultural și al libertății omenești".²⁰

• La **Timișoara**, în toamna anului 1918, pe fondul unei atmosfere tot mai tensionate, s-a înmulțit numărul acțiunilor protestatare organizate în localitățile urbane ale Banatului, astfel: în 6 și 20 octombrie, la Timișoara au avut loc demonstrații pentru încheierea ostilităților militare; în 26 octombrie, participanții la manifestația organizată pe străzile orașului au dărâmat simbolurile vechii stăpâniri; în 31 octombrie a avut loc o mare demonstrație de stradă, iar în sala cazarmii militare s-a desfășurat o întrunire a celor mai importante personalități politice și militare locale, înființându-se un Consiliu Național al Banatului, condus de dr. Aurel Cosma.²¹

În zilele următoare, soldații întorși de pe front, revoltați de lipsurile în care se zbăteau familiile lor au luat cu asalt conacele celor avuți, împărțind celor înfometați stocurile de alimente și de alte bunuri rechiziționate. În multe localități, autoritățile au făcut apel la aparatul represiv, iar jandarmii și așa numitele „gărzi de oțel” au intervenit cu brutalitate, mulți locuitori nevinovați căzând victime. Românii din Banat și-au constituit consilii și gărzi naționale, ca răspuns la dezordinea care se crease, la atrocitățile jandarmilor și ale „gărzilor de oțel” ungurești.

Însă, cercurile naționaliste ungare au proiectat așa-numita „*Republica Autonomă Bănățeană*”, care să împiedice unirea Banatului cu România. Astfel, în 31 octombrie 1918, fruntașii unguri au proclamat „*Republica Autonomă Bănățeană*”, condusă de dr. Otto Roth, membru în conducerea Partidului Social Democrat din Ungaria, ajutat de locotenent-colonelul Albert Bartha, șeful Statului Major al Comandamentului Militar Timișoara. În scurt timp, ungurii au înființat „*Sfatul Poporului din Banat*”, subordonat guvernului din Budapesta. În acest context, românii au răspuns astfel deciziilor dr. Otto Roth: „*Noi, românii, nu putem primi propunerea domnului Otto Roth. Aspirațiile neamului nostru ne îndeamnă să urmăm altă cale. Vom constitui Consiliul nostru național*”. Astfel, fruntașii românilor au alcătuit Consiliul Militar Național Român, având ca președinte pe dr. Aurel Cosma.²²

²⁰ „*Biserica și Școala*”, anul XLII, nr.46, p.1, Arad, 11/24 Noemvrie 1918.

²¹ Nicolae Ilieșiu, *Timișoara. Monografie istorică*, Timișoara, 1943, reeditată de Editura Planetarium, Timișoara, 2006.

²² Ioan Munteanu, *Banatul și Marea Unire*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara 1992.

În seara de 31 octombrie, mii de români din Timișoara și din satele învecinate au participat la o impresionantă **adunare națională în Piața Libertății** și au aprobat cu ovații cuvintele rostite de dr. Aurel Cosma: „*De astăzi înaintea s-au rupt pentru totdeauna lanțurile robiei națiunii române*”.

Situația s-a complicat însă în momentul în care Ungaria a semnat armistițiul cu Antanta, convenind ca soarta Banatului să fie definitivată după Conferința de Pace. Antanta a cerut ca armata ungară să se retragă la nord de Mureș, iar teritoriul evacuat să fie ocupat de forțele aliate sârbe și franceze. În aceste condiții, sârbii au profitat și au ocupat Banatul, iar la 14 noiembrie 1918 au ocupat Timișoara și au preluat administrația militară a Banatului, au dizolvat gărzile naționale românești, iar apoi au preluat și administrația civilă. Românii bănățeni au devenit ținta predilectă a persecuțiilor noii administrații, iar sârbii, împreună cu ungurii, au trecut la anihilarea mișcării naționale românești, la desființarea consiliilor naționale române și a gărzilor românești.

În momentul în care s-a auzit despre pregătirea marelui sfat național, românii bănățeni au trecut la alegerea delegaților. Însă, adunările plebiscitare au fost perturbate de sârbi, pentru a nu putea alege deputații, iar cei care au reușit să fie aleși au fost împiedicați să părăsească Banatul. Armata sârbă a patrat constant la granița cu Transilvania pentru a împiedica trecerea bănățenilor.

Cu toate acestea, cei mai mulți dintre cei aleși au reușit să penetreze cordonul militar și să ajungă la Alba Iulia. Acolo, la marele sfat național au participat români din cel puțin 255 de localități bănățene, iar delegația românilor bănățeni a avut 359 de membri oficiali, reprezentând toate categoriile sociale și principalele organizații politice, sociale și culturale bănățene.

Alba Iulia – între bucurie și tristete

Hotărârea de la Alba Iulia a lăsat răni deschise pe toate marginile hotarului de vest al vetrei strămoșești, întrucât trasarea frontierelor s-a făcut de către Marile Puteri, interesate doar să-și realizeze proiectele lor politice, economice și militare.

• **Pe latura de nord a Transilvaniei a fost ciopârțit Maramureșul istoric**, care se întindea de o parte și de alta a Tisei. Presimțirile despre soarta care i-a fost hărăzită s-au ivit încă de la Alba Iulia, unde în Casa delegaților s-a votat „*Unirea de la Nistru pân' la Tisa*”. În bucuria generală a fost acolo și multă mâhnire a unui mic grup de oameni, aflați în fața tribunei. Aceștia au strigat: „*Protestăm în contra devizei de la Nistru pân' la Tisa. Nu pentru aceia*

*am venit noi din Maramurăș, de peste Tisa aici. Pe noi să ne lăsați altora! Noi încă voim să fim uniți cu România Mare! Trăiască România Mare, de la Nistru până peste Tisa!”*²³ Românii aflați în apropiere le-au înțeles durerea, ovaționând: „*Trăiască România Mare până peste Tisa! Trăiască Maramureșenii!*” Episcopul dr. Miron Cristea a încercat să potolească durerea și mânia, spunând: „*De sâne se înțelege că România Mare în Maramurăș va fi până peste Tisa, până în Carpați. Numai la Seghedin va fi până la Tisa!*”

Glasul maramureșenilor de peste Tisa n-a fost ascultat,²⁴ diplomații români prezenți la Conferința de Pace de la Paris din anul 1919 limitându-se la susținerea frontierei pe Tisa (trasată în anul 1916!). Astfel, partea nordică a Maramureșului a fost atribuită Cehoslovaciei. Ca urmare a sprijinului dat Cehoslovaciei de către armata română pentru blocarea ofensivei Ungariei bolșevice, în întreg Maramureșul a fost instalată, la înțelegere cu autoritățile tânărului stat cehoslovac, administrație militară și civilă românească. Însă, schimbându-se guvernul român, această înțelegere nu a mai fost ratificată, iar în anul 1920 s-a revenit la frontiera de pe Tisa.

• **Așa-numita „Țară Ungurească” a fost înjumătățită de către experții Puterilor Aliate învingătoare**, respectiv americani, englezi, francezi, italieni și sârbi, printr-o linie trasată de la nord-est spre sud-vest. „Experții străini” n-au putut fi convinși că „*Țara Ungurească*” nu însemna „*Țara Ungurilor*”, ci constituia o arie geografică întinsă din Munții Apuseni până-n Tisa, numită *Partium*. Aceasta avea doar semnificație juridică din jurul anului 1540, când comitate de la est de Tisa, care au aparținut fostului regat al Ungariei, respectiv Crișana (Bihor), Maramureș, Sătmăr, Solnocul de Mijloc și Crasna (din anul 1876, Sălaj) au fost anexate voievodatului Transilvaniei, formând împreună cu acestea *Principatul Autonom al Transilvaniei*. Pentru că a făcut parte din punct de vedere politic din Ungaria, românii încă îi spuneau „*Țara Ungurească*”. Deci, expresia „*Țara Ungurească*” folosită de către Marea Adunare Națională de la Alba Iulia semnifica „*pământul din Apuseni până-n Tisa*”.

Frontiera româno-ungară a fost trasată, succesiv, începând cu sfârșitul anului 1918, după terminarea războiului, și definitivată pe teren între anii 1920-1923, după semnarea Tratatului de la Trianon (4 iunie 1920) de o comisie

²³ Ion Bîlțiu-Dăncuș, *Drumul spre Alba-Iulia. În Alba-Iulia*, în „Sfatul”, organ oficios al CNRC din Maramureș, an I, nr. 1, vineri 7 (20) decembrie 1918, p.4.

²⁴ Cristina Țineghe, *Dezmembrarea Maramureșului istoric: decizii politice, reacții și consemnări în mărturii contemporane (1919-1923)*, București, 2009, p.5.

internațională prezidată de geograful francez Emmanuel de Martonne și de generalul Meunier. Frontiera trasată a fost una politică, nu una etnică, lăsând la vest de aceasta, în Crișana de vest, până în marginile Tisei, mai multe „insule” de români.

• **Banatul a continuat să fie obiect de dispută între România și Serbia** și după hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de a proclama unirea Banatului, până în Tisa și Dunăre, cu România.²⁵ La 3 august 1919, când trupele române erau la porțile Budapestei, în Timișoara au intrat primele unități ale armatei române, sub comanda colonelului Economu, în uralele unei mulțimi entuziasmate. În piața din centrul orașului, armata română a fost primită de oficialitățile locale și de reprezentanți ai minorităților. Pentru a pecetlui actul unirii Banatului cu România, au sosit la Timișoara dinspre Arad primul-ministru Ion I.C.Brătianu și ministrul Consiliului Dirigent, Ștefan Cicio-Pop. În ziua următoare Regatul român a încheiat tratatul cu Puterile Aliate, în urma căruia Banatul intra în granițele României Mari.

Pe acest fond de bucurie, în 10 august 1919 s-a desfășurat la Timișoara o mare adunare populară a bănățenilor, veniți în număr de peste 40.000, din toate colțurile provinciei să consfințească unirea Banatului cu România. Cu acel prilej a fost adoptată o rezoluție în care se spunea răspicat: „1. *Declarăm unirea pe vecie a întregului Bănat cu Statul român sub sceptrul dinastiei române.* 2. *Pretindem respectarea tratatului din 4 august 1916, încheiat de către Regatul român cu marile puteri aliatare, pretindem întreaga provincie „Banatul” cu hotarele sale naturale Dunărea, Tisa și Mureșul, din punct de vedere istoric, etnografic și economic, protestăm prin urmare contra oricărei încercări de schimbare arbitrară a hotarelor României Mari*”.²⁶

Împotriva voinței românilor s-au ridicat sârbii care, profitând de faptul că trupele române erau ocupate cu bolșevicii unguri, au ocupat o mare parte din Banat. Revendicarea sârbilor nu s-a bazat pe vreun drept istoric, ci pe existența a 250.000 de sârbi locuitori la nord de Dunăre, precum și pe faptul că orașul Belgrad, capitala statului lor se afla la granița cu Banatul, fiind vulnerabil din punct de vedere strategic și militar.

La primele negocieri dintre Aliți, Banatul n-a fost prevăzut să fie acordat Serbiei, ci României. Însă, în disputa dintre Marile Puteri, sârbii au primit câștig de cauză, iar Consiliul Suprem al Conferinței de Pace de la Paris a comunicat României decizia finală privind granița dintre România și Ungaria și

²⁵ Sever Bocu, *Lupta pentru Banat*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2011.

²⁶ Nicolae Ilieșiu, *Timișoara. Monografie istorică*, Timișoara, 1943, reeditată de Editura Planetarium, Timișoara, 2006, p.121-122.

dintre România și Serbia: astfel, două treimi din Banat reveneau Regatului României și o treime revenea regatului sârbilor, croaților și slovenilor. Astfel, România a pierdut partea de vest a Banatului, până-n Tisa și Dunăre, numit de atunci „*Voivodina*” sau „*Banatul sârbesc*”.

Și în acest caz se adeverește zicala: „Istoria o scriu învingătorii”!

Conf. univ. dr. Aurel V. David

1918: REABILITAREA IDEII DE PARTICIPARE A ROMÂNILOR LA DECIZIA POLITICĂ A ȚĂRII LOR

Secole la rând, un popor a fost exclus de la decizia politică a țării sale, prin alianțe străine și legi nedrepte, dar și prin fărădelegi adesea pline de cruzime pentru acel popor. Totul se decidea politic fără reprezentanți ai celei mai numeroase populații, care de fapt dădea caracterul majoritar etnic al acelei țări.

În anul 1291 este prima, dar și ultima mențiune documentară cunoscută privind participarea românilor, ca români, la Dieta Transilvaniei, ținută atunci la Alba Iulia. De la 1291 (Alba Iulia) până la anul de grație 1918 (Alba Iulia) trecut-au șase secole și mai bine – 627 de ani – de excludere a românilor de la decizia politică a țării lor. Nu intră în calcul așa numita Dietă românească a Transilvaniei de la Sibiu, din 1863-1864, deoarece toate deciziile luate atunci au fost anulate prin Dieta din 1865, iar participarea românilor în Parlamentul ungar după 1867 este nereprezentativă după numărul populației românești din Transilvania datorită celebrei legi electorale ungare, anume croite pentru a împiedica pe români să acceadă democratic la decizia politică a statului. 90 la sută din alegătorii români au fost excluși de la dreptul de vot prin această lege – o spun memorandiștii la 1892.

Acesta era statutul unui numeros popor care trăia pașnic în văile cele însozite, în câmpiile cu grâne aurii, pe dealurile cu pajiști și vii și în munții cei aspri ai Transilvaniei prin respectivele secole de asuprire, dar și de statornicie și de neclintită păstrare a identității naționale românești, de croire a unei civilizații și identități proprii inconfundabile.

Să marcăm însă câteva trepte din acele secole întunecate. Sfârșitul secolului al XIII-lea transilvan duce, așadar, la înlăturarea românilor din forul politic numit Dietă. Secolul următor, al XIV-lea, aduce românilor urgia papei de la Roma, care scria regelui Ungariei în 1368 să persecute pe schismatici. Nobilii au dreptul paloșului, de a executa pe șerb la liberul său arbitru. Numeroase spânzurători sunt atestate în satele din Transilvania în acest secol. În veacul următor, al XV-lea, are loc acel celebru pact numit *Unio Trium Nationum*, făcut de nobilimea maghiară, de patriciatul săsesc și de fruntașii

seculilor împotriva românilor, la 1437. Un anume jurist Stephanus Werbőczy întocmește, după răscola lui Gheorghe Doja (Dozsa), în secolul al XVI-lea, celebrul cod juridic civil și penal al Regatului Ungariei, cunoscut sub denumirea de *Tripartitum*, prin care românii sunt excluși complet – de astă dată *de jure* – de la viața politică a Transilvaniei. O lumină s-a ivit meteoric la începutul secolului al XVII-lea pentru românii transilvăneni: apariția lui Mihai Viteazul la cârma Transilvaniei, dar marele domn unificator menține stările de la conducerea Dietei și din marile orașe, inclusiv Clujul, și nu mai are timp pentru a schimba din temelii ordinea medievală stabilită în principat, deși s-a gândit – dacă ar fi să-i dăm crezare cronicarului István Szamosközy (Zamosius) – să lichideze pe toți nobilii maghiari transilvăneni. La mijlocul aceluiași secol XVII se tipăresc codurile de legi *Approbatae Constitutiones*, în 1653, unde în titlul al VIII-lea se statuează explicit că „*neamul valahilor nu a fost socotit în această țară nici între stări și nici între religii...*”. Șerbia pentru români ia forme din ce în ce mai crunte. Un document din 1630, din Arhivele Clujene, spune, de exemplu, că nobilul Kekedi Zsigmond l-a legat de roata carului pe iobagul Cocora din Valea Largă (comitatul Turda, azi jud. Mureș) și atât de tare l-a bătut încât bietul țăran avea corpul „*negru ca pământul*” și din această cauză a și murit. La sfârșitul secolului al XVII-lea, Imperiul Austriac preia stăpânirea Transilvaniei și, printr-o diplomă, împăratul Leopold menține stările medievale ale principatului, iar românii sunt în continuare excluși de la decizia politică a țării lor, acum sub patronajul imperiului habsburgic. Această stare este zguduită pentru o clipă, la 1784, de Horia și de răsculații lui, priviți cu simpatie de o Europă uimită, care justifica lupta lor și adora Libertatea, aceasta întâmplându-se înaintea Revoluției Franceze de la 1789. Și Horia și oamenii lui cer ca „*nobilime să nu mai fie*”. A curs imediat mult sânge pentru Libertate, iar românii nu au uitat aceste jertfe. Tot în secolul al XVIII-lea, românii mai încearcă o dată dobândirea dreptului de a accede la decizia politică a țării lor, de astă dată pașnic, petițional, la 1791, prin acel *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*, înaintat împăratului Leopold al II-lea de liderii intelectuali ai națiunii române din Transilvania: Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ioan Piuariu-Molnar, Iosif Meheși, Ioan Budai Deleanu, Ioan Para etc., în

numele întregii națiunii române (*Clerus, Nobilitas, Civicusque Status Universae Nationis in Transilvania Valachicae*). Apar, așadar, liderii, intelectualii valoroși ai națiunii române, care nu mai sunt dispuși să tolereze o stare politică stabilită de secolele întunecate. Ei cer ca românii să intre ca națiune de drept în viața politică a țării lor, iar „*numirile odioase și pline de ocară: tolerați, admiși, nesocotiți între stări, (...) întipărite fără drept și fără lege (pe fruntea națiunii române), acum să fie cu totul îndepărtate, revocate și desființate*”, iar „*la alegerea slujbașilor și deputaților în Dietă ... să se procedeze în chip just, în număr proporțional cu această națiune*” (D. Prodan). Revendicările erau clare. A fost însă nevoie nu de alte petiții, ci de Revoluția Română de la 1848-1849, de ridicarea românilor pentru Libertate, pentru că revoluția maghiară avea planuri și mai diabolice prin ramura ei reacționară: să dea drepturi sociale românilor cu condiția ca ei să renunțe la etnia lor. Mai mult chiar, a reînălțat pentru acest scop numeroase spânzurători, ca în Transilvania medievală, spre uimirea poporului român și a lumii civilizate. Au fost mii de jertfe din partea românilor pentru a opri acest plan diabolic. Mai mult, au căzut și jertfe nevinovate și din partea maghiarilor, pentru că moții au aplicat, în câteva localități, din păcate, legea talionului, deoarece atrocitățile gardiștilor maghiari/secui au fost insuportabil de monstruoase. Barițiu a condamnat aplicarea de către români a legii talionului, dar a avertizat că nu trebuie să înfrunți un leu crezând că-i adormit. La adunările de la Blaj într-adevăr s-a strigat „*Vrem să ne unim cu Țara!*”. Unii cred că aceasta e o afirmație lansată propagandistic de istoriografia comunistă, dar sunt în Arhive documente clare în acest sens, în limba maghiară, redactate de oficiali comitatensi maghiari, în epocă. Poporul român era conștient de această clară – și unică din punct de vedere al justiției istorice – direcție de viitor a țării lor: Unirea cu Țara. Din păcate, împăratul trădează pe români și încheie alianța cu Ungaria, constituind dualismul austro-ungar, patronând uniunea Transilvaniei cu Ungaria, peste voința românilor transilvăneni, care boicotează după 1867 participarea la viața politică, în semn de protest. Statul ungar urmărea cu obstinație maghiarizarea românilor, dar și a celorlalte etnii nemaghiare. Orice manifestare a voinței naționale a românilor era aspru pedepsită. Zeci de procese politice și de presă au aruncat pe numeroși intelectuali români în temnițele din Vaț (Vacz) și Seghedin, fiind sancționați și cu sume importante de bani. S-a constituit la Cluj,

în 1885, cu filiale în toată Transilvania, și societatea de maghiarizare EMKE. Într-un raport al filialei din comuna românească Corbu (azi în jud. Harghita), se comunica centrului de la Cluj că: „*De când ne-am înființat noi, nici un cântec românesc nu se mai aude pe uliță*”. Românii mai încearcă o mișcare petiționară prin Memorandul de la 1892 (la un secol după *Supplex*). Ei au spus clar că uniunea Transilvaniei cu Ungaria s-a făcut prin „*desconsiderarea fățișă a tuturor drepturilor poporului român ca element care compune în absolută majoritate vechea Transilvanie*”, iar maghiarii erau „*seduși și preocupați de idealuri nerealizabile*” și „*legile făcute dau drept unei minorități gălăgioase să asuprească majoritatea*”, românii pierzându-și „*încrederea față de regimul maghiar și față de parlamentarismul acestuia*”. Din nou eșuează calea petiționarismului pașnic. Eșuează și tratativele româno-maghiare de la sfârșitul Primului Război Mondial, când marele om politic Iuliu Maniu a spus hotărât, pentru totdeauna, celebra sentință, la încheierea tratativelor, în noiembrie 1918: „*Despărțire definitivă*”.

Ce au moștenit românii de la aceste secole întunecate ale Evului Mediu atât de longeviv, durând până la 1848-1849 și prelungit în alte forme până la Marea Unire? În primul rând, și „la vedere”, au moștenit sărăcia și înapoierea economică, lipsa accesului la civilizație urbană, la tehnologii, la știință, la beneficiile medicinei, la prosperitate. Aceasta a frânt destine și talente secol după secol. Au moștenit apoi – poate cea mai cumplită moștenire – privarea de opere culturale care puteau fi create de poporul exclus de la drepturi politice și naționale, de la școli și din orașe, opere care ar fi putut sta în rând cu cele ale popoarelor civilizate ale Apusului, dacă nu ar fi fost înăbușite atâtea talente. Avem astfel moștenire cruntă opacitatea privirii în urmă la ființa noastră națională din aceste secole transilvane: nu ne putem cunoaște strămoșii, atât genealogic (decât cam până la mijlocul secolului al XIX-lea, astfel că suntem privați de dreptul elementar al omului la trecutul său), cât și viața lor concret-istorică, așa cum alte popoare au șansa de a vedea în trecutul lor.

O altă moștenire a secolelor întunecate este privarea de mari instituții de educație, care creează civilizație și desăvârșește personalități. În țări occidentale au apărut universități încă din secolul al XI-lea. În Transilvania, însă, domnea

huzurul nobilimii. Un umanist maghiar transilvănean, János Apáczai Csere (1625-1659), cu școli în Apus, a dezavuat complet purtarea iresponsabilă din punct de vedere moral și intelectual a nobililor maghiari, care nu se preocupau nici măcar de progresul limbii lor maghiare, nemaivorbind de interesul pentru accederea iobagilor la educație și cultură.

Și astfel vine momentul de grație 1 Decembrie 1918 când părea că „*a răsărit nu un soare, ci toți sorii secolelor trecute*”. S-a revărsat spre Alba Iulia „*cel mai curat suflet al unui popor*”, pentru a-și clădi, de astă dată cu propria-i voință, statutul unei vieți democratice și libere, pentru a înlătura orice privilegii în cârmuirea politică și a „*jura credință civilizației umane*”. „Drapelul” de la Lugoj scria: „*Am înviat! Suntem și vom fi! De aci înainte este depus prezentul și viitorul nostru în mâinile noastre*”. O voință de nestăvilit a hotărât ștergerea pentru vecie a „*veacurilor de avânt zdrobit și de speranțe împiedecate*” (N. Iorga). Uriașul clocot sufletesc al celor prezenți la Alba Iulia și al celor rămași acasă voia să răscumpere „*veacuri întregi de suferințe*”. Spre Alba Iulia se îndreptau din toate colțurile Transilvaniei, cea umilită de atâtea secole nedrepte, coloane de români îmbrăcați în cele mai frumoase straie pe care femeile românce le-au croit cu suflet și artă din generație în generație. Era „la Alba Iulia-n cetate” o mare de oameni, țărani îmbrăcați în straie de sărbătoare, după portul din fiecare zonă etnografică, coborând de la Iza și Apsele de peste Tisa, până la Timiș și Cerna, din Apusenii lui Iancu, din Crișana, din ținutul Năsăudului, din Țara Oltului și Brașov, de pe Mureș, din Orăștie, din ținuturile someșene, din Satu-Mare, Arad, Zarand, Hațeg, Lugoj, Caransebeș, Țara Bârsei, din Mărginimea Sibiului, din ținutul Pădurenilor, de pe Târnave, din Trei Scaune, Odorhei și Ciuc, din Câmpia Ardealului, din zona Clujului și a Turzii, din Țara Silvaniei, din ținutul Bistriței etc. Atunci a fost văzut acolo „cel mai frumos tablou din istoria unui neam de țărani”. O mare de drapele tricolore, pancarte indicând locurile de origine, mulțimea așezată în rânduri nesfârșite în bună rânduială, cântecele naționale „Deșteaptă-te Române”, „Pe-al nostru steag e scris Unire” și „La arme” – iată tabloul unei veritabile fresce naționale. Drumul spre Cetate era străjuit de moșii din Apusenii lui Avram Iancu, înarmați și îmbrăcați în straie albe, ca niște columne. Trist este faptul că au rămas cu visul neîmplinit o serie de delegații participante la Alba-Iulia, cum sunt cele din Bătănia, județul Cenad, din Giula și Chitihaz, județul

Bichiș – rămasese în Ungaria; apoi Apșele și Slatina de peste Tisa – azi în Ucraina; Vârșeț (cu unsprezece delegați la Alba-Iulia), Voievodina, Deliblata și Biserica Albă – rămasese în Serbia.

Toți au fost uimiți de maturitatea și demnitatea politică și națională a săvârșirii actului Marii Uniri, a mulțimii prezente la Alba Iulia, de faptul că românii „sunt un popor vrednic de mari acte istorice”. Vasile Goldiș spunea că *„Niciun neam nu a dovedit maturitatea atât de perfectă și iubirea de neam pe care a dovedit-o la 1918 poporul român”*. Secretul miracolului românesc de atunci trebuie căutat, totuși, în pleiada de mari intelectuali, impresionantă ca număr și ținută morală și politică, pe care i-au avut și în care au crezut românii atunci, de la modelatori de suflete (Octavian Goga, Iuliu Hossu, Miron Cristea, Ioan Lupaș, Ion Agârbiceanu), la oameni politici (Iuliu Maniu, Alexandru Vaida - Voevod, Gheorghe Pop de Băsești – „badea George”, Vasile Lucaciu – „Leul de la Șișești”, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Aurel Lazăr, Aurel Vlad, Teodor Mihali, Ghiță Pop, Simion Mândrescu, George Moroianu, Victor Deleu, Silviu Dragomir, Vasile Stoica, Amos Frâncu, Emil Hațieganu). Poetul Al. Vlahuță scria atât de frumos că *„îndărătul strălucitei biruinți pe care o sărbătorim au stat legiunile de mucenici, toată oastea nevăzută a trecutului nostru”*.

Conștiința națională ajunsese la apogeu. Zicea Octavian Goga: *„Pe boltă, sus, e mai aprins,/ La noi, bătrânul soare,/ De când pe plaiurile noastre/ Nu pentru noi răsare...”*. Trebuia, deci, ca bătrânul soare să răsară și pentru noi, nu numai pentru opresorii de veacuri ai poporului român. Toate națiunile puternice ale Europei și-au realizat unitatea națională, mai devreme sau mai târziu. Marea Unire s-a făcut pentru ca națiunea română să fie mai puternică, să aibă o identitate, să nu piară fără nume și rost. Prin Marea Unire s-a urmărit crearea unui scut de demnitate și libertate națională a poporului român în cadrul unei granițe firești; s-a urmărit eliberarea din sclavia de veacuri, pentru a se putea dezvolta și a nu mai fi înăbușite atâtea talente. Vrednicia uriașei generații a Marii Uniri este dovedită și de marile instituții create apoi, cu care s-ar putea mândri oricare națiune civilizată. Este vorba de universitățile de rang internațional de la Cluj, Cernăuți și Chișinău; de primul Institut Speologic din lume, creat de Emil Racoviță la Cluj; de Muzeul Limbii Române de la Cluj; de teatre și opere

naționale de primă mărime, create în capitalele provinciilor alipite la Patria Mamă; de academii de înalte studii agronomice, de academii comerciale, de Școala de Arte Frumoase de la Cluj, de numeroase alte institute de cercetare. Au înflorit o literatură și o artă plastică demne de marile creații ale umanității. De asemenea, au fost construite mari catedrale ortodoxe în centrele orașelor, inclusiv la Sfântu Gheorghe (județul Covasna), la Târgu Mureș, Cluj etc.

Făuritorii Marii Uniri au atras atenția că noi, românii, nu trebuie „*să devenim din asupriți asupritori*”. Din start se vede că generația 1 Decembrie 1918 credea într-un stat unitar românesc ce acordă ceva cuiva, pe teritoriul național, și nu într-un stat destrămat care asistă cum unii își acordă singuri – așa cum înțeleg extremiștii –, „drepturi” și „libertăți”, pentru a purifica anumite zone de români. Declarația de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 prevede clar „*deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare*”. Dar vedem apoi că această deplinătate este prevăzută în cadrul României, nu în autonomii teritoriale pe criterii etnice. Iuliu Maniu spunea la Alba Iulia, în 1920: „*Să dăm posibilitatea tuturor neamurilor cari locuiesc cu noi dimpreună ca și ele să se dezvolte, să se simtă libere, să se simtă acasă la noi*”. Așadar, se preciza clar o locuire „*cu noi dimpreună*” a acestor neamuri, pe un teritoriu național al României, „*la noi*”, nicidecum „*la ele*”, adică în teritorii ale României purificate de români.

Românii transilvăneni, având un lung exercițiu de civilizație în vatra lor de locuire, exercițiu care include răbdare multă, speranță, construcție și nu violență, nu au ridicat lancea decât atunci când răbdarea ajunsese la limită. Așa s-au ridicat un Horia și un Iancu. Iată, însă, că la Alba Iulia, în zi geroasă de început de decembrie 1918, românii au realizat pașnic cel mai însemnat act al exercițiului lor de civilizație milenar: eliberarea de secolele nedrepte și făurirea unității naționale pentru a putea participa liberi la decizia politică, atât de importantă pentru croirea propriului destin.

Dr. Vasile Lechințan
Istoric, Cluj-Napoca

DIN CAUZELE PROFUNDE ALE UNIRII

*Legi și planuri de maghiarizare și desființare ca națiune
a românilor ardeleni, 1867-1918*

După realizarea dualismului, în 1867, în luna decembrie a acelui an, Imperiul austro-ungar a adoptat o nouă Constituție. În problema națională, Constituția a fost completată de Legea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, cu denumirea oficială „Despre regularea amănunțită a uniunii Ungariei cu Transilvania” (articolul de lege 43 din 1868) și cu Legea de naționalități, sau „Despre egala îndreptățire a naționalităților” (articolul de lege 44 din 1868), legi sancționate la 6 decembrie 1868; legi care au ajuns a ordona menținerea privilegiilor unora și a introduce măsuri excepționale în folosul hegemoniei ungare, în fond, actul „uniunii” devenind în mâna corpurilor legiuitoare de la Budapesta o armă împotriva poporului român. Legea de naționalități a proclamat existența unei singure națiuni politice, „indivizibila, unitara națiune maghiară” și a declarat limba maghiară ca singura limbă oficială, prevăzând și posibilități de „întrebuințare oficială” a limbilor naționalităților, ceea ce însă nu s-a respectat.

O lege electorală aspră, din 1868, diferită de cea aplicată în Ungaria, și mai mult agravată prin modificările din 1874, la care se adăugau abuziva și nedreapta arondare a cercurilor electorale în zonele locuite compact de români, teroarea, falsurile și presiunile administrative în timpul campaniilor electorale, a făcut ca doar un număr infim de deputați români să fie aleși în Parlamentul Ungariei. O lege în virtutea căreia, datorită censului, nu s-a recunoscut dreptul de vot decât la 3,3% din populația Transilvaniei, în timp ce în Ungaria beneficiau de acest drept 6,5%, baza dreptului electoral formându-se după alte criterii. Cu ajutorul unei confuzii intenționate în dispozițiile principale ale legii electorale, ungurii și-au făcut parlamentele, au declarat „uniunea” legală și au creat legile de maghiarizare și asuprire pentru majoritatea populației Ungariei.

În ceea ce privește instrucțiunea publică, pentru 3 milioane de români transilvăneni, 2/3 din populație, și deci o masă imensă de contribuabili, guvernării unguri nu au întreținut școli de stat în limba română. Sarcina

întemeierii și susținerii școlilor a revenit Bisericii Române – prin cele două confesiuni – sprijinită de instituții financiare, culturale și fundații românești, atâtea câte erau. După date statistice din anul școlar 1891/1892, Biserica Românească întreținea în Transilvania, din mijloacele sale proprii, 3083 școli primare, 4 școli civile de fete, 5 școli secundare, 7 școli normale (preparandii), 7 seminarii pentru preoți. Comunitățile bisericești au făcut serioase eforturi pentru înființarea și întreținerea școlilor, aceasta socotind-o ca o datorie și un drept al lor, drept pe care au căutat să și-l asigure prin legile fundamentale ale statului. Autonomia Bisericii Române fiind asigurată printr-o lege specială, constituind o piedică serioasă pentru progresul ungarismului, guvernul pentru a o știrbi a dat ordonanțe care loveau în legi, iar parlamentul a votat legi care loveau în autonomia Bisericilor nemaghiare.

Școlile confesionale susținute din banii românilor au fost supuse unei presiuni formidabile, numărul orelor și al disciplinelor în limba română fiind redus progresiv, în aceeași proporție fiind introdusă predarea unor obiecte de învățământ în limba maghiară. Legea pentru introducerea obligatorie a limbii maghiare în toate școlile primare (prima lege Tréfort, 1879), legea a doua Tréfort (1883), care impunea limba maghiară și în școlile secundare românești, Legea azilelor (grădinițelor) de copii (1891), care îndatora pe toți părinții și tutorii de a trimite copiii în vârstă de la 3 la 6 ani în „institutele azilului”, unde urmau să fie instruiți în „exerciții evlavioase” interconfesionale și unde urmau să învețe limba maghiară, încălcându-se prin această dispoziție chiar drepturile sfinte ale mamei și ale credinței – sunt câteva din legile discriminatorii pentru învățământul ungar doar în intervalul 1867-1900. Ca urmare a acestei legislații pe teritoriul Ungariei, între 1867 și 1892, numărul școlilor nemaghiare a scăzut, în procente, de la 58% la 44%, iar numărul școlilor maghiare a crescut de la 42% la 56%.

Apogeul politicii de maghiarizare a fost marcat de Legile Apponyi pentru sistemul de învățământ (1907). În art. 12 din lege se preciza că guvernul are facultatea de a suprima orice școală românească, dacă acest lucru este reclamat de „interese superioare de stat”, iar hotărârea ministrului de resort era inatacabilă. În decurs de trei ani după aplicarea Legilor Apponyi românii au pierdut circa 500 de școli. În institutele de învățământ superior maghiare (românești nu putea fi vorba să existe - n.a.), nu numai că nu se predă nici o materie în limba română, ci s-a interzis chiar folosirea ei și în timpul pauzelor

dintre orele de curs. Același ministru A. Apponyi a creat în 1917, după intrarea României în Războiul de Reîntregire contra Austro-Ungariei, așa-numita Zonă culturală în regiunile de graniță cu România, în care sute de școli românești au fost închise, în locul lor creându-se școli de stat maghiare pentru a face educația copiilor români. Existența națiunii române era pusă într-un grav pericol.

O lege de presă excepțională avea misiunea de a ocroti ungarismul agresiv și de a opri pe românii nedreptățiți să se apere de atacurile îndreptate împotriva lor. Legea de la 1848, însoțită de o patentă din timpul absolutismului, ceea ce explică dispozițiile ei foarte severe, a fost menținută. Pentru a-i da însă o nuanță „liberală”, guvernării au instituit pentru judecarea proceselor de presă curți cu jurați. Datorită acestei legi „liberale”, numai în intervalul 1884-1894 au fost cumulați, în 47 de procese de presă, 161 acuzați români, procesele soldându-se cu un total de 59 ani de închisoare și 11.840 florini amendă; între anii 1895-1909 au avut loc încă 64 de procese de presă și 32 cazuri de măsuri arbitrare pe cale administrativă.

Toate acestea se petreceau la finele secolului al XIX-lea, într-o Europă civilizată, pe câtă vreme guvernul ungar înăsprea măsurile de desființare a națiunii române prin Legea numirilor de localități (1897), prin care s-au dat nume maghiare tuturor satelor și orașelor din Ungaria, care până atunci avuseseră nume nemaghiare, nefiind iertate nici denumirile stațiilor de cale ferată.

Și acțiunea de colonizare, printr-o lege votată în 1894, a fost pusă în serviciul maghiarizării. Au fost colonizați țărani aduși din Ungaria în condiții extrem de avantajoase, în zone în care se urmărea spargerea și izolarea masivelor comunități românești. Din fondul de colonizări, ajuns la cifra de 10 milioane de forinți, în 1910, ceea ce dovedește că avem de-a face cu o politică de stat, s-au cumpărat proprietăți în diferite astfel de zone și localități din Transilvania, în total 7.254 de loturi de pământ, însumând peste 91.000 hectare.

Printre mijloacele de asimilare forțată s-a folosit și maghiarizarea numelor de persoane. Lucrarea lui Talkes Simon *Cum să maghiarizăm numele de familie*, 1898 (în traducere), cuprindea instrucțiunile despre modul în care numele românești să fie schimbate cu nume maghiare.

Tabloul măsurilor de deznaționalizare luate de statul ungar, cu precădere împotriva românilor, nu este complet nici dacă-1 întregim cu activitatea societăților de maghiarizare, temeinic susținute financiar de stat, având drept

scop de a înlesni maghiarizarea, la nevoie, „prin presiuni și silă”. Ele activau pe întreg teritoriul regatului, pentru deznaționalizarea slovacilor, românilor, sârbilor, rutenilor, germanilor. La Cluj, începând din 1885 a activat Societatea transilvană maghiară pentru cultură, EMKE, cunoscută prin râvna depusă pe tărâmul deznaționalizării și maghiarizării românilor.

În primii ani ai secolului trecut, în 1907, din îndemnul corifeilor politici de maghiarizare, conții Tisza, Apponyi și Andrassy, s-a scris o carte de mari dimensiuni, de către un oarecare Huszar Antal, *Românii din Ungaria* (în traducere), cunoscută sub numele de „Cartea secretă”, scrisă exclusiv pentru uzul guvernului ungar, și în care, în mai multe secțiuni, se prevedeau planurile și măsurile concrete de desființare în etape a națiunii române din Transilvania. Bastioanele care au apărut ființa neamului și au rezistat tuturor asediilor organizate de Viena, Budapesta și Cluj, obstacole de neînving în calea maghiarizării românilor, au fost Biserica și școala, și de aceea ofensiva guvernelor ungare s-a îndreptat în primul rând împotriva acestor instituții. Ambele cădeau în sfera de activitate a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii și, începând din același an 1907, contele Apponyi a transpus în practică, prin noile legi școlare, măsurile de desființare a națiunii românilor din Transilvania, indicate de Huszar Antal. În 1912, prin lege, parlamentul ungar înființa, înșelând Vaticanul, Episcopia greco-catolică maghiară de Hajdudorog, cu zeci de parohii și filii furate de la episcopiile române de Oradea, Gherla și Blaj și în care limba liturgică urma să fie limba maghiară.

Discriminarea națională s-a manifestat în toate domeniile: economic, administrativ, politic, cultural, social. Sunt relevante, de pildă, câteva cifre reprezentând proporția funcționarilor români din Transilvania la începutul secolului al XX-lea: în administrația superioară erau 5,4%, în comitate și orașe 7,4%; în același timp, în justiție procurorii și judecătorii maghiari și germani se ridicau la 94,4%.

Inechitatea de tratament a naționalităților era vădită, bunăoară, în viața economică: agricultură, industrie, comerț, bănci. Burghezia și nobilimea ungară a încercat prin toate mijloacele să elimine sau să îngreuească participarea populațiilor nemaghiare în economia țării, în acest fel putând fi mai ușor dominate în viața politică și culturală.

Proprietatea funciară mare de peste 500 ha aparținea în proporție de 85% maghiarilor, circa 8% germanilor, numai 6% românilor și 1% altor naționalități.

Proporția e inversă la proprietatea mică și la gospodăriile fără proprietate: 70% românești, 19% maghiare, 6% germane și 5% alții. Este de altfel cunoscut faptul că în extrem de puține țări sistemul uriașelor latifundii nobiliare luase o atât de mare extindere ca în Ungaria și, respectiv, practicarea unei atât de dure exploatare a milioane de țărani lipsiți de pământ sau cu pământ neîndestulător. Pentru lucrătorii agricoli, media salariului de sezon se ridica în Ungaria la 500 coroane, în 1905, în timp ce în regiunile locuite de români ea era de circa 380 de coroane. Pretutindeni au loc frământări și agitații ale țăranimii. În consecință, numai în intervalul 1899-1913, au emigrat din Transilvania 95.390 de țărani și meseriași ruinați, mulți dintre aceștia pornind spre îndepărtata Americă.

În industria Ungariei, aflată și ea pe un drum ascendent la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, chiar dacă se afla în urma dezvoltării industriei din partea austriacă a monarhiei (Cisleithania), burghezia românească deținea proporții neglijabile. Dezvoltarea industrială s-a produs printr-o masivă penetrație a capitalului străin, datorită finanțării de către acesta putându-se construi un număr impresionant de fabrici, creșterea populației dependente de industrie ajungând între 1810-1910 de la 12,4% la 24,2%.

În Transilvania, ca și în alte provincii de margine, menținute în principal ca piețe de desfacere a produselor industriale din vestul monarhiei, ca izvor de materii prime și forță de muncă ieftină, industria se caracteriza printr-o stare tehnică în general învechită, cu un randament scăzut, deși existau unele întreprinderi miniere și metalurgice cu un grad de mecanizare ridicat. Numeroase fabrici și uzine erau concentrate în Banat și în comitatele Brașov, Sibiu, Hunedoara, Cluj, în vreme ce comitate și ținuturi întregi erau aproape complet lipsite de industrie. În plus, datorită unei politici de salarizare axată pe principiul discriminării naționale, salariile muncitorilor români din Transilvania erau cu 25-30% inferioare celor din Ungaria. În timp ce media salariului săptămânal era la Budapesta și împrejurimi de 24,5 coroane, în Transilvania ea era de 16,3 coroane.

În acest important sector al economiei participarea burgheziei românești era cu totul neînsemnată, însăși burghezia română progresând foarte puțin în perioada cuprinsă între Mișcarea Memorandistă și reluarea activismului politic

(1905). De-abia 2,3% din capitalul industrial și comercial îi aparținea, în timp ce burghezia maghiară și germană deținea 97,3%, fiind împiedicată sistematic să ocupe poziții în acest domeniu.

Conform statisticii privitoare la ocupații, în întreaga Transilvanie cei ce se ocupau cu meseriile în 1910 – proporția era aceeași și cu două decenii în urmă – erau: maghiari 172.270 (52,5%), sași - 52.108 (15,9%), români - 88.808 (27,1%), cu comerț și bănci se ocupau: maghiari - 33.533 (59,8%), sași - 13.285 (22,3%), români - 9.521 (16%).

Ca atare, burghezia românească, slabă economicște și numericște, a căutat refugii în domenii economice neacoperite de capitalul maghiar și german. Ea și-a întărit puterea ei economică prin înființarea instituțiilor de credit, a cooperativelor și asociațiilor, fără să cucerească totuși rolul economic precumpănit în ținutul ei natal.

În anul 1900, situația băncilor românești față de cele cu capital maghiar era într-o inferioritate elocventă. În Ungaria, procentul băncilor românești era de 2,85%, iar în Transilvania, fără Banat și comitatele din vest, era de 7,86%. Sașii, net inferiori numericște românilor, aveau în acel timp un număr de zece ori mai mare de bănci decât românii. Semnificativă este și diferența între depunerile românești și cele maghiare în anul 1909, când numărul băncilor românești trecuse de 130, fiind cu mult mai mare decât la 1900. Aceste depuneri românești însumau abia 6,2% față de cele maghiare. Ele erau depășite până și de cele slovace, care reprezentau un procent de 10,1%.

Asemenea interese comune creează o platformă comună între toate clasele și păturile națiunii române, toate resimțind dubla asuprire națională și socială. Cu atât mai mult cu cât politica discriminatorie practică de clasele dominante ungare se agravase. Legea naționalităților era complet nesocotită, censul electoral era net în defavoarea naționalităților. Din numărul total de 103.193 muncitori industriali și mineri care lucrau în întreprinderi transilvănene în 1910, abia 30.475 erau români; dezvoltarea industrială a Transilvaniei, în mod firesc, trebuia să aducă cu sine creșterea numărului de muncitori români recrutați din rândurile țăranilor și meșteșugarilor.

Autoritățile, fidele programului lor național, au preferat însă să recurgă la colonizarea unor muncitori din alte provincii ale monarhiei. Iar pentru supravegherea mișcării social- democratice se înființase o secție specială pe lângă Ministerul de Interne; dreptul de întrunire al muncitorilor a fost și mai mult

îngrădit. În plus, muncitorii români aveau o situație inferioară în cadrul clasei lor sociale, oprimarea națională exercitându-se asupra lor atât ca clasă exploatată, cât și ca parte a unei națiuni asuprite. Se adaugă situația artificială care rezulta din locul și rolul limitat și atribuit proletariatului din Transilvania în cadrul mișcării muncitorești din Ungaria, precum și raporturile dintre conducerea Partidului Social-Democrat din Ungaria și cea a Secției române a acestui partid, ceea ce a frânat afirmarea muncitorilor români în viața social-politică și a creat fricțiuni ireconciliabile în modul de abordare și finalizare a problemei naționale. Secția română a P.D.S.U. (creată la sfârșitul anului 1905) nu putea să accepte linia partidului, care plătea tribut sistemului politic de guvernare. Mișcarea socialistă a muncitorilor români se încadrează în lupta generală a poporului român din Transilvania pentru emanciparea sa națională.

Am creionat, într-un plan larg, „civilizatoarea” stăpânire maghiară asupra Transilvaniei, în cei 51 de ani de stăpânire efectivă a acestei provincii, pe care grofii unguri au trâmbițat-o în lumea largă cu emfază, perfidie și cinism.

Sibiu

Conf. univ. dr. Mihai Racovițan

FILE DE ISTORIE

CONȘTIINȚA JERTFEI, DÂRZENIA ȘI INFORMAȚIA - FUNDAMENTUL VICTORIILOR DE LA MĂRĂȘTI, MĂRĂȘEȘTI ȘI OITUZ

Pentru generațiile de după primul război mondial, cunoscătoare ale istoriei, când se pronunță cuvintele *Mărășești/Mărăști/Oituz* inima tresaltă, iar sufletul se umple de bucurie. Sunt toponime ale vetrei românești care au în ele semnificația jertfei pentru țară, a dârzeniei de a apăra brazda vetrei cu prețul vieții, precum și a bucuriei victoriei asupra cotropitorilor, de orice neam ar fi aceștia. Acolo, la „*Poarta de sud*” a Moldovei, în vara anului 1917, pe o căldură toropitoare, s-a desfășurat una dintre cele mai sângeroase confruntări militare din primul război mondial,¹ care a cuprins, în fapt, trei mari bătălii. Acestea, denumite după așezările Mărăști, Mărășești și Oituz, formează un tot unitar și decurg una din cealaltă, deci nu pot fi tratate separat decât din punct de vedere didactic.

1. Pregătirea pentru confruntarea „pe viață și pe moarte”

Marea confruntare din vara anului 1917 de pe frontul românesc a fost prevăzută și așteptată cu înfrigurare, atât de către factorii de decizie ai statului român, cât și de miile de români refugiați împreună cu familiile lor în Moldova din cauza urgiei hoardelor năvălitoare, dar mai ales de către ostașul român, hotărât să-și apere vatra chiar cu prețul sacrificiului suprem. Armata română, refăcută cu sprijinul Alișilor, în primul rând al Misiunii militare franceze, conduse de generalul Henri Mathias Berthelot, a acordat o atenție sporită atât refacerii moralului zdruncinat de înfrângerile din toamna anului 1916, instruirii militare, cât și obținerii de informații utile și la timp despre inamic.

Două evenimente au condus la acest deziderat: trădarea, în ianuarie 1917, a colonelului Alexandru Sturdza, prin trecerea acestuia la inamic, precum și dezastrul de la Turtucaia și ocuparea rapidă a Dobrogei de către trupele bulgare. Informații au existat, dar n-au fost luate în seamă de către factorii de decizie politico-militară ai momentului. De altfel, un ofițer bulgar, care în anul 1917 a dezertat la ruși, avea să declare: „*Nu știu ce făcea Statul vostru Major*

¹ Gheorghe Romanescu, *Marile Bătălii ale românilor*, București, 1982, p.19; *Enciclopedia bătăliilor din istoria românilor*, coord. George Marcu, Editura Meronia, București, 2011.

*când concentram trupe pe frontul dobrogean. Noi nici acum nu putem pricepe scopul vostru. Oare credeți că noi eram să așteptăm ofensiva voastră? În orice caz, nu noi v-am bătut, ci voi singuri v-ați sinucis”.*² În notițele sale din război, generalul Alexandru Averescu avea să consemneze cu profundă amărăciune și justificată tristețe: „*O pagină urâtă pentru noi!*”³

Căpeteniile armatelor Puterilor Centrale, care ocupaseră deja o mare parte din teritoriul statului român, au considerat că ocuparea Moldovei dintre munții Carpați și râul Prut, unde armata română se pregătea să reziste cu înverșunare, devenise obiectivul strategic fundamental. Acestea erau convinse că victoria asupra trupelor române amplasate în apărare între curbura Carpaților și confluența Siretului cu Dunărea va zdruncina moralul românilor, va determina capturarea trupelor române din Moldova, și, în mod deosebit a orașului Iași, unde se aflau în refugiu regele și regina, precum și guvernul României. După această victorie închipuită și prematur trâmbițată, trupele germane și austro-ungare aveau să pătrundă în Ucraina, câștigând, astfel, războiul pe Frontul de Est. Conform înțelegerii dintre germani și austro-ungari, dacă armatele române erau învinse, România era dizolvată ca stat, iar întregul teritoriu al statului român ar fi urmat să fie anexat de Austro-Ungaria.

În acest context dramatic, Guvernul român, aflat în Iași, și-a canalizat efortul spre reorganizarea Armatei, repunerea ei în stare de luptă, pentru apărare, iar apoi pentru ofensivă, în vederea alungării trupelor invadatoare. Însă, restabilirea vieții normale a fost împiedicată de dificultățile privind alimentarea cu hrană și materiale, organizarea transporturilor și lipsa combustibililor. În vreme ce în Moldova dinspre sud soseau trupele române, decimate, obosite și dezorganizate, dinspre nord și est coborau trupele rusești, pentru a întări frontul și a opri inamicul. Locuințele erau ocupate, căile ferate erau blocate, iar gărilor aglomerate, astfel că trupele române au fost nevoite să se retragă în Moldova pe jos, în condiții de iarnă cumplită. Moldova s-a aglomerat cu trupe și populație civilă, refugiată și îngrozită. În multe localități se instalaseră panica de foamete și boli, dintre care „*tifosul exantematic*” a răpus mii și mii de vieți omenești. Însă, cei aproape un milion de ruși pătrunși în Moldova pentru a întări frontul în zona sudică, au ridicat catastrofa la cote apocaliptice, pentru că au obligat autoritățile române să le aprovizioneze cu resursele necesare frontului.

² Florin Pintilie, Nevian Tutunaru, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *Istoria Serviciului Secret de Informații. România 1917-1940*, Editura I.N.I., București, 2000, p.17.

³ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol.2, Editura Militară, București, 1992, p.111.

În aceste condiții grele, Guvernul român și celelalte instituții ale statului au reușit să întreprindă măsuri de ameliorare a situației sociale și de prevenire a anarhiei. A fost momentul în care fiecare român, de la Suveran până la cel din urmă sătean, a devenit conștient că trebuiau făcute mari sacrificii pentru reorganizarea armatei și renașterea din dezastru a puterii militare.

Resturile armatei de operații din Muntenia, retrase în Moldova, au fost împărțite de Marele Cartier General în două părți:⁴ o parte (aproximativ șase divizii, constituind Armata a II-a), au rămas pe frontul de luptă, în regiunea Vrancei, fiind intercalate între unitățile rusești, care ocupau tot restul frontului român; cealaltă parte, formată din restul diviziilor cele mai dezorganizate, a fost scoasă din luptă și transportată în nordul Moldovei, în zonele de refacere, constituind Armata I.

Armata a II-a română, care rămăsese împreună cu trupele rusești, la hotarul de sud al Moldovei, unde a constituit alt front de apărare, a menținut vigilența sporită față de inamic, reușind ca în primele șase luni ale anului 1917 să respingă orice încercare a acestuia de a străpunge frontul și de a înainta spre Iași. Lupte deosebit de înverșunate a desfășurat în zona localității Momâia, considerată o zonă deosebit de importantă din punct de vedere tactic. Astfel, generalul Alexandru Averescu a reușit să păstreze cu sfințenie postul de „*santinelă la porțile Moldovei refugiului*”, organizând cu măiestrie „*frontul de rezistență și de așteptare*”. Sub protecția acestei forțe de apărare, în iarna anului 1916/1917, Marele Cartier General condus de generalul Constantin Prezan a elaborat, prin conlucrare cu Comandamentul forțelor ruse din România, *Planul de campanie al Armatei României pentru anul 1917*. Acesta a stabilit drept obiectiv al acțiunilor militare, eliberarea teritoriului ocupat de armatele Puterilor Centrale, fiind aprobat de regele Ferdinand, în calitate de comandant al Frontului român.

Vitejia ostașilor români, care au oprit inamicul la „*porțile Moldovei*”, a permis reorganizarea, cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, a armatei române (infanteria, artileria de câmp, cavaleria, aeronautica), instruirea după model francez, dotarea cu tehnică de luptă modernă (tunuri, mijloace de transport, puști, grenade etc.) și echiparea cu căști de protecție, haine curate și rezistente la intemperii, măști contra gazelor, mijloace antiglonț etc. O transformare profundă s-a petrecut în sufletul ostașului român, căruia i-a revenit încrederea. Astfel,

⁴ Vezi, pe larg, *Marele Cartier General*, Editura „Machiavelli”, București, 1996.

dintr-un individ înfrânt, cu moralul căzut după retragerea în Moldova, prost echipat și hrănit, acesta s-a supus cu trageră de inimă la munca de refacere a armatei, căpătând convingerea că rezultatul dezastruos al campaniei precedente se datora inferiorității armamentului și ignoranței lui în metodele de luptă.

O atenție însemnată a fost acordată acțiunilor pe „*frontul nevăzut*”, atât pentru capturarea spionilor trimiși de inamic, cât și pentru depistarea trădătorilor. Drept urmare, fiecare armată și-a creat propriile organe de contraspionaj care la început au cuprins, în lipsa personalului specializat, *agenți* din Poliția administrativă. De asemenea, pe lângă fiecare unitate militară a fost mobilizat câte un *agent de Siguranță*, iar pe lângă serviciile de informații ruse de pe front au fost delegați alți agenți ai Siguranței Generale.⁵

În 20 februarie 1917, generalul Constantin Prezan a aprobat *Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații*, elaborate de Marele Cartier General, Secția 1-a, Biroul Informații, după regulamentul similar din armata franceză. În aceste instrucțiuni a fost definit scopul activității informative, organizarea, atribuțiile și mijloacele utilizate pentru obținerea informațiilor, modalitățile de efectuare a interogatoriului, de analiză a documentelor și a presei, precum și regulile de întocmire a buletinului de informații.⁶ În scurt timp, la fiecare mare unitate a fost creat un nucleu informativ compus din personal specializat, provenit, îndeosebi din Direcția Poliției și Siguranței Generale, cu experiență profesională, apoi din rândul jandarmilor sau al unor categorii de oameni cu calități și abilități în domeniu. Aceste nuclee, coordonate de Biroul Informații din Marele Cartier General și consiliate la început de ofițeri francezi din Misiunea militară, au constituit, în fapt, premisele înființării unei structuri informative „*acoperite*” (serviciu secret).

Autoritățile politico-militare române au urmărit întărirea „*Frontului de Sud*”, deoarece gurile Dunării aveau o importanță strategică deosebită, iar păstrarea acestora devenise, deja, o problemă de supraviețuire a statului român. Sarcina organizării unei structuri informative eficiente în acest punct strategic critic i-a fost dată de către Direcția Siguranței Generale, cu aprobarea Marelui Cartier General, lui Mihail Moruzov, fiul unor cazaci zaporojeni refugiați în

⁵ Vezi, pe larg, Alin Spânu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.

⁶ Marele Cartier General, Secția I-a, Biroul Informații, *Instrucțiuni asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații*, Iași, 1917, p. 8.

România.⁷ Astfel, în martie 1917, acesta s-a deplasat la Ismail unde a pus bazele Biroului de Siguranță a Deltei Dunării.⁸ În această temerară încercare a fost ajutat la început de subcomisarii de Poliție M. Ivănceanu, Traian Constantinescu și Meleca. Din structura informativă creată au făcut parte trei „*agenți speciali*” din Direcția Siguranței Generale (cunoscuți doar după inițiale!), șapte „*agenți*” recrutați de el și plătiți de Marele Cartier General (respectiv Alexe Luchianov, Ioan Luchianov, Stavru Tarasov, V.Savitky, Pavel Cernescu, Nichita Perfil și Dumitru Lisov), un *sergent* detașat de la Poliția Tulcea (Nichifor Sevastian) și un *curier* (Gheorghe Fomin). Pe această structură informativă, virtual independentă față de Siguranța Generală, formată din 15 specialiști în activitatea informativă, care utilizau „*informatori cercetași*” numiți „*după necesitate*”, s-a sprijinit statul român, ajuns pe marginea prăpastiei, în temerara acțiune de recuperare a teritoriului ocupat de armatele Puterilor Centrale.

Pentru frontul din Moldova a fost creat *Serviciul de Informațiuni și Contra-Informațiuni Româno-Rus*, care și-a stabilit la început sediul în orașul Roman. La conducerea acestuia, Marele Cartier General l-a delegat ca Inspector General pe Romulus P. Voinescu (fost Director General al Poliției și Siguranței Statului). Acesta a fost ajutat de către sub-inspectorul I. Vameșu, Th. Culitza de la Prefectura Poliției Capitalei și comisarul I. I. Georgescu.⁹ De asemenea, pe lângă Armatele a IV-a și a IX-a ruse, care acționau împreună cu armatele române, a fost numit ca delegat și șef al Biroului de Contrainformații, Zaharia (Zenovie) Ion Husărescu (născut în anul 1876, în comuna Kitai, jud.Ismail,

⁷ Vezi, pe larg, Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura „Elion”, București, 2004.

⁸ Florin Pintilie, Neviaan Tutunaru, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *op.cit.*, p.18.

⁹ Despre misiunile și victoriile acestui „*Serviciului de Contra-Informațiuni sau de Contra-Spionaj*” pe frontul nevăzut cu spionajul german, opinia publică românească a aflat abia după 20 de ani de la terminarea primului război mondial, din lucrarea lui Theodor N.Culitza, ofițer de poliție încadrat în acest Serviciu ca secretar personal al lui Romulus P.Voinescu (Vezi, pe larg, Theodor N. Culitza, *Poliția de informațiuni și contra-informațiuni pe timp de campanie*, București, 1938, cu subtitlul *Memoriile unui Ofițer de Poliție din Războiul pentru Întregirea Neamului.1916-1918*). Acesta a fost convins că „*Nu poate exista nici o poliție în lume, fără a avea serviciul de informațiuni sau de siguranță, care prin dezvoltarea unei permanente și coordonate activități ce depune, determină însuși bunul mers al întregii Instituții*”. De asemenea, a explicat că „*Serviciul de Informațiuni*” „*este acela exercitat de către agenții noștri, în fața frontului nostru și-n dosul frontului inamic, având același scop de a urmări mișcărilor trupelor inamice cum și a culege informațiunile necesare militare, și pe cât posibil a indica pe agenții de spionaj existenți și trimiși de inamic în dosul frontului nostru*”.

Gubernia Basarabia). Autoritățile militare ruse i-au delegat la acest serviciu pe colonelul Leontovici din jandarmeria rusă, ajutat de locotenent colonelul Bondarenco, cu un număr de circa 100 ofițeri, funcționari și agenți civili ruși.

În acel context geopolitic frământat și plin de neprevăzut, amplificat de abdicarea țarului în martie 1917 și urmat de lupta pentru putere între Duma și Sovietul din Petrograd, structura informativă creată în zona Deltei Dunării s-a implicat cu toate forțele de care dispunea pentru aflarea intențiilor inamicului și prevenirea penetrării agenților acestuia în dispozitivul Armatei române. Astfel, Mihail Moruzov a reușit să infiltreze în rândul serviciilor dușmane câțiva agenți proprii, pe lângă frații săi, Afanase Moruzov (pictor) și Ioan Moruzov, ultimul „recrutat” de serviciile bulgare.¹⁰ De asemenea, a organizat o rețea de spionaj, alcătuită din localnici, care, sub înfățișarea unor „pescari și contrabandiști”, acționau în Marea Neagră, în spatele frontului inamic. Infomațiile concludente și utile au fost folosite în procesul îmbunătățirii planurilor de operații elaborate de Marele Cartier General român.

Pentru organizarea apărării contrainformative a Armatei române, Misiunea Militară Franceză a pus la dispoziția Marelui Cartier General date rezultate din confruntarea Contrainformațiilor franceze cu spionajul german. Pe baza acestora, Secția 1-a, Biroul Informații din Marele Cartier General a elaborat documente cu scop instructiv, dintre care se remarcă:¹¹ „*Procedeele întrebuințate de spionii germani pentru transmiterea informațiilor culese și relativ la prizonierii germani*”, precum și o Notă intitulată „*Relativ la prizonierii germani*”, evidențiind metodele eficiente de obținere a informațiilor de la militarii inamici capturați. Potrivit acestei Note, marilor unități li se recomanda să introducă „*un agent care joacă rolul de ispititor*”, în celulă cu câte un prizonier, pentru a extrage destăinuiți care să confirme sau nu declarațiile oficiale. Datorită activității fără precedent a spionilor care lucrau pentru Puterile Centrale, îndeosebi pentru germani și austro-ungari, dar și pentru bulgari, în 15 aprilie 1917 Marele Cartier General, Secția 1-a, Biroul Informații, a elaborat *Instrucțiuni* cu caracter *contrainformativ*, prin care s-au impus reguli de compartimentare și conspirativitate a activității informative la nivelul ofițerilor de informații din unități și mari unități.

În 10 mai 1917, în Iași, numit de unii istorici „*capitala pribegiei și a durerilor*”, Armata română (care număra 400.000 de oșteni) a prezentat raportul Suveranului și reprezentanților poporului român, arătând că este bine

¹⁰ *Arhivele Naționale*, București, dos. F.A., 20954, vol. II, fila 95.

¹¹ *Arhivele Naționale*, București, fond DPSG, dosar nr.1 6/1917, f. 3.

pregătită și echipată, deci gata de luptă. Atunci, trupele române au defilat cu însuflețire și bărbăție, lumea adunată în acel loc privea și plângea, cu nădejdea-n cuget și simțiri. Regele Ferdinand a decorat steagurile eroicelor regimente 4 și 9 de Vânători, precum și pe bravii lor comandanți. Generalul francez Henri Mathias Berthelot a împărțit decorații, iar pe câmpul Copoului s-au ridicat acordurile însuflețitoare ale imnului „*La arme!*”, ieșit din șapte mii de piepturi de ostași români și din instrumentele muzicilor militare.

În 30 mai 1917, la Iași s-a desfășurat conferința de comandament, la care au participat regele Ferdinand, primul-ministru Ion I. C. Brătianu, generalii români Constantin Prezan, Alexandru Averescu și Constantin Christescu, generalii ruși Dmitri Șcerbaciov, Nikolai Golovin, precum și generalul Henri Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze.¹² Cu acel prilej a fost definitivat Planul de operații, potrivit căruia Armata 1 trebuia să execute lovitura principală în zona Nămolosa. Apoi, pe terenul pregătit de aceasta, Armata a 2-a, condusă de generalul Averescu trebuia să execute o lovitură secundară pe direcția Mărăști. Aceasta a fost planificată a se desfășura în paralel cu operațiunea ofensivă de la Nămolosa (la care s-a renunțat între timp).

În acel context, *Serviciul de Contrainformațiuni* a primit misiunea de a păzi secretul asupra *Planului de campanie al Armatei României pentru anul 1917*, care stabilise drept obiectiv politic al acțiunilor militare eliberarea teritoriului ocupat de armatele Puterilor Centrale. Agenții acestuia au dus o adevărată bătălie pe „*frontul nevăzut*” împotriva spionilor și trădătorilor¹³ care apăreau „*ca ciupercile după ploaie*”. În 31 mai 1917 a fost publicată o listă cu 33 de „*spioni și trădători români*” (unii ascunși sub protecția cetățeniei!), condamnați la moarte. Însă, militarii ruși aflați în Moldova, impregnați cu idei bolșevice au protestat împotriva „*persecuțiilor evreilor și socialiștilor*”, presa din Petrograd și Odessa i-a numit pe liderii români „*antidemocrați și antisemiți*”, iar căpitanul baron Emanuel Tisenhausen, „*comisar de front*” al guvernului provizoriu rus, a prezentat nemulțumirea militarilor ruși (bolșevici) față de pedepsa cu moartea, abolită deja în Rusia. Aceste presiuni l-au determinat pe regele Ferdinand ca în luna iunie 1917, la

¹² Vezi, pe larg, *România în primul război mondial*, Editura Militară, 1979.

¹³ Marele Cartier General, Secția I-a, Biroul Informații, *Instrucțiuni asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații*, Iași, 1917, p. 34-38.

un număr de 14 persoane condamnate la moarte pentru trădare, să le suspende pedeapsa „*pentru a calma lucrurile*”.¹⁴

Speranța în victorie a fost întărită și de sosirea, în luna iunie 1917, a primilor voluntari români din Ardeal și Bucovina de nord,¹⁵ mulți provenind din cei 120.000 de prizonieri deținuți în diferite lagăre rusești. Generalul Prezan i-a salutat pe noii veniți iar pe platoul Șorogari, de lângă Iași, regele Ferdinand a primit jurământul de credință și i-a salutat pe cei dintâi soli ai unirii neamului, adresându-le următoarele cuvinte: „*Pe voi, regele, căruia i-ați jurat credință, vă privește cu dragoste și cu încredere, căci sosirea voastră salută chezășia cea mai puternică că visul atâtor veacuri se va împlini, că dorul unui neam, în sfârșit, se va stinge*”.

Pe lângă nevoia de armament și tehnică de luptă, care urmau să fie puse la dispoziție de către Aliți, căpeteniile armatei române au simțit nevoia întăririi și profesionalizării structurii informative din cadrul Marelui Cartier General. Acest demers a fost realizat îndeosebi cu ajutorul experților francezi care activau în cadrul Misiunii Militare Franceze din România sau prin trimiterea de agenți în Franța pentru specializare. De pildă, la recomandarea generalului Henri Mathias Berthelot, în acel context a fost trimis în Franța, Eugen Cristescu (viitorul șef al SSI), pe lângă Biroul 2 francez, în vederea însușirii unor cunoștințe de expertiză grafică, a unor texte vizibile și invizibile, microfotografie, criminologie, identificări judiciare etc.¹⁶

După cum a consemnat ofițerul de Poliție Theodor N.Culitza, pentru activitățile specifice de pe front a fost emis *Regulamentul Serviciului de Contra-Informațiuni Român*, în colaborare cu *Serviciul de Contra-informațiuni Rus*, care fixa atribuțiile *Serviciului de contrainformații româno-rus* în lupta contra spionajului inamic, atât în zona militară de operațiuni, cât și în zona interioară, „*urmărind de asemenea, toate delictele îndreptate în contra armatelor aliate*”. Erau stabilite normele de lucru ale Serviciului și competențele ofițerilor și agenților ruși și români pe teritoriul Regatului Român: „*dresarea actelor, reținerea sau arestarea persoanelor suspecte*” etc. În privința cetățenilor români, toate aceste acțiuni trebuiau întreprinse numai prin autoritățile române. Acest ofițer de poliție a sesizat grava eroare făcută de autoritățile române, lăsând la retragerea în Moldova, în teritoriile ocupate, un număr impresionant de tineri,

¹⁴ Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară rusă și România. 1917*, Editura Militară, București, 2005, p.37.

¹⁵ Gheorghe Cazacu, *Voluntarii români ardeleni din Rusia în timpul Primului Război Mondial*, în „*Astra Salvensis*”, Nr. 1 ianuarie-iunie 2013, An I, p.89-115.

¹⁶ I. Bodunescu, I. Rusu-Șirianu., op.cit., p. 24.

care în loc să lupte în Armata română, au îndeplinit servicii în armata inamică. Unii dintre aceștia au fost selecționați după aptitudini și gradul de cultură și au fost trimiși în școlile de spionaj inamice, înființate ad-hoc în teritoriul ocupat, cu sediile la București, Brașov, Buzău, Râmnicu-Sărat.¹⁷ După instructajul primit, acești tineri români, „încurajați cu premii bănești”, erau „*trimiși pe frontul de luptă a părinților și fraților lor, pentru a face spionaj în folosul inamicului ocupant*”, în special, pe frontul din sudul Moldovei și al Basarabiei.

La începutul lunii iulie 1917, pe baza Planului de campanie s-au definitivat instrucțiunile de luptă pentru Armatele 1 și 2 române. Astfel, Armata 1 trebuia să execute lovitura principală în zona Nămolosa, apoi, pe terenul pregătit de aceasta, Armata a 2-a, condusă de generalul Alexandru Averescu trebuia să execute o lovitură secundară pe direcția Mărăști. Obiectivul operațiunii era luarea sub control a pozițiilor inamice din sectorul Poiana Încărcătoarea - Răcoasa. Pe ansamblu, raportul de forțe era destul de echilibrat, însă pe direcția loviturilor preconizate de Armata a 2-a, înaltul comandament român a masat forțe suplimentare, generând astfel un raport de forțe mai avantajos, pentru a putea dezvolta ofensiva cu sorți de izbândă.

După ce și-a sfârșit pregătirile, Armata I română a pornit din zonele de refacere din nordul Moldovei, s-a deplasat mai ales pe timp de noapte, pentru a nu fi observată de avioanele inamice, și-a ocupat sectorul de luptă pe malul Siretului, între armatele a IV-a și a VI-a ruse. În sectorul respectiv au fost consolidate cu operativitate punctele principale, de interes strategic, fiind puternic fortificate și transformate în centre de rezistență.¹⁸

Pentru a cunoaște situația trupelor române, Comandamentul trupelor germano-austro-ungare a trimis în spatele liniilor de apărare ale românilor și rușilor tineri români recrutați în Muntenia ocupată și pregătiți în școli speciale.

¹⁷ În școlile de spionaj li s-au predat acestor tineri timp de 3-6 luni „*noțiuni de spionaj pe front, semnalizare și semne convenționale scrise, note de informațiuni cifrate asupra trupelor noastre și comandamentele din spatele frontului, rezerve, provizii, etape etc. Spre exemplu: un regiment se nota cu un număr anumit de pomi, Comandantul, un cioban păzind oile, fiecare oaie într-o direcție anumită după punctele cardinale pe hartă reprezenta o unitate de trupă, etapele printr-un cal, proviziile prin puțuri de apă cu cumpănă etc. etc. și note cifrate după un alfabet convențional, toate acestea scrise în carnete mici fără altă indicație, astfel ca să dea impresia la prima vedere că ar fi desemnuri de distracție pentru copii sau diferite socoteli, cifrele fiind așezate unele sub altele cu totalizarea lor sub ele*”.

¹⁸ Vasile Alexandrescu și Costică Prodan, *Ofensiva de vară - Mărăști 1917*, Editura Ulpia Traiana, București, 1999.

Același Theodor N. Culitza a consemnat că majoritatea tinerilor din teritorii ocupat de trupele Puterilor Centrale, trimiși în misiune, au ajuns imediat în mâinile autorităților române, căci „*se predau de bunăvoie, pretextând că voind a se reîntoarce la ai lor, nemaivoid să stea sub ocupația inamicului*”. După scurte discuții cu ofițerii români, „*ei mărturiseau singuri adevăratul scop pentru care erau trimiși de inamic, și mulți din ei erau însă executați ca spioni*”. Aveau o soartă nedreaptă, deoarece după ce ajungeau, fără să vrea, prizonieri la inamic, erau forțați de acesta să execute misiuni speciale împotriva fraților care i-au abandonat în teritoriul părăsit. Și după ce se predau la ai lor și mărturiseau pentru ce au fost trimiși pe front, erau considerați spioni și tratați ca atare. O bună parte din ei însă, după predare, au ajuns să lucreze pentru organele informative românești: erau trimiși la Serviciul de contrainformații, unde urmau „*o instrucție amănunțită și completă, erau selecționați pe categorii și cei mai bine pregătiți și inteligenți erau întrebuințați la serviciul de informațiunii sau spionaj, fiind retrimiși în dosul frontului german, în teritoriul ocupat, prin aceleași locuri și semnale convenționale stabilite de inamic, fiind cei mai indicați în această direcțiune*”. Chiar dacă unii dintre ei erau prinși de germani, misiunea în parte era realizată, căci notele pe care le aveau asupra lor, erau întocmite de specialiștii Serviciului de contrainformații român, cu date eronate, menite să dezinformeze inamicul asupra situației trupelor române.

2. Desfășurarea confruntării militare din vara anului 1917

Ziua mării ofensive a fost așteptată de toată suflarea românească cu mare emoție și nerăbdare.¹⁹ Țara întreagă și-a pus încrederea în armata renăscută și în destoinicia ei comandanți, sperând că românii vor furniza germanilor și austro-ungarilor prima surpriză și lecție usturătoare.

*

În dimineața zilei de 11 iulie (st.v.) 1917, ora 3.50, după o intensă și prelungită pregătire de artilerie, Armata a II-a, comandată de generalul Alexandru Averescu și Corpul 8 al armatei ruse au declanșat ofensiva în sectorul de front din ***zona satului Mărăști***, în scopul imediat de a încercui și

¹⁹ N.A. În datarea evenimentelor am folosit stilul vechi, pentru că în Regatul României calendarul pe stil nou a fost introdus în anul 1919 de guvernul condus de Ion I. C. Brătianu (Vezi *Decretul-lege din 5/18 martie 1919*, privind adoptarea calendarului Gregorian / calendarul de stil nou). Astfel, în Vechiul Regat, 1 aprilie 1919 a devenit 14 aprilie 1919. Însă, în Transilvania calendarul gregorian fusese introdus în anul 1590, iar în Bucovina în anul 1773.

distruge Armata a 9-a Germană.²⁰ Ostașii români, cu baioneta la armă, au luat cu asalt pozițiile inamice, au trecut prin breșele create de artilerie și s-au angajat în lupte corp la corp. Ofensiva s-a desfășurat cu asemenea iureș, încât „germanii nici n-au avut timp să se gândească la apărare”.

În prima zi, ostașii români au luptat cu atâta îndârjire încât i-au uimit pe germanii care erau pe punctul de a părăsi linia frontului. Însă, a doua zi, datorită dezastrului suferit de trupele ruse în Galiția, Comandamentul Suprem rus a decis în mod unilateral retragerea Corpului 40 armată rus de pe frontul românesc și transferarea acestuia pe frontul din Bucovina. Astfel, la cererea generalului rus D. G. Scerbacev, Armata a 2-a română și-a extins frontul și pe aliniamentul ocupat de Corpul 40 armată rus. În această situație, Marele Cartier General român a decis oprirea ofensivei la Mărăști și anularea ofensivei prognozate a se desfășura pe frontul de la Nămolosa. Însă, la solicitarea generalului Averescu, Marele Cartier General român a dispus continuarea ofensivei Armatei a 2-a române astfel încât forțele germane să evacueze valea Putnei și să se concentreze în raionul Soveja-Rucăreni. A treia zi ostașii români au dovedit aceeași vitejie, pătrunzând adânc în dispozitivul de apărare inamic, luând mulți prizonieri.²¹

Deși situația frontului a impus sistarea ofensivei, Marele Cartier General a decis ca frontul să fie împins pe aliniamentul prevăzut în planul inițial: Măgura Cașin - Sboina Neagră - valea Putnei - valea Sării - aliniament mai favorabil trupelor române. De aceea, în zilele următoare, trupele române au urmărit resturi ale armatei germane sau au respins contraatacuri, obligând trupele inamice să se retragă. Datorită modului energic de acțiune a Diviziei 3 infanterie, inamicul nu a mai avut posibilitatea să ocupe nici o localitate cu scopul de a o transforma în punct de apărare. Concomitent cu acțiunile armatei române, diviziile 14 și 15 ruse din flancul stâng al Corpului 2 armată român au atins aliniamentul stabilit: pantele de sud ale râului Putna. În acel context, în ziua de 19 iulie 1917, ora 13.30, generalul Averescu a hotărât încetarea operațiunilor ofensive, deoarece s-a considerat că obiectivul a fost îndeplinit: stabilirea liniei frontului pe aliniamentul Măgura Cașinului - muntele Seciului - Sboina Neagră - Tiua Neagră - Tiua Golașă - Tulnici - Bârsești - Valea Sării. Luptele au mai

²⁰ *România în anii primului război mondial*, vol 2, Editura Militară, București, 1987; *Istoria Militară a Poporului Român*, vol 5, Editura Militară, București, 1988.

²¹ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988 p.565.

continuat, dar numai pentru fixarea unor amplasamente, mascare, îmbunătățirea unor poziții, întărirea unor puncte de observație și direcționarea focului etc.

*

Prin *bătălia de la Mărăști*, trupele române au pătruns pe o adâncime de 20 km, au rupt linia frontului pe o lungime de 30 km, au făcut 2700 de prizonieri, au capturat 70 de tunuri și importante cantități de material de război, inclusiv o cantitate însemnată de muniții. Această bătălie a reprezentat un important punct de cotitură în

desfășurarea operațiunilor militare pe frontul românesc, contribuind, în același timp, și la ridicarea moralului ostașilor români. Istoricul Nicolae Iorga a apreciat *bătălia de la Mărăști ca fiind „prima adevărată și deplină victorie românească”*.²² Această victorie a fost plătită cu sângele a 1.469 morți și 3.052 de răniți și distrugerea satului Mărăști.

La această victorie au contribuit și agenții Servi-ciului de Informații, care au avut ca principală misiune, descoperirea spionilor ina-mici, strecurați în spatele frontului militar românesc cu scopul de a obține informații despre modul de organizare și sistemele de luptă, armament, dispoziția unită-ților și Comandamentelor militare, etape de acțiune, rezervele de trupe și depo-zitele de muniții, organizarea serviciului de aprovizionare și serviciile de paza căilor de comunicații, cale ferată, șosele și comunicații pe ape din zona teatrului de operațiuni. De asemenea, în colaborare cu Jandarmeria și Poliția, trebuiau să supravegheze populația și mai ales pe cetățenii statelor cu care România era în stare de război, precum și pe indivizii eliberați din lagărele de internare.

Mausoleul de la Mărăști

Ceremonia punerii pietrei fundamentale a Criptelor-Monument s-a desfășurat la inițiativa unui grup de ofițeri și generali, constituiți în Societatea „Mărăști”, la 10 iunie 1928, odată cu festivitatea de sfințire a Bisericii „Maria Magdalena”. Piatra de temelie a fost pusă de către regina Maria, la festivitate participând și Principele Moștenitor, regentul Nicolae. Construcția a durat mai mulți ani, datorită în primul rând lipsei de fonduri, și s-a încheiat în anul 1938. Între anii 1940-1941 au avut loc reînhumările osemintelor eroilor, apoi inaugurarea oficială a monumentului s-a tot amânat, până în zilele noastre...

²² Florian Tucă, *Triunghiul eroic Mărăști - Mărășești - Oituz*, Editura „Junimea”, Iași, 1977, p.44.

*

În noul context operativ, în concepția Comandamentului german s-a născut operațiunea denumită „**Bătălia de străpungere de pe Putna și Șușița**”, ca parte organică a acțiunilor strategice de rupere a frontului de apărare a Moldovei. Feldmareșalul August von Mackensen a ordonat declanșarea ofensivei pe direcția Mărășești-Adjud, cu Armata a 9-a germană, în vreme ce Armata 1 Austro-Ungară urma să atace înspre Oituz. În dreptul localității Mărășești, germanii au plasat o forță de lovire de 12 divizii cu peste 1100 tunuri - una dintre cele mai mari densități de artilerie.²³ În timpul luptelor s-au confruntat:

- pe de o parte, Armata IV rusă - compusă 84 de batalioane, 32 de escadroane, 79 de baterii și Armata I română - alcătuită din șase divizii, printre care una de cavalerie, trei brigăzi, Grupul de artilerie grea, Grupul II aeronautic;
- de partea Puterilor Centrale, Armata IX germană (general de infanterie Johannes von Eben) - formată din 174 de batalioane, 16 de escadroane, 150 de baterii, trei escadrile, o companie de cicliști etc.

Același Th. Culitza a lăsat consemnat că Serviciul de contrainformații român și-a împărțit astfel zonele de acțiune:

- în *Basarabia*, pe frontul de sud al Armatei a IV-a ruse, comandate de amiralului Zoiaciocovschi, începând de la Mare și gurile Dunării, Basarabeasca, Tatar-Bunar, Bolgrad și Cahul, era sectorul condus de prefectul de poliție Florian Cristescu;

- în *sudul Moldovei*, de la Dunăre (Galați), pe frontul ocupat de Armata IV-a rusă și unitățile din marina română terestră, până la armata VI-a rusă, era sectorul condus de inspectorul Vasile Zahiu;

- la *Galați*, cu raza de acțiune spre Brăila și Tulcea (Dobrogea), era sectorul condus de inspectorul Grigore Ștefu;

- în *zona armatei VI-a ruse*, comandate de generalul Scerbaceff, și *armatele I-a și II-a române*, era sectorul inspectorului Zaharia Husărescu;

- în *zona armatei IX-a ruse*, care se întindea din județul Neamț până la Câmpu-Lung în Bucovina, unde făcea legătură cu armata comandată de generalul Brusilov, era sectorul condus de inspectorul I. Vameșu;

- în *zona interioară din județele Dorohoi și Botoșani*, erau sectoarele conduse de șefii de serviciu I. Constantinescu, I. Alexandrescu și Floru;

- în *zona interioară din județele Suceava (Baia) Neamț, Tutova și Tecuci* erau sectoarele șefilor de serviciu Ștefan Tălăngescu, Costică Dumitrescu, Trăilă Petrescu, I. Popovici și C. Duca.

²³ *Istoria României în date*, coord. C. C. Giurescu, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p.305.

Mausoleul de la Mărășești

Lucrările au fost demarate în 28 septembrie 1924, în prezența Reginei Maria și a altor personalități ale vremii, au fost întrerupte și reluate după 12 ani, în anul 1936, mausoleul fiind inaugurat oficial la 18 septembrie 1938, în prezența regelui Carol al II-lea și a numeroase oficialități.

Aceste sectoare au fost divizate riguros în subsectoare, conduse de *comisari* cu echipe de *agenți*, formându-se astfel o sită deasă în fața agenților spionajului german, dar și a trădătorilor autohtoni. În conformitate cu art.3 din Regulamentul Serviciului de Contraintformații, funcționarii administrației și poliției civile române erau obligați să dea tot concursul lor acestui serviciu. Șefii de sectoare și ofițerii de poliție de la Serviciul de Contraintformații, lucrau cu șefii polițiilor și birourilor de siguranță din

toată zona interioară, culegeau informațiile care interesau armata și efectuau investigații, procedând, după caz, la arestări și percheziții. În cazul necesității efectuării de arestări ori percheziții de către ofițerii și agenții de la Serviciul de contraintformații ruso-român, aceștia erau împuterniciți să se adreseze oricărui post de poliție, de unde să primească asistență.

Bătălia de la Mărășești, începută ca o acțiune a trupelor invada-toare de urmărire a forțelor rusești (care nu mai voiau să lupte), s-a transformat treptat în încercarea acestora de „a sfărâma armata română din Moldova”,²⁴ și s-a desfășurat practic, în trei etape, pe un front de aproximativ 35 km. Marea înclăștare a început în dimineața zilei de 24 iulie 1917, în jurul orei 7.30, când trupele germane au atacat Divizia 34 infanterie rusă, reușind să rupă frontul pe o adâncime de 3 km și o lungime de 10 km. La cererea rușilor, generalul Constantin Christescu, comandant al Armatei I, a ordonat intervenția Diviziei 5 infanterie, reușind astfel să oprească trupele germane să ocupe trecerile peste râu. În dimineața următoare, feldmareșalul August von Mackensen a direcționat atacul spre nord, forțând trupele române și rusești să se retragă 2 km. Pentru a acoperi vidul lăsat de Divizia 34 rusă, *decimată aproape în întregime de germani*, au intrat pe câmpul de luptă Diviziile 71 infanterie rusă, 9 și 14 infanterie română. În următoarele două zile, trupele germane au atacat violent,

²⁴ C. Kirițescu, *op.cit.*, p.229, 232.

producând mari pierderi în rândul trupelor române și rusești, dar n-au reușit să spargă frontul de apărare al românilor.

*

La două zile după începerea bătăliei dela Mărășești, respectiv în 26 iulie 1917, a început cea de-**a treia bătălie de la Oituz** între trupele române (Corpul 4 Armată - format din Diviziile 6, 7 și 8 Infanterie, comandat de generalul Gheorghe Văleanu) și forțele germano - austro-ungare („Grupul Gerok” - format din Divizia 70 Infanterie austro-ungară, Divizia 171 Infanterie germană, Divizia 8 Cavalerie austro-ungară și Divizia 8 Cavalerie bavareză, comandat de generalul Friedrich von Gerok).²⁵ Inamicul a dispus de forțe net superioare (54 de batalioane și 200 de guri de foc de asediu, comparativ cu 34 de batalioane și 104 guri de artilerie ale armatei române), plănuiind să atragă forțele de la Mărășești și să execute o lovitură principală pe direcția Onești.

Pe frontul de la Mărășești, în 28 iulie 1917, trupele române și rusești, respectiv Diviziile 5 și 9 infanterie române și 13 și 71 infanterie ruse, au trecut la contraofensivă, pentru recuperarea intrândului realizat de trupele germane între comunicația Focșani-Mărășești și Siret. Confruntarea a fost extrem

**Monumentul ostașilor cavaleriști
din pasul Oituz**

Inițiativa de eternizare a memoriei călăreților căzuți pe câmpul de luptă de la Oituz a aparținut, în 1918, generalului Mihail Schina, comandantul Diviziei I Cavalerie. Aceasta a fost continuată de succesorul său, generalul Romulus Scărișoreanu, fiind materializată prin strădania ofițerilor diviziei. Cu banii strânși a fost constituit Fondul Oituz, care a permis finanțarea construcției, în urma unui concurs de proiecte, câștigat de sculptorul Vasile Ionescu-Varo. Lucrările s-au derulat între 1924-1925 cu sprijinul financiar al familiilor ofițerilor de cavalerie căzuți, precum și a unor asociații și societăți patriotice. Datorită unor greutăți, monumentul a fost inaugurat abia la 19 septembrie 1931.

²⁵ *Enciclopedia bătăliilor din istoria României*, București, 2011.

de violență, românii fiind obligați să cedeze unele poziții câștigate anterior cu mult sânge. Din cauza acestui eșec au apărut neînțelegeri între generalul român Constantin Christescu și generalul rus Aleksandr Ragoza privind desfășurarea operațiunilor următoare. Comandantul român, susținător al unei acțiuni ofensive, a fost înlocuit cu gl. Eremia Grigorescu și a fost creat un *Comandament unic româno-rus* sub comanda lui Ragoza.

Pe frontul de la Oituz, lupte sângeroase au avut loc în sectoarele Cireșoaia și Coșna unde s-a reușit blocarea înaintării inamice. Apogeul bătăliei de la Oituz a avut loc în zilele de 29, 30 și 31 iulie 1917, când inamicul a făcut eforturi uriașe pentru a depăși linia de front apărată de trupele române. Însă, animați de lozinca „*Pe aici nu se trece!*”, ostașii români au rezistat cu eroism, zădărniciind planurile acestuia. În aceste lupte s-a remarcat caporalul Constantin Mușat, care, deși își pierduse un braț în timpul luptelor, a refuzat să fie lăsat la vatră, argumentând că atâta timp cât mai avea un braț putea să arunce grenade. În timpul unui atac german, când liniile românești erau în grav pericol, acesta a rămas pe poziții, continuând să apere frontul. Ultimele sale cuvinte, înainte de a fi ucis de un glonte, au fost: „*Grenade, băieți, grenade!*”

O contribuție aparte la victoria armatei române și-au adus școlarii rămași sub ocupația Puterilor Centrale, care au ajutat după putință autoritățile române retrase în Moldova. Theodor N. Culitza consemna că „*trimiteau știri din teritoriul ocupat în notițe băgate în sticle închise ermetic, cărora le dădeau drumul din Brăila pe Dunăre și pe care le prindeau agenții români la Galați. Aflând despre acest mijloc de transmitere a informațiilor, inamicul a instalat pe Dunăre în josul Brăilei niște plăși de sârmă țesută, prin care se prindeau orice corpuri solide*”.

Pe frontul de la Mărășești, trupele române și rusești, comandate de generalul român Eremia Grigorescu au făcut față atacului devastator declanșat în 1 august 1917 de trupele germane. A urmat apoi o perioadă de calm relativ, iar la 6 august 1917 trupele germane comandate de generalul Kurt von Morgen (5 divizii de infanterie) au atacat pe frontul dintre Panciu și Mărășești, apărut de trupele române. Această înclăstare a constituit apogeul bătăliei de la Mărășești, fiind purtată sub legendara expresie „*Pe aici nu se trece!*”,²⁶ adaptată la noua situație tactică și redefinită „*Nici pe aici nu se trece!*”

²⁶ Gheorghe Romanescu, *Marile Bătălii ale românilor*, București, 1982, p.19.

Ostașii români au înfăptuit nepieritoare fapte de arme, iar istoria neamului le-a consemnat spiritul de jertfă în Cronica neamului. Câteva exemple sunt edificatoare, ele făcând parte din cronica însângerată a neamului românesc:

- *oștenii Regimentul 47, aflați sub comanda generalului Radu Rosetti*; aceștia apărau pădurea Răzoare, fiind copleșiți de inamic: atunci, generalul Radu Rosetti a ordonat un contraatac în forță; regimentul său a fost înconjurat din trei părți și practic decimat, supraviețuind doar un locotenent și 71 de oameni, în timp ce însuși comandantul a fost rănit;

- *oștenii Regimentului 32 infanterie „Mircea”*; în 25 iulie 1917 ei au șarjat liniile inamice numai în cămăși, fără vreun tip de protective, reputând o victorie răsunătoare; după ce a dat dispozițiile și ordinele pentru contraatac, maiorul Ionescu Stamate, comandantul Batalionului 3, împreună cu adjutantul sublocotenent Popescu B. Ion, au lepădat ranițele, căștile și vestoanele, fiind urmați de ceilalți ofițeri și soldați din subordine; apoi au strigat din toate puterile „Înainte!” și au plecat în fruntea batalionului direct la luptă, la baionetă; după cum aveau să declare ulterior prizonieri germani, „Soldații și ofițerii, îmbărbătați de exemplul comandantului lor”, s-au repezit cu tot avântul spre inamic, care, deși mult mai numeros, a bătut „în plină retragere din fața fantomelor albe care înaintau cu hotărâre spre ei, crezând că sunt africani”;²⁷

- *oștenii Companiei 1 mitraliere din Regimentul 51 infanterie, comandată de căpitanul Grigore Ignat*; aceștia au fost „găsiți morți cu mâinile încleștate pe piese, sub un morman de cadavre inamice”;²⁸ sub presiunea atacurilor inamice, căpitanul Grigore Ignat a folosit o stratagemă demnă de eroii în viață ai armatei române: trupurile celor uciși au fost repuși în poziții de tragere, cu armele în mâini; astfel, germanii s-au simțit surprinși și intimidați, neputându-și explica cum, în ciuda atacurilor continue, armata română rămânea atât de numeroasă; din poveștile veteranilor de război reiese că la un moment dat, germanii, în timp ce înaintau, se întrebau uimiți de ce soldații români aflați pe posturi nu pornesc la contraatac; s-au dumirit abia în clipa în care au descoperit că oamenii pe care îi vedeau în număr mare de la depărtare și de care se temeau, aveau să fie, de fapt, ostașii căzuți sub ploaia lor de gloanțe; atunci s-au convins că morții, în frunte cu căpitanul Grigore Ignat, își serveau țara!

²⁷ *Istoria militară a poporului român*, vol.V, Editura Militară, București, 1988, p.582-583.

²⁸ *Idem.*, vol.V, p. 600.

Jertfa de care au fost capabili căpitanul Grigore Ignat și soldații săi a fost consemnată astfel în ordinul de zi: „*Căpitanul Ignat Grigore, din Regimentul 51/52 infanterie, a fost găsit mort, cu mitraliera în brațe, înconjurat de ostașii săi. A luptat ca un brav și tot astfel a murit. Și-a plătit prea scump viața, înconjurat de dragostea și devotamentul subordonatilor săi care, făcând cu piepturile lor zid de apărare în juru-i, i-au dat puțința să tragă cu mitraliera lui dragă până la cel din urmă cartuș.*”²⁹

- sergentul Ignat Iliescu din Regimentul 51 infanterie; „*văzând pe comandantul lui de pluton rănit, ia comanda și cu dor nebun de răzbunare s-aruncă prin surprindere asupra unei companii inamice de mitraliere, trece prin baionetă toți servanții, cu ofițer cu tot, și reușește să captureze cu plutonul său opt mitraliere*”.³⁰

Trupele din tranșee au fost ajutate de Serviciul de Contrainformații, care a trimis agenți-informatori în spatele frontului inamic. După informațiile lui Theodor N. Culitza, asemenea lansări de agenți prin punctul Doaga, au fost efectuate de șeful Serviciului de Siguranță din Focșani, Gută Iacob, rămas în teritoriul ocupat, care a procurat informații asupra situației trupelor germane și a Comandamentului general de la Focșani. Aceste informații au servit Marelui Cartier General român la organizarea ofensivei de la Mărășești. În satele liniei frontului, o mână de ajutor au dat trupelor „*Cercetașii României*” (organizație înființată în anul 1913), fiind prezenți acolo unde era nevoie, înlocuind sanitari, curieri, telegrafiști și contribuind la menținerea unor activități vitale în spatele frontului, pe toată durata ostilităților.

În ultima zi a bătăliei a căzut în luptă în sectorul Muncelu, sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, „*eroina de la Jii*”. În ordinul de zi se menționa: „*Ecaterina Teodoroiu a fost la înălțimea celor mai viteji apărători ai patriei sale, pe care i-a trecut prin puterea cu care își înfrângea slăbiciunea femeiască, știind să dovedească vigoarea bărbăției de trup și de suflet și calitățile întregi ale unui ostaș îndrăzneț, neobosit și plin de entuziasm de a se face folositor cu orice preț...Acea care în vitejia-i comunicativă a murit în clipa când se descoperea spre a-și îndemna ostașii cu vorbele: „Înainte băieți, nu vă lăsați, sunteți cu mine”, are drept din clipa aceasta la cinstirea veșnică a tuturor românilor*”.³¹

²⁹ *Istoria militară a poporului român*, vol.V, Editura Militară, București, 1988, p. 600.

³⁰ *Idem.*, vol.V, p. 602.

³¹ *Istoria militară a poporului român*, vol.V, Editura Militară, București, 1988, p.603.

În timpul acestor încleștări dramatice, sectoarele mobile ale Serviciului Informațiuni și Contrainformațiuni Româno-Rus au fost în permanentă mișcare pe șosele și prin comune, pentru verificarea persoanelor suspecte și supravegherea circulației în zona interioară. Acestea obțineau informații care interesau armata, pe care le transmiteau șefului sectorului respectiv, care la rândul său, după ce le verifica, le înainta Serviciului de contrainformațiuni. Acolo erau triate și raportate Marelui Cartier General, Biroul Informațiilor. Persoanele arestate pentru activități de spionaj sau reținute pentru bănuiala că desfășurau astfel de activități au fost înaintate de șefii de sectoare direct Marelui Cartier General, cu actele întocmite și cu toate probele adunate care demonstau vinovăția lor.

O remarcabilă victorie au repurtat agenții Serviciului de Contrainformațiuni angrenați în acțiunea de capturare a spionilor care acționau în spatele trupelor române și ruse.³² Dintre aceștia sunt cunoscuți spionii Hausffater, Meier Gross, Katz, Păvălucă, din organizația de spionaj condusă de colonelul Fischer din Jandarmeria Austriacă. Aceștia au acționat în spatele Armatei IX-a ruse din nordul Moldovei și au avut ca zonă de lucru orașul Iași (capitala din acel moment a României), de unde se puteau culege informații cu privire la intențiile Comandamentului Superior asupra întregului front. De pildă:

- *spionul Katz* a fost prins, având ascunse în căptușeala căciulii sale din blană de oaie, planurile de apărare cu dispozitivele trupelor și tranșeelor din jurul orașului Fălticeni, scrise topografic pe hârtii mici, în caz că inamicul ar fi forțat și rupt frontul de la Vatra Dornei pentru a merge spre Iași;

- *Păvălucă* (pseudonim) cunoștea foarte bine regiunea, fiind originar din aceste locuri, vorbea perfect limbile ruteană, ucraineană și română; trecea foarte des frontul armatelor ruse din nordul Moldovei, travestindu-se în soldat rus, făcând legătura cu spionii aflați în spatele frontului româno-rus; avea mulți oameni de încredere printre țăranii din Bucovina și cei din regiunea muntoasă, pe care îi plătea cu tutun, zahăr și alte alimente procurate de la ruși, cărora le dădea în schimb băuturi spirtoase aduse din Austria. A fost arestat de Serviciul de Contrainformațiuni româno-rus, însă a reușit să evadeze.

³² După cum afirmă Theodor N.Culitza, despre activitatea laborioasă a Serviciului de Contrainformațiuni pe frontul din Moldova s-a aflat abia în urma demobilizării armatelor, după lucrările depuse în arhiva Direcțiunii Generale a Poliției. Printre acestea s-au aflat 2.500 de dosare individuale ale suspectilor, cercetați în zona frontului și în cea interioară.

Pe frontul de sud, în Basarabia, a fost prins un anume Kalpacioglu, supus rus, care lucra în interesul organizației revoluționare din sudul Rusiei - „*Rumcerod*”, cu sediul la Odessa. Deși activa în interesul „*Rumcerod*”-ului, la cercetări s-a dovedit că făcea spionaj și în folosul Bulgariei și al Turciei.

Același Theodor N. Culitza a consemnat că în atenția „Serviciului” a fost și obținerea de informații referitoare la diferitele mișcări cu caracter subversiv și organizații de spionaj inamice, care desfășurau activități de propagandă în spatele frontului, pentru a determina soldații să nu mai lupte. Spre exemplu, răspândeau ziare apărute în Bucureștiul ocupat, cum ar fi „*Lumina*” și altele, în care „*se descria înfloritor starea de lucruri din teritorii de sub ocupația inamică, arătând că e belșug acolo și mulți bani*”.

Pe frontul de la Oituz, luptele au încetat la 8 august 1917, când inamicul epuizat a renunțat la ofensivă. Pierderile Armatei a II-a în bătălia de la Oituz au fost însemnate, ele cifrându-se la 12.350 de militari, între care 1.800 morți, 4.850 de răniți și 1.570 de dispăruți. Prin victoria de la Oituz, planurile Germaniei și aliaților săi de scoatere a României din război și de pătrundere în partea ucraineană a Rusiei au fost zădărnice.

Pe frontul de la Mărășești, între 7-21 august 1917, trupele germane au făcut un ultim efort de consolidare a pozițiilor în zona Varnița-Muncelu. Feldmareșalul August von Mackensen - care venise de la București să asiste la bătălie - era optimist în privința obținerii unei victorii decisive asupra armatei române. Acesta a supravegheat desfășurarea luptelor, la 15 august 1917, în vârful măgurii Obobești, iar a doua zi a consemnat: „*Ieri, am făcut din nou aproape 4.000 de prizonieri. Dar așa nu va scădea numărul inamicilor. Rușii și românii aduc mereu divizii noi*”.³³ Românii au tăiat în scurt timp pofta germanilor de a ajunge la Iași, unde se aflau regele și guvernul.

Astfel, după o lună de lupte sângeroase, mult lăudată armată germană a fost silită să treacă la defensivă în fața trupelor române. Armata germană nu și-a atins obiectivul strategic, iar Armata română a rămas pe teritoriul național, cu un moral ridicat și încredere în victorie.

Bătălia de la Mărășești a durat 28 de zile, dintre care 15 au fost zile de luptă, iar 13 de acalmie relativă. În timpul confruntărilor, Armata I română a pierdut 27.410 oameni (16% din efectivul trupelor române la începutul luptelor), dintre care 5.125 de morți, 9.818 de dispăruți și 12.467 de răniți. Armata IV rusă a

³³ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, 2014.

suferit pierderi umane semnificative, ridicate la aproximativ 25.650 de oameni, dintre care 7.083 de morți, 10.400 de răniți și 8.167 de dispăruți. În tabăra germană, Armata a IX-a a pierdut între 60.000-65.000 (morți, răniți și dispăruți).

Un aport însemnat la respingerea asalturilor trupelor germane l-a avut aviația română, reformată îndeosebi cu ajutorul piloților francezi.³⁴ Se apreciază că în toți acei încleștări sângeroase, aviația a executat peste 621 de misiuni de luptă: misiuni de vânatoare-bombardament, zboruri de recunoaștere foto a dispozitivului inamic, de lansare a unor pachete cu manifeste, scrisori, și instrucțiuni destinate și „*persoanelor aflate sub ocupație*”, de urmărire a „zeppelinelor” dușmane, de bombardament sau de apărare a teritoriului național și a liniei frontului,³⁵ dar și de dirijare a focului artileriei, și mai ales, de „*plantare sau de recuperare*” a unor informatori români, aflați în spatele liniilor dușmane.³⁶ Theodor N. Culitza a consemnat că la obținerea victoriei a contribuit și „*Serviciul de contrainformații român*”, care, deși n-a avut un personal prea numeros și nici n-a dispus de suficiente mijloace tehnice, similare cu cele ale rușilor (*mijloace de transport, autocamioane, căruțe, cai etc.*) „*a dus totuși lupta cu bărbăție înfruntând lipsurile și intemperiile naturii*”.

3. Aprecieri și învățăminte

Fiecare dintre cele trei bătălii și-a avut importanța sa istorică. Bătăliile de la Mărăști și Oituz au fost bătălii ofensive, prin care dușmanul a fost obligat la retragere și la cedarea unor poziții importante, ocupate de trupele române și ruse care au arătat că drumul spre Iași este închis. Bătălia de la Mărășești a fost o bătălie de apărare, de care a depins însăși soarta statului român. De aceea, Parlamentul francez a citat luptele de pe Siret ca fiind dintre cele mai importante ale Primului Război Mondial, constatând că „*Românii au înscris în istoria lumii Siretul alături de Marna, Yser și Isonzo*”.³⁷

Memoria socială a reținut bătălia de la Mărășești ca pe cea mai importantă bătălie dusă vreodată de Armata română, de care a depins soarta neamului românesc. „Mărășești” a devenit simbolul curajului, sacrificiului și împlinirii

³⁴ *Istoria aviației române*, București, 1984, p.87-126.

³⁵ I. Batalli, V. Mocanu, I. Strujan, *Pe aici nu se trece*, București, 1976, p. 156-163.

³⁶ C. Nicolau, *Proba de foc. Amintiri. Iunie 1916-ianuarie 1918*, București, 1983, p.33-112.

³⁷ *Istoria militară a românilor. Culegere de lecții*, Editura Militară, București, 1992, p.124.

Armatei române. Despre bătălia de la Mărășești s-a scris mult, atât de către prieteni, cât și de către dușmani. Generalul francez Henri Mathias Berthelot, martor ocular al bătăliei de la Mărășești, a descris-o sugestiv, concluzionând că „în cursul acestor 14 zile de luptă, pierderile Armatei a 9-a germane au fost atât de mari încât au trebuit să înceteze orice altă efortare. 12 divizii, din care 10 germane, n-au putut învinge 5 divizii și jumătate române. Drumul Iașilor fusese închis”.³⁸ Pe frontul de la Oituz l-au impresionat îndeosebi grănicerii, care, „cu toată lipsa de munițiuni, aproape fără sprijinul artileriei, bravii grăniceri au arătat infanteriștilor din lume că o baionetă, chiar frântă, este o armă de temut, mână de mână unor oameni hotărâți. Gloria lor este nemuritoare: datoria noastră este de a o reaminti și repeta”.³⁹ O corespondență militară a ziarului „The Times”,⁴⁰ sublinia faptul că „apărarea frontului de la Mărășești a fost cea mai strălucită faptă de arme săvârșită vreodată de români; ea nu a fost întrecută nici de vitejia belgienilor și nici de cea a sârbilor (...). Pierderile dușmanilor au fost enorme și prizonierii au mărturisit că de la Verdun n-au mai văzut o luptă atât de crâncenă (...). Românii au rezistat în chip eroic”.⁴¹ La rândul său, generalul german Kurt von Morgen, Comandantul Corpului I de Rezervă, a consemnat în memoriile sale: „Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dâră și s-a manifestat prin 61 de contraatacuri, în decursul celor 14 zile de luptă. Ele au condus mai ales la lupta cu baioneta”.⁴²

Puține informații au rămas despre „frontul nevăzut”, adică despre jertfa agenților serviciilor de informații și contrainformații. În 30 decembrie 1917, la solicitarea Direcției Poliției și Siguranței Generale, precum și cu aprobarea Marelui Cartier General, regele Ferdinand a semnat decretul prin care s-a conferit unui număr de peste 40 de agenți ai Siguranței detașați pe lângă diviziile române de pe front, ordinul „Steaua României”, cu spade, clasa a V-a și medalia „Virtutea Militară” de război, clasa a II-a.⁴³

Trupurile celor mai mulți dintre oștenii care au reputat aceste victorii aparțin aceluia „soldat necunoscut” - țăran, muncitor, dascăl, intelectual - pentru

³⁸ Maiorul N. Cerbulescu, *Generalul Henri Berthelot*, Sibiu, 1931, p.18-22.

³⁹ Maior Romeo Zamfiroiu, *Cu al 2-lea de grăniceri în foc*, București, 1929, p. 6.

⁴⁰ Vezi, *Istoria militară a românilor*, Editura Militară, 1992.

⁴¹ *Istoria militară a românilor. Culegere de lecții*, Editura Militară, București, 1992, p.124.

⁴² **Apud** C. Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916-1919*, p.232.

⁴³ Florin Pintilie, Nevian Tutunaru, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *op.cit.*, p.30.

care vatra neamului era simbolul suprem al jertfei. **Nicolae Iorga** avea să scrie:⁴⁴
„Nu se pot cinsti îndeajuns aceia cari cu mândrie și-au dat viața pentru ca să trăim în marginile pământului locuit, muncit și apărat de neamul nostru și ale căror nume ar trebui păstrate recunoscător din generație în generație. Familiile lor, lăsate uneori în sărăcie, vor tresări la singura mângâiere pe care le-o putem da, la pomenirea numelor acelora cari au rămas vii în inimile lor pentru totdeauna rănite. Iar copiii lor, văzând cum nu se uită jertfa cea mare pentru patrie, vor crește cu aceeași aplecare spre sacrificiu în folosul celor de un sânge cu dâșii”.

Conf. univ. dr. Aurel V. David

⁴⁴ „*Neamul românesc*”, din 11 iunie 1932.

CORNELIU COPOSU DESPRE ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944

În custodia Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității se află **un document excepțional privind desfășurarea actului de la 23 august 1944** care a dus la întoarcerea armelor și la contribuția deosebit de importantă a României la scurtarea celui de-al Doilea Război Mondial și la salvarea a mii de vieți din Europa aflată sub teroarea fascistă germano-ungară.

Este vorba despre **un interviu, descoperit recent de către istoricul Marin Pop din Zalău, dat la 20 august 1945 de Corneliu Coposu¹ jurnalistei Margaret Tayer, corespondent al agenției de știri Associated Press**. Se confirmă, iată, prin acest document, că marele om politic Iuliu Maniu, liderul Partidului Național Țărănesc, nu a stat cu mâinile în sân în mod mioritic și a început încă din 1941 să organizeze clandestin ieșirea României din război până nu e prea târziu, pentru readucerea țării la viața democratică interbelică și eliberarea ei de dictatura militară a lui Antonescu, care se succeda după dictatura regalității (a lui Carol al II-lea din 1938-1940) și dictatura legionară.

Ce declară tânărul de atunci Corneliu Coposu, secretar politic și colaborator apropiat al lui Iuliu Maniu, care a participat și el la toate etapele de pregătire și realizare a actului de la 23 august 1944? El recunoaște că a fost atunci „o lovitură de stat [...] pregătită de multă vreme de către o conspirație”, de către „un grup de conspiratori luminați, în colaborare cu Palatul”.

Acțiunea pregătitoare a început „în primăvara anului 1941 (aprilie), când se conturase clar perspectiva intrării României în război, alături de Axă”. Astfel Iuliu Maniu s-a înțeles cu Constantin I. C. (Dinu) Brătianu (șeful Partidului Național Liberal) spre a întreprinde acțiuni comune pentru restaurarea normalității și democrației în țară și în relațiile externe cu partenerii tradiționali din lumea democratică. Coposu declară că „În ajunul sărbătoririi Paștelui 1941, Dl. Dinu Brătianu, în numele Partidului Liberal, a investit (prin declarație verbală solemnă) pe dl. Maniu să acționeze, în interesul superior al

¹ **N. Red.:** Cu tot respectul și considerația pe care o păstrăm pentru personalitatea lui Corneliu Coposu, trebuie să precizăm că acesta a fost unul din colaboratorii cei mai apropiați ai lui Iuliu Maniu, prin urmare în lipsa unor documente istorice care să confirme măcar parțial cele declarate, trebuie să preluăm totul cu prudența și reținerea necesară acum când toți cei care au jucat un rol la evenimentele de la 23 August 1944, sunt trecuți în neființă.

Națiunii, și în numele partidului liberal". Așadar marele om politic ardelean devenea șeful opoziției unite PNȚ - PNL. Primul pas a fost întrevvedere cu cei doi reprezentanți diplomatici ai guvernelor englez și american la București, „în 27 aprilie 1941, la sediul legației britanice, cu participarea dlui Maniu, a d-lui Reginald Hoare [diplomat britanic] și a d-lui Gunther [Franklin Mott Gunther, ambasador al SUA la București]”. S-au constituit două grupuri de legătură, între „opoziția unită” din România și o reprezentanță autorizată a guvernului englez. „Cu acest prilej Dl. Maniu a cerut celor două guverne: să asigure anularea arbitrajului de la Viena și retrocedarea Transilvaniei de Nord; să asigure dreptul României la frontierele din 1938 (Basarabia, Bucovina de Nord și Cadrilaterul dobrogean); să considere «opoziția unită» drept reprezentant legitim al României” etc. Diplomații au cerut acordul guvernelor lor și după numai o săptămână „a fost adus la cunoștința D-lui Maniu de către respectivii miniștri plenipotențieri, printr-o notă verbală cu următorul cuprins: Guvernul Statelor Unite este de acord deplin cu toate măsurile avizate de guvernul Marii Britanii și se consideră angajat în toate aceste măsuri. Guvernul britanic dă asigurări categorice că nu va recunoaște niciodată arbitrajul germano-italian de la Viena și urmările lui și consideră Transilvania atribuită Ungariei drept teritoriu românesc aparținând României; în ce privește frontiera româno-sovietică este favorabil temei românești, însă nu poate contracta niciun angajament, soluționarea problemei fiind în funcție de comportarea României și tratatele dintre Aliați”. Așadar, era în joc comportarea României în imediat următoarea perioadă. Maniu a trecut la constituirea grupurilor de legătură cu aceste guverne, sub strictă conspirativitate. Pericolul era imens din cauza contrainformațiilor germane, a Siguranței Statului, a serviciilor de informații ale mareșalului Antonescu și ale Gestapo-ului. De exemplu, gruparea Rică Georgescu-Vișa a fost descoperită de Gestapo printr-o agentă dublă. Grupările instituite de Maniu primeau și transmiteau informații despre mersul războiului și al tratatelor comune. Numai Țurcanu a transmis pe cifrul marinei britanice, până în ajunul armistițiului, 105 telegrame. Coposu arată că opoziției democrate unite PNȚ și PNL i s-a alăturat, începând cu 1943, și PSD (socialiștii) și de la 20 iunie 1944, și PCR. (Maniu avusese reticențe în privința colaborării cu fruntașii PCR, cerându-le „să afirme deschis dreptul României asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord”). De la sfârșitul anului 1942 „au fost

antrenați [...] M.S. Regele și anturajul său (prin străduințele lui Grigore Niculescu Buzești)”, închegându-se o opoziție mai amplă, arhitectul ei recunoscut de toți fiind Iuliu Maniu, care a purtat cu ei convorbiri directe, inclusiv cu reprezentanți ai Armatei, cu Sănătescu, Buzești, Gen. Niculescu, fiind „antrenați din comanda unităților și Statul Major”. Au fost cooptate chiar „persoane de încredere din Ministere, Siguranța Statului, S.S.I.; apoi un grup de legionari (neimplicați în crime și abuzuri, desprinși din punct de vedere ideologic de Sima)”. Și - spune Coposu clar în interviu - că „acțiunea conspirativă a fost pusă sub auspiciile M. Sale Regelui, în numele căruia se desfășura tentativa. Inițiativa și dirijarea conspirației a aparținut Dlui Maniu”. Regele era folosit deci ca un simbol. Grigore Niculescu-Buzești, diplomat în funcțiune la Externe, un apropiat al lui Maniu, mijlocea întâlnirile secrete dintre rege și șeful opoziției unite, și între rege și comunistul Lucrețiu Pătrășcanu. Coposu declară că „Buzești a fost prezent la toate întâlnirile, discuțiile, negocierile, tratativele impuse de situație, cu partidele istorice, cu social-democrații, cu comuniștii, cu militarii. Toate discuțiile, propunerile erau comunicate d-lui Maniu, care aviza”, inclusiv „măsura luată în ziua de 23 August 1944, orele 14, de arestare a Mareșalului și a colaboratorilor lui (cu putere de a opune rezistență), s-a decis după ce dl. Buzești a obținut asentimentul D-lui Maniu pentru arestare)”. Coposu mai arată că nu comuniștii au arestat pe Antonescu, și că „din întreg PCR, Dl. Lucrețiu Pătrășcanu, primul, a luat cunoștință de arestarea lui Antonescu în ziua de 23 August 1944, [abia] la orele 20”, Bodnăraș și ceilalți au fost informați mai apoi de Pătrășcanu, iar Gheorghiu Dej, Groza, Maurer, „au fost informați prin comunicatul de la radio”. În prealabil s-au făcut ultimele încercări „pentru a-l determina pe Mareșal să facă neîntârziat armistițiul”, prin „trimiterea Dlui. George Brătianu și a Dlui. Mihalache la Mareșal în dimineața de 23 August”. De menționat că Iuliu Maniu a avut legături permanente cu guvernul englez, cu Winston Churchill, cu fruntași ai politicii engleze și americane, cu președintele cehoslovac Eduard Benes, „care, la solicitarea Dlui. Maniu, a tratat direct cu generalisimul (atunci mareșal) Stalin obținerea unor condiții favorabile pentru România, condamnată principial, prin hotărârea Marilor Aliați, să suporte clauza «capitulării fără condiții»”. Maniu a făcut și numeroase memorii de protest adresate lui Antonescu și demersuri adresate guvernului, în interesul unor antifasciști persecutați sau condamnați și „în favorul evreilor terorizați prin aplicarea legiurilor antisemite”. Culmea este că peste câțiva ani, la

arestarea lui, în 1946, nimeni nu i-a luat apărarea, nici măcar regele Mihai I. Coposu mai declară că „*Dl. Maniu a intrat în legătură cu Palatul și a avut nenumărate întâlniri clandestine cu M. Sa Regele și anturajul său, precum și două întrevederi cu M. Sa Regina Mamă*”. Așadar, Maniu a pus Palatul în mișcare și nu invers. Datorită prestanței sale politice și morale uriașe, Maniu a atras de partea coaliției democrate unite, pentru cazul „*aplicării soluției a doua (răsturnarea guvernului prin forță)*”, un mare număr de ofițeri superiori, printre care generalii Constantin Sănătescu, C. Niculescu, M. Racoviță, Aurel Aldea, Ion Liteanu, Iosif Teodorescu, Anton din jandarmerie, gen. dr. Marinescu, coloneii Ștefan Niculescu, Dămăceanu și Șelesc, precum și amiral Gheorghiu, amiral Măcelaru, comandor Mocanu din marină și general Ermil Gheorghiu, comandor Abren din aviație. Pentru menținerea legăturilor permanente cu militarii, au fost desemnați Aurel Leucuția și Corneliu Coposu. Au fost atrași în conspirație, fără asentimentul lui Maniu, generalii Mihail, Dombrowski, Potopceanu, dar Maniu „*a refuzat să ia contact personal [cu ei], când i s-a cerut aceasta de către Palat*”. Aportul celor care au participat la răsturnarea lui Antonescu a fost mare - zice Coposu în interviu - inclusiv tineretul național țărănesc, tineretul comunist, cadre didactice universitare (Danielopolu, N.G. Lupu, Grigore Popa, Parhon, Al. Rosetti, Moșil). Înaintarea vertiginoasă a trupelor sovietice a făcut ca soluția a doua, de arestare a Mareșalului, să se pună în aplicare imediat, deși soluția primă, de încheiere a armistițiului de către Antonescu, ar fi fost mai favorabilă, deoarece „*Antonescu avea autoritate și prestigiu în armată; cunoștea potențialul militar român și german, amplasamentul trupelor, forțelor de care dispun germanii în țară și în vecinătatea frontierelor, forțele pe care le-ar putea antrena [Hitler] împotriva României*”. Dar se știe că Antonescu nu a fost de acord cu încheierea armistițiului fără a-l anunța în prealabil pe Hitler, deoarece și-a dat cuvântul de onoare în acest sens. A pus astfel cuvântul său de onoare mai presus decât interesele țării.

Corneliu Coposu, fiind întrebat de ziarista de la Associated Press care sunt „*factorii principali ai răsturnării de la 23 August 1944?*”, a spus că „*Este dificil și prezumțios să citezi nume și să stabilești indirect cote de participare*”, și apoi, din curtoazie și diplomatie, a spus că „*aportul de căpetenie, care este în afară de orice discuție, revine M. Sale Regelui*” și enumeră pe cei care au dat

„*concurs nelimitat Dlui. Președinte Maniu*”: țărâniști (Ion Mihalache, Ghiță Pop, Ion Hudiță, Virgil Solomon, Aurel Leucuția, Ilie Lazăr, Mihai Popovici ș.a.), liberali (C.I.C. Brătianu, Bebe Brătianu, C. Zamfirescu ș.a.), socialiști (Titel Petrescu, Flueraș, Jumanca, Voitec ș.a), comuniști (Lucrețiu Pătrășcanu, Constantinescu-Iași, Bodnăraș, C. Pîrvulescu ș.a), militari, grupul de la Ministerul de Externe, în frunte cu Grigore Niculescu-Buzești. Coposu mai remarcă deosebita însemnătate a acțiunii întreprinse de prințul Barbu Știrbey și Constantin Vișoianu la Cairo, în menținerea legăturii cu guvernul englez. Grigore Niculescu-Buzești a cerut dezlegare de la Maniu (decî nu de la rege) pentru aplicarea celei de-a doua soluții și astfel mareșalul Antonescu și Mihai Antonescu, șeful guvernului, au fost arestați. Generalul Sănătescu i-a predat unei echipe conduse de Emil Bodnăraș, ca să-i ascundă, sub pază, iar acesta i-a închis la locuința sa clandestină din str. Vatra Luminoasă, de unde au fost apoi ridicați de sovietici. În încheierea interviului, Coposu a declarat că actul de la 23 August 1944 este „*momentul istoric al unui început de eră nouă, actul de botez al unei epoci noi de democrație, care nădăjduim că va aduce libertatea mult așteptată, prosperitatea și independența neamului românesc*”. S-a înșelat însă amarnic.

Tragic este faptul că prin actul de la 23 august 1944, într-adevăr s-au salvat mii de vieți în Europa și s-a scurtat cu circa șase luni războiul, dar toate acestea s-au realizat pe seama tragediei a mii de români de-o parte și de alta a Prutului, victime ale dictaturii staliniste, și pe seama a milioane și milioane de români al căror destin a fost frânt timp de aproape 50 de ani (1945-1989). Acestea le-au plătit românii și din cauză că nu au avut un rege matur politic, care să se opună trecerii Nistrului de către Armata Română și să organizeze el mai repede cel puțin cu un an înainte întoarcerea armelor alături de Aliați, cum a făcut regele Italiei, de exemplu, în primăvara anului 1943, deoarece avea mai multe pârghii decât opoziția.

Dr. Vasile Lechințan
Istoric, Cluj-Napoca

OPOZIȚIA OAMENILOR DE CULTURĂ FAȚĂ DE REGIMUL CEAUȘESCU

10. OPOZIȚIA PRIN ACȚIUNI DE PROTEST PUBLIC

Pentru obținerea soluționării favorabile a unor revendicări, precum și în scopul manifestării deschise a dezacordului față de anumite decizii politice ori administrative care le afectau interesele și/sau statutul socio-profesional, unii oameni de cultură au amenințat și chiar au desfășurat acțiuni de protest public.

Având în vedere impactul mediatic negativ – în țară, dar mai ales în exterior – al acțiunilor de protest public ale intelectualilor în general și al creatorilor de literatură și artă în special, **forurile ideologice și culturale au acordat o atenție deosebită prevenirii acestora. Ca urmare, s-a conturat o modalitate complementară de acțiune împotriva restricțiilor ideologice, artistice și administrative, respectiv cea a proferării de amenințări privind organizarea unor acțiuni radicale de protest public** pentru determinarea soluționării favorabile a unor revendicări colective sau cereri personale. Această modalitate de acțiune a fost utilizată mai des, pe măsură ce creștea dorința autorităților politice de a estompa percepția manifestării unor forme de opoziție intelectuală la adresa regimului. **Un anumit rol la stimularea unei conduite preventive față de acest gen de acțiuni l-a avut și Securitatea**, care a atenționat deseori conducerea de partid și de stat cu privire la nocivitatea pentru regim, în plan intern și extern, a acțiunilor protestatar-contestatare publice ale oamenilor de știință și cultură, făcând trimitere la rolul intelectualilor din aceste categorii în evoluțiile din anii '970 – '980 din Cehoslovacia, Polonia și Ungaria.

Motivele acțiunilor publice de protest erau reprezentate, de regulă, ca și la alte forme de opoziție, de nemulțumiri legate de statutul personal ori actul profesional (ex. neobținerea sau îndepărtarea dintr-un anumit loc de muncă, întâmpinarea unor dificultăți în publicarea creațiilor literar-artistice, neacordarea recomandărilor profesionale necesare pentru efectuarea unor călătorii temporare în străinătate ori tergiversarea sau chiar respingerea solicitărilor de acest gen, neaprobarea de către factorii culturali a unor cereri personale, emiterea unor decizii politico-ideologice sau administrative neconvenabile ș.a.).

Modalitățile de manifestare a protestului public se înscriau într-un evantai larg, mergând de la forme moderate (renunțarea ostentativă la funcțiile politice sau profesionale deținute și chiar la calitatea de membru al partidului comunist, refuzarea primirii unor distincții politice sau culturale, anunțarea depunerii cererii de plecare definitivă din țară etc.), **până la forme radicale** (redactarea și difuzarea în public de înscrisuri cu conținut contestatar la adresa regimului, trecerea ilegală a frontierei) **și chiar extreme** (greva foamei).

Caracterul public al acestor acțiuni de protest era asigurat de desfășurarea lor în cadrul unor organisme sau manifestări culturale ori prin anunțarea în mediul specific a inițierii lor sau a intențiilor în acest sens.

În plus, pentru a asigura potențarea efectului declanșării ori doar al anunțării unor asemenea acțiuni, unii autori le notificau prin memorii responsabililor politici sau culturali ai regimului și/sau cercurilor mediatice externe interesate.

Ca și la celelalte forme de manifestare a opoziției oamenilor de cultură față de regimul Ceaușescu, **voi prezenta, în mod cronologic, mai multe acțiuni de protest public consumate sau doar anunțate**, cu precizarea cauzelor și a modalităților de prevenire sau contracarare a acestora, așa cum au fost reținute în documentele informative ale Securității și de memoria profesională.

- **Poetul Dan Deșliu nu s-a prezentat, în septembrie 1969, la Consiliul de Stat pentru a primi un ordin cu care a fost distins.** Ulterior, a fost chemat de președintele Uniunii Scriitorilor, Zaharia Stancu, și întrebat de ce nu a dat curs invitației. Conform celor relatate de Dan Deșliu pe 29 septembrie, în prezența unui grup de scriitori, acesta ar fi răspuns că *„tinichelele... nu prezintă pentru mine nici o importanță. Am o colecție întreagă de astfel de tinichele...”*¹

Unul dintre exponenții de vârf ai literaturii proletcultiste din „obsedantul deceniu”, intrat după 1965 într-un puternic con de umbră, nemulțumit în mod evident de statutul său marginal și de atitudinea autorităților ideologice și culturale față de persoana sa, Dan Deșliu a început să-și construiască o imagine de contestatar al regimului Ceaușescu pentru a reveni în prim-planul atenției publice. Refuzul primirii unui ordin cultural se înscria în această strategie.

¹ Notă din 6 octombrie 1969, apud Serviciul Român de Informații, Cartea Albă a Securității – Istorii literare și artistice 1969-1989, Ed. Presa Românească, 1996, doc. 3.

• **La 4 noiembrie 1980, Dan Deșliu a protestat față de decizia de dizolvare a organizației PCR de la Uniunea Scriitorilor, din care făcea parte, printr-o scrisoare înmănată secretarului acestei organizații. Totodată, și-a depus carnetul de membru al partidului.**²

Rațiunile desființării organizațiilor P.C.R de la uniunile de creație și reacțiile generate în domeniul literar-artistic le-am prezentat în nr. 31 al revistei noastre, pp. 17-18.

- **În iunie 1972, tinerii scriitori Mircea Popa, Octavian Stoica, Grișa Gherghel și Gabriel Iuga, membri ai Fondului Literar, au inițiat o acțiune de protest la sediul Uniunii Scriitorilor față de greutățile financiare și dificultățile întâmpinate la publicarea creațiilor proprii. Pentru a atrage atenția asupra lor, s-au legat cu lanțuri de grilajul de fier de la poarta de acces în curtea Uniunii Scriitorilor și au declarat că au intrat în greva foamei.**

Mircea Popa, liderul grupului, născut în 1942 în URSS, avea opțiuni prosovietice și întreținea legături cu diplomați de la ambasada URSS la București. Excluz din anul doi de studii la Institutul de Construcții din București pentru rezultate slabe la învățătură, a început să ducă o viață dezordonată, trăind aproape exclusiv din împrumuturile de la Fondul Literar, care în 1972 se ridicau la cca. 80.000 lei.

Acțiunea de protest, la care fuseseră invitați și diplomați sovietici³, a fost dezamorsată, în aceeași zi, de intervenția conducerii Uniunii Scriitorilor.

În ce privește convingerile sale politice, sunt relevante afirmațiile făcute de el în cercul de relații conform cărora „*marxismul este o utopie nerealizabilă, mai ales la noi unde nu mai sunt comuniști care să participe efectiv la această învățătură, la punerea ei în practică*”.⁴

Ulterior, Mircea Popa s-a situat în mediul literar pe o poziție anarho-contestatară și provocatoare de pe o poziție ideologică de stângă stalinistă,

² Notă din 4 noiembrie 1980, Op. cit., doc. 188.

³ Aurel I. Rogoian, 1989. *Dintr-o iarnă în alta... România în resorturile secrete ale istoriei*, Ed. Proema, 2009, pp. 25-26.

⁴ Notă privind pe Popa Mircea din 26.03.1975, apud SRI, *Cartea Albă a Securității – Istorii literare și artistice...*, doc. 63.

susținând că el ar fi un „adevărat comunist” și ar lupta împotriva „burgheziei proletare” care ar fi fost la putere în țara noastră în aceea perioadă.⁵

În perioada gorbaciovistă, pe fondul nemulțumirilor și frustrărilor sale, invoca intenții de emigrare în URSS.

- **În octombrie 1974, scriitorul Eugen Barbu**, redactor șef la revista *Săptămâna*, care realiza venituri mari din activitatea sa publicistică, **a protestat în mediul literar față de hotărârea de desființare a „Fondului nescriptic”**. Concret, a amenințat cu demisia din funcția de redactor șef, calificând măsura luată ca „nerealistă, implacabilă și, de la început, va fi supusă unor amendamente obligatorii...”. Referitor la limitarea veniturilor prin respectarea proporției stabilite de 1/6 între salarii și alte venituri, Eugen Barbu a afirmat: „sunt dispus să-mi public unele cărți în Italia, unde am multe relații, deoarece cu 6.000 lei pe lună eu nu pot trăi în România”⁶.

• **În februarie 1979**, când era și membru CC. al PCR, **Eugen Barbu a protestat vehement față de acuzele de plagiat privind ultimul său roman (*Incognito* vol. III)**, formulate de un colectiv constituit de Uniunea Scriitorilor și publicate în revista *România literară*. Nemulțumit de tratamentul la care era supus, **a hotărât: depunerea la Uniunea Scriitorilor a tuturor decorațiilor și distincțiilor primite de-a lungul vremii; predarea cererii de demisie din funcția de redactor șef al revistei *Săptămâna*; depunerea carnetului de membru al PCR; predarea legitimației de membru al CC al PCR, a mandatului de deputat și a carnetului de membru al Academiei; depunerea la pașapoarte a unei cereri de expatriere în Spania, împreună cu familia.**⁷

Acțiunile de protest preconizate nu s-au materializat, autoritățile ideologice și culturale făcându-i unele concesii lui Eugen Barbu: neaplicarea unor măsuri sancționatorii de către conducerea Uniunii Scriitorilor împotriva sa, acordarea posibilității de publicare a unui răspuns justificator și aprobarea retipăririi romanului în cauză cu modificarea paragrafelor incriminate.

• De menționat, în context, că **scriitorii Geo Bogza și Dan Deșliu**, nemulțumiți de atitudinea autorităților în cazul plagiatului lui Eugen Barbu, **au incitat la acțiuni publice de protest în mediul literar, amenințând cu depunerea demisiei din funcțiile deținute în cadrul Uniunii Scriitorilor și declararea grevei foamei**. Dan Deșliu a convocat o ședința extraordinară a

⁵ Declarația lui Kocsis Nagy Előd din 2 martie 1982, Op. cit., doc. 262.

⁶ Fișă privind pe scriitorul Eugen Barbu din iunie 1975, Idem, doc. 72.

⁷ Inspectoratul Municipiului București – Securitate – Notă - raport din 22 februarie 1979, Idem, doc. 146.

Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor în ziua de 3 martie 1980, dar, nereușindu-se întrunirea numărului statutar de membri, nu s-au putut adopta hotărâri.⁸ Și această acțiune a fost dezamorsată de forurile politice și profesionale.

- În 1975, într-o perioadă în care Securitatea s-a implicat, substanțial și cu rezultate remarcabile, în acțiuni de recuperare a unor bunuri culturale românești de valoare din străinătate, Centrul de Informații Externe a obținut informații privind existența la Bruxelles a unei importante colecții de bunuri culturale acumulate de-a lungul carierei sale diplomatice de ambasadorul Vasile Stoica.

Cu aprobări superioare, întrucât implica și cheltuieli importante de la bugetul de stat, a fost organizată o operațiune informativ-operativă complexă, finalizată în 1976 prin aducerea în țară a întregii colecții, care a fost predată Muzeului Național de Artă.⁹

Deoarece factorii de decizie ai vremii din domeniul cultural au receptat greșit statutul colecției, s-a declanșat un nedorit contencios între instituțiile culturale și moștenitori – soția și cei doi copii ai lui Vasile Stoica. Aceștia au început să-și reclame drepturile la forurile superioare de partid și de stat, dar fără rezultat.

În acest context, **graficianul Radu Stoica și sora sa, Lia Stoica, cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor, au informat ofițerul de securitate cu responsabilități informative la nivelul Uniunii Artiștilor Plastici că erau dispuși „să meargă până în pânzele albe” pentru recunoașterea drepturilor ce li se cuveneau în calitate de moștenitori. Concret, exprimau intenții de a declanșa un adevărat scandal, prin semnalarea acestui abuz unor foruri internaționale și chiar prin trecerea la forme de protest public.**

Pentru prevenirea materializării acestor intenții, Securitatea a acționat pe două căi complementare: temperarea și influențarea moștenitorilor să mai aibă răbdare și, concomitent, informarea asupra acestor riscuri și sensibilizarea factorilor responsabili de la nivelul conducerii Ministerului Culturii de a identifica o modalitate de stingere pe cale amiabilă a diferendului. În final, s-a ajuns la soluția de a li se acorda unele compensații materiale și profesionale lui

⁸ Notă din 15 iunie 1980, Idem, doc. 170.

⁹ Detalii privind aducerea în țară a colecției de bunuri culturale Vasile Stoica și implicațiile acestei operațiuni am prezentat în *Contribuții ale serviciilor de informații la apărarea unor valori importante ale patrimoniului cultural național*, analiză publicată în cartea *În apărarea ordinii constituționale – perspectiva unui ofițer de informații*, Ed. Paco, 2016, pp. 49-53.

Radu și Lia Stoica, între care și câte o bursă de studii în Franța, și de a li se restitui moștenitorilor lucrările din colecție fără valoare de patrimoniu, în baza unei selecții care urma să se efectueze.

Lucrurile păreau să intre în normal, însă Radu Stoica și sora sa au refuzat să revină din Franța, unde plecaseră în 1983 cu bursele de studii primite.

Până în decembrie 1989, Radu Stoica a dat sporadic, la Paris, interviuri cu privire la colecția de artă constituită de tatăl său, dar nu a declanșat proceduri juridice vizând recuperarea ei. A făcut acest lucru, însă, în țară, după 1990, finalizate în anul 2013 printr-o hotărâre judecătorească de retrocedare a întregii colecții.

- **La începutul lunii martie 1977, prozatorul Nicolae Breban a amenințat factorii responsabili din Ministerul Culturii că, dacă nu i se publică romanul *Bunavestire*, care întâmpina dificultăți la editare, se va solidariza acțiunii atribuite lui Paul Goma privind drepturile omului în România¹⁰.** Pentru a mări presiunea asupra editorilor și factorilor ideologici, a acordat un interviu privind nemulțumirile sale corespondentului pentru Europa al agenției *Reuter*. În urma măsurilor preventive întreprinse, Nicolae Breban a renunțat la intenția sa. În cursul anului respectiv avea să fie tipărit romanul *Bunavestire*, una din cărțile de referință ale prozatorului.

- În contextul măsurilor luate asupra sa după acțiunea de strângere de semnături privind încălcarea drepturilor omului în România pe o scrisoare adresată participanților la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa de la Belgrad, **Paul Goma** a solicitat la noul loc de muncă (Biblioteca Centrală de Stat) eliberarea unei recomandări pentru o călătorie de 3 luni la Paris, în baza unei invitații primite de la Pen Club-ul francez, obținută cu sprijinul *Grupului de la Paris*. În scurt timp a început să lipsească nemotivat de la serviciu și să amenințe cu demisia în cazul în care nu i se acorda recomandarea respectivă, discutând cu membrii familiei eventualitatea rămânerii definitive în Occident.

La 8 septembrie 1977, Paul Goma i-a cerut lui Marie France Ionesco să anunțe postul de radio *Europa Liberă* că autoritățile române îl împiedică să părăsească țara și că este hotărât să declare greva foamei, dacă până la 1 octombrie nu i se aprobă plecarea în străinătate. La 22

¹⁰ *Istoric în problema „Activitatea dușmănoasă desfășurată de unele persoane din domeniile artă și cultură”*, apud CNSAS – SECURITATEA. Structuri – cadre, Obiective și metode, vol. II, Ed. Enciclopedică, 2006, p. 525.

septembrie, *Europa Liberă* a făcut anunțurile solicitate, în contextul unor comentarii critice la adresa regimului de la București. Două zile mai târziu, Paul Goma a depus documentele necesare la Serviciul de pașapoarte, solicitând viză de călătorie pe timp de un an în mai multe țări din Occident, împreună cu soția și fiul. Cu această ocazie, a avut o atitudine provocatoare, afirmând că „*se va reîntoarce în țară numai atunci când se va schimba guvernul și actuala ordine de stat*”. Totodată, a reiterat amenințarea cu greva foamei dacă până la 1 octombrie nu i se aprobă plecarea în Occident, precizând că despre acțiunea anunțată au fost informate legăturile sale și presa din străinătate.¹¹

În acest context de amenințări, șantaje și presiuni externe, autoritățile române au hotărât să aprobe cererea lui Paul Goma de plecare temporară în străinătate, luându-se în calcul varianta aproape certă că va refuza înapoierea în țară și va continua în exterior acțiunile împotriva regimului Ceaușescu. Plecarea efectivă din țară a lui Paul Goma, împreună cu soția și fiul, s-a produs în ziua de 20 noiembrie 1977. Între timp, acesta fusese exclus din P.C.R. și din Uniunea Scriitorilor.

Cum era de așteptat, lui Paul Goma i se rezervase la Paris un rol pe frontul subminării imagologice a regimurilor comuniste. Pentru valorificarea disponibilităților sale critice la adresa regimului Ceaușescu, a fost cooptat în grupul de acțiune al Subredacției pariziene a *Europei Libere*, format din angajați și colaboratori ai acestui post de radio, devenind în scurt timp unul dintre cei mai activi și virulenți.

Pentru refuzul înapoierii în țară și activitatea desfășurată în străinătate, lui Paul Goma i s-a retras cetățenia română, calitate pe care nu a redobândit-o după decembrie 1989 deoarece nu a fost de acord să solicite personal acest lucru, considerând că ar trebui să-i fie re acordată din oficiu.

- La începutul lunii septembrie 1978, Marcel Chirnoagă, unul dintre cei mai importanți graficieni români, urma să deschidă o expoziție personală la Istanbul, însă anumite disfuncții la nivelul organelor culturale și de pașapoarte au făcut ca artistul să nu primească viza de călătorie la timp.

Pentru a ajunge totuși în Turcia și, evident, în semn de protest, cu câteva zile înainte, Marcel Chirnoagă a încercat să traverseze Marea

¹¹ Ministerul de Interne – Raport din 17 septembrie 1977, apud S.R.I, Op. cit., doc. 116.

Neagră cu o barcă cu motor, pornind din localitatea Sfântu Gheorghe – Deltă, având asupra sa lucrările care urmau să fie expuse.

Dramatismul acțiunii a fost cu atât mai mare cu cât artistul a plecat însoțit de una dintre fiicele sale, pe atunci elevă.

Evident că șansele de reușită erau aproape nule. Lipsa de experiență în navigația pe mare a făcut ca, după două zile de deplasare pe un traseu aproximativ, graficianul și fiica sa să fie găsiți epuizați, în barca aflată în derivă, în apele internaționale, de un vas rusesc, care i-a recuperat, i-a adus la Constanța și i-a predat autorităților române.

După ce i s-au luat declarații cu privire la motivele și circumstanțele plecării în străinătate în acest mod, Marcel Chirnoagă nu a suportat alte consecințe. Nu s-a dorit să se mediatizeze în nici un fel episodul care, având în vedere valoarea artistului și circumstanțele, ar fi avut un impact negativ în țară și ar fi fost exploatat de propaganda externă. Singurul „urecheat” a fost ofițerul de securitate cu atribuții pe resortul arte plastice la nivelul Capitalei, pentru că nu a cunoscut și prevenit o asemenea intenție.

Temeritatea acțiunii lui Marcel Chirnoagă a reprezentat, însă, ulterior, un serios avertisment pentru factorii decizionali în materie de pașapoarte, până atunci destul de insensibili la particularitățile psiho-sociale și profesionale ale oamenilor de artă și cultură.

Acțiunea lui Chirnoagă a generat și măsuri de întărire a controlului în zona de litoral la Marea Neagră, ceea ce a creat stări de disconfort pentru turiști, cel puțin pe două planuri: trebuiau să poarte permanent asupra lor documentele de legitimare, iar sursele de aprovizionare cu specialități (calcan, sturioni etc.) s-au diminuat. Ca urmare, în loc de simpatie, Chirnoagă a avut parte de reproșuri din partea oamenilor de cultură care frecventau zona Sfântu Gheorghe.

- În anii 1977-1981, **pictorul Gheorghe Constantinescu** a călătorit de mai multe ori în străinătate împreună cu soția, în scop de documentare artistică. **În urma unor semnalări** conform cărora ar fi intenționat să folosească un asemenea prilej pentru a se stabili ilegal în Occident, **cererile ulterioare de deplasare temporară în străinătate, pentru deschiderea unor expoziții personale și pentru documentare, nu i-au mai fost aprobate**. În această situație, cel în cauză a adresat memorii și a solicitat audiență la conducerea superioară a statului. Întrucât nu a primit răspuns, **la 20 august 1983,**

Gheorghe Constantinescu a depus cerere de plecare definitivă în SUA, împreună cu soția și fiica.

Acționându-se pentru influențarea lui pozitivă, inclusiv pe linie de partid, fiind membru PCR, și-a retras cererea de plecare definitivă. Deoarece solicitările de călătorie tot nu i se aprobau, a reluat demersurile pentru emigrare.

La data de 7 septembrie 1985, *Europa Liberă* a difuzat o scrisoare a lui Gheorghe Constantinescu adresată lui Nicolae Ceaușescu, lansând știrea că în acel moment pictorul „va începe o grevă a foamei, care va dura până la primirea pașapoartelor pentru el, soție și fiică”. În realitate, cel în cauză se afla în Craiova, unde, în perioada 6-20 septembrie, avea deschisă o expoziție personală. La 2 octombrie 1985, același post de radio a transmis că cel în cauză a încetat greva foamei după trei săptămâni, dar o va reîncepe la 3 noiembrie.

În scop preventiv, s-a acționat prin conducerea Uniunii Artiștilor Plastici, fiind determinat să renunțe la intrarea în greva foamei, să-și retragă cererea de plecare definitivă din țară și să solicite o călătorie turistică în țările unde preconiza să organizeze expoziții personale. La a treia călătorie de acest gen, în noiembrie 1986, Gheorghe Constantinescu a comunicat familiei că a decis să rămână definitiv în Franța și că autoritățile franceze i-au aprobat cererea de a se stabili în această țară.¹²

- Poetul Dorin Tudoran a fost deosebit de „prolific” și în ce privește apelarea la acțiunile de protest public, radicale și chiar extreme, pentru a-și consolida poziția de opozant al regimului în perspectiva obținerii statutului de azilant în S.U.A.

• **În luna martie 1982 și-a depus carnetul de membru al PCR la Comitetul de partid al municipiului București, însoțit de un memoriu justificativ cu conținut contestatar la adresa regimului.**

• **Ulterior, înainte de a solicita plecarea definitivă în SUA, împreună cu soția și fiica, la 7 aprilie 1984, a renunțat și la calitatea de membru al Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor.**¹³

¹² *Securitatea Municipiului București – Raport privind pe Constantinescu Gheorghe Alexandru din ianuarie 1987, Op. cit., doc. 414.*

¹³ *Notă din 25.03.1985, apud Dorin Tudoran, Eu, fiul lor. Dosar de securitate, Ed. Polirom, 2010, pp. 456-457.*

• Întrucât la trei luni de la depunerea cererii de emigrare nu primise nici un semnal de la serviciul de pașapoarte, Dorin Tudoran **și-a exprimat hotărârea**, în cercul său de relații apropiate, **de a recurge la orice mijloc** pentru a determina urgentarea aprobării solicitării sale.¹⁴

Un prim pas, în acest sens, l-a reprezentat **solicitarea de azil politic în SUA**, cu prilejul completării formularelor pentru a fi primit în această țară. I s-a cerut să prezinte dovezi serioase în acest sens.¹⁵

• La 20 octombrie 1984, Comisia de vize și pașapoarte făcuse primul pas al procedurilor în caz de solicitare a emigrării, respectiv a aprobat eliberarea formularelor necesare a fi completate în acest scop, însă cu indicația de a nu se aduce la cunoștință acest lucru decât la ordin. Această decizie se explică prin faptul că autoritățile mai sperau încă să-l determine pe Dorin Tudoran să renunțe la cererea de plecare definitivă, existând indicii că, odată ajuns în SUA, acesta se va angrena în activități deschise împotriva regimului de la București.

Întrucât nu primea nici un semn la solicitarea sa, la 21 februarie 1985 **Dorin Tudoran a lansat mai multe amenințări cu săvârșirea unor acțiuni extreme de protest public** – printr-un memoriu adresat ministrului de Interne: *„Dacă până la 7 aprilie a.c., când se împlinește un an de la depunerea opțiunii noastre de emigrare, nu vom primi pașapoartele:*

a) voi începe, la domiciliu, o greva a foamei până la eliberarea pașapoartelor;

b) pe tot parcursul grevei voi afișa pe cele două balcoane ale apartamentului inscripțiile SCRITOR INTERZIS – OSTATIC POLITIC – JOS TERORISMUL POLITIC – GREVA FOAMEI – PAȘAPOARTE;

c) voi răspândi de la balcoanele apartamentului fluturași de hârtie pe care se vor afla dactilografiate: DORIN TUDORAN – SCRITOR INTERZIS ÎN ROMÂNIA;...OSTATIC POLITIC;...GREVA FOAMEI, PAȘAPOARTE; JOS TERORISMUL POLITIC.

d) voi informa din timp despre acțiunea mea toate ambasadele occidentale din București;

¹⁴ Notă din 10 august 1984, Op. cit., p. 411.

¹⁵ M.I./DSS/Comandamentul acțiunii „Orizont - 2000” din noiembrie 1984 și M.I./I.M.B. – Raport din 27 noiembrie 1984, Op. cit., pp. 418 și 427.

e) voi adresa guvernului SUA, personal președintelui Ronald Reagan, un memoriu privind situația mea, acțiuni săvârșite împotriva drepturilor omului în România;

f) voi trimite o copie a acestui memoriu Comisiei americane pentru acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate, organizației Amnesty International, unor instituții internaționale ce se ocupă cu respectarea ori încălcarea drepturilor omului și a înțelegerilor de la Helsinki;

g) voi trimite un text Parlamentului European de la Strasbourg, șefilor de stat din Europa Occidentală...;

h) voi face să fie difuzate câteva interviuri înregistrate pe bandă magnetică și video în presa audio-vizuală din SUA și Europa Occidentală...;

i) voi încerca organizarea unor conferințe de presă cu jurnaliști aflați ori acreditați la București.”¹⁶

• **Pentru prevenirea punerii în aplicare a acestor amenințări, autoritățile au întreprins mai multe măsuri de contracarare, descurajare și influențare pozitivă.**

Astfel, la 25 martie 1985, Dorin Tudoran a fost invitat la o discuție de către Nicolae Croitoru – secretar cu probleme de propagandă și cultură al Comitetului Municipiului București al PCR, la care a participat și președintele Uniunii Scriitorilor. Din stenograma discuțiilor purtate cu acest prilej¹⁷, rezultă că încercările lui Nicolae Croitoru de a identifica soluții pentru unele dintre nemulțumirile poetului, invocate ca motiv al cererii de emigrare, s-au lovit de refuzul acestuia, care a afirmat tranșant că singura lui problemă este plecarea din țară.

În contextul în care Dorin Tudoran și-a reiterat hotărârea de a face greva foamei pentru obținerea aprobării de emigrare, Nicolae Croitoru i-a atras atenția să folosească numai căile legale în scopul rezolvării problemelor sale.

În același scop a acționat și șeful Serviciului de pașapoarte al municipiului București, cu prilejul unei audiențe acordate celui în cauză la 4 aprilie 1985. El i-a recomandat lui Dorin Tudoran să aștepte soluționarea legală a cererii sale și, totodată, l-a atenționat că, dacă nu renunță la amenințări, este

¹⁶ Textul memoriului adresat de Dorin Tudoran ministrului de Interne, apud SRI, Op. cit., doc. 357 și Dorin Tudoran, Op. cit., pp. 441-443.

¹⁷ P.C.R./Comitetul Municipiului București – Stenograma discuției purtate cu Dorin Tudoran în ziua de 25 martie 1985, apud SRI, Op. cit., doc. 354 și Dorin Tudoran, Op. cit., pp. 446-455.

obligat să informeze Procuratura deoarece este vorba de fapte de natură să tulbure ordinea și liniștea publică.

Cu toate că amenințarea cu sesizare a Procuraturii l-a îngrijorat, Dorin Tudoran i-a transmis președintelui Uniunii Scriitorilor, prin intermediul lui Nicolae Manolescu, că nu renunță la acțiunea preconizată și că „*are două toporiști de care va face uz în cazul în care se va încerca pătrunderea cu forța în apartamentul său în timp ce va face greva foamei*”.¹⁸

Urmare a acestui fapt, la 8 aprilie 1985, poetul a fost citat la Procuratura municipiului București, unde i s-a pus în vedere că faptele cu care amenința în memoriu cădeau sub incidența legii penale, fiind pasibil de o pedeapsă privativă de libertate pentru infracțiuni de drept comun.¹⁹

În acest context, posturile de radio *Europa Liberă*, *Deutsche Welle* și agenția *France Presse* au transmis știri potrivit cărora Dorin Tudoran a intrat în greva foamei din data de 15 aprilie, aspect nereal, datorat unor blocaje de comunicare cu punctele sale de sprijin din Occident. **În urma avertismentelor primite, cel în cauză renunțase la greva foamei și la acțiuni care l-ar fi putut pune sub incidența legii penale, exprimându-și însă intenția** – în cercul de relații apropiate - **de a merge la Ambasada SUA pentru a cere azil politic.**²⁰ **În ziua de 25 aprilie 1985, poetul a încercat să intre, împreună cu fiica sa, la Consulatul american**, dar a fost reținut de dispozitivul exterior de pază și preluat de Miliție, fiind cercetat și avertizat, iar documentele încheiate au fost transmise Procuraturii.²¹

După două zile, **pe 27 aprilie 1985, Dorin Tudoran l-a anunțat pe președintele Uniunii Scriitorilor că a intrat în greva foamei.** Din acest moment, posturile de radio *Europa Liberă*, *Vocea Americii*, *Deutsche Welle*, precum și unele agenții de presă occidentale au declanșat o campanie concertată de susținere și încurajare a lui Dorin Tudoran, transmițând aproape zilnic știri și comentarii cu privire la acțiunea acestuia.

În același timp, cazul a fost în atenția unor diplomați străini, îndeosebi americani, ziariști și emisari ai unor organizații anticomuniste din Occident.²²

¹⁸ *Raport informativ din 6.04.1985*, apud Dorin Tudoran, Op. cit., pp. 467-468.

¹⁹ *Notă din aprilie 1985*, Idem, pp. 479-480.

²⁰ *Notă din 27.04.1985*, Idem, pp. 484-485.

²¹ *Notă din 26.04.1985*, Idem, pp.479-480.

²² *Notă din mai 1985*, Idem, pp. 487-488.

Deosebit de interesante pentru a înțelege mai bine cum s-a organizat și derulat această campanie externă de sprijinire a acțiunilor radicale de protest ale lui Dorin Tudoran sunt consemnările făcute de Monica Lovinescu în *Jurnal* în perioada 23 aprilie – 25 iunie 1985.²³

Cum era lesne de presupus, un rol important, în acest sens, l-au avut Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mihnea Berindei și alți membri ai *Grupului de la Paris*. La ei ajungeau informațiile privind intrarea în greva foamei, chiar dacă au fost unele sincope (Dan Hăulică i-a comunicat Monicăi Lovinescu mesajul lui Dorin Tudoran că a intrat în greva foamei, cu toate riscurile – 5.05.). Ei pregăteau comentarii de susținere difuzate de *Europa Liberă* (30.04) și puneau la dispoziție unor ziariști datele de contact ale poetului (ex. Richard Balmforth, corespondent la Belgrad al agenției *Reuter* – 12.05). Tot ei au organizat și regizat manifestația din fața ambasadei României la Paris, la care au participat cca. 25 de persoane din grup, iar Monica Lovinescu a fost „șef de orchestră”, după cum se autocaracteriza în *Jurnal* (30.05). Prin intermediul lui Vlad Georgescu din centrala Secției române a *Europei Libere* se informau despre strategia americanilor în acest caz, în condițiile în care Departamentul de Stat a făcut demersuri oficiale la autoritățile române în favoarea aprobării emigrării lui Dorin Tudoran (14 și 25.05, 15.06). Monicăi Lovinescu i-a fost transmis și mesajul lui Dorin Tudoran, ajuns la Paris prin intermediari de încredere, de a sista acțiunile de susținere până la 15 iulie, deoarece acestuia i s-a promis soluționarea favorabilă a cererii de emigrare (25.06.1985).

Dorin Tudoran a fost susținut în acțiunea sa de protest și de câțiva confrăți (Dan Hăulică, Nicolae Manolescu, Dan Deșliu), precum și de matematicianul Mihai Botez, în pofida activităților de influență derulate de autorități asupra acestora.

La 16 mai 1985, Dan Deșliu a încercat, fără rezultat, să stimuleze o solidarizare a membrilor Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor prin prezentarea în ședința acestui organism a unui mesaj din partea poetului protestatar.²⁴

În luna iunie 1985, poetul clujean Szöcs Geza, care-l vizitase la domiciliu pe Dorin Tudoran la 12 mai, a adresat Organizației Națiunilor Unite

²³ Monica Lovinescu – *Jurnal, 1985-1988*, Ed. Humanitas, 2003.

²⁴ Notă informativă din 19 iunie 1985, SRI, Op. cit., doc. 361.

un memoriu, în numele său și al lui Tudoran, din conținutul căruia au fost prezentate aspecte la postul de radio *Europa Liberă* – Secția maghiară, în zilele de 26 și 27 iunie.²⁵

În acest context, în care acțiunea radicală a lui Dorin Tudoran și solicitarea de emigrare a acestuia au pus în mișcare atâtea resorturi externe, autoritățile române au făcut pasul înapoi, cel în cauză plecând definitiv din țară, împreună cu soția și fiica, la 24 iulie 1985. Poetul avea să ajungă în final în SUA, unde a devenit colaborator permanent pe teme politico-culturale al postului de radio *Vocea Americii* – emisiunile în limba română și redactor șef al revistei *Agora*, nou înființată, destinată publicării lucrărilor literare cu conținut anticomunist ale unor scriitori aflați dincolo de „Cortina de fier”.

În economia acestei analize, am procedat la o prezentare mai largă a acestui caz deoarece el permite o înțelegere mai ușoară a conjuncturilor și mecanismelor de creare a unui caz-problemă pe tema drepturilor omului, în contextul Războiului Rece, care a adus importante daune de imagine regimului de la București și României.

- **În vara anului 1984**, pentru a determina avizarea și lansarea în circuitul cinematografic a filmului său *Glissando*, care s-a prelungit peste un an din cauza exceselor cenzurii, **regizorul Mircea Daneliuc a recurs la acțiuni cu caracter protestatar: a adresat memorii la diverse foruri, a depus carnetul de membru al PCR, a încercat să se angajeze ostentativ ca șofer de taxi, a solicitat angajamente profesionale studiourilor cinematografice din unele state socialiste vecine, amenințând, totodată, că va cere plecarea definitivă din țară.**

Tergiversarea aprobării finale a filmului *Glissando*, care declarativ se dorea o pledoarie împotriva fascismului, se datora unor secvențe ce puteau fi interpretate ca aluzii critice la realități ale vieții social-politice din acea perioadă din țara noastră. Lansarea acestei producții cinematografice pe ecrane s-a produs abia în septembrie 1984, după ce a fost vizionată de soții Ceaușescu, care au solicitat efectuarea unor modificări minore.²⁶

Dintr-o consemnare în *Jurnal*, la 5 august 1983, de către Monica Lovinescu, pe marginea discuțiilor avute la Paris cu criticul literar Mircea

²⁵ Notă din mai 1985 și MI/DSS/Direcția I – Adresă către Inspectoratul Municipiului București din 11.07.1985, apud Dorin Tudoran, Op. cit., pp. 488 și 494

²⁶ Notă privind analiza situației operative din cinematografie din 27 martie 1985, apud SRI, Op. cit., p. 355.

Iorgulescu, rezultă că Mircea Daneliuc a rezistat insistențelor „amiabile” ale lui Ion Traian Ștefănescu – prim adjunct al ministrului Culturii, să-și cenzureze singur filmul și, totodată, și-a menținut demisia din partid.

- **În anul 1985**, nemulțumit de faptul că întâmpina dificultăți în procesul de editare a unui volum de caricaturi, **graficianul Mihai Stănescu a amenințat că va tipări cartea pe cont propriu, fără aprobare, și va solicita plecarea definitivă din țară**. De menționat că volumul apărut anterior, în 1982, îi fusese retras din librării pe motiv că unele caricaturi ar fi avut conținut interpretabil.

Acțiunea de protest a fost prevenită în urma măsurilor de temperare și influență întreprinse, graficianul acceptând totuși să scoată ori să refacă unele lucrări din selecția propusă pentru editare.

- **Amenințări cu săvârșirea unor acte de protest public au mai proferat și Zoltan Molnar**, după restructurarea sa, la sfârșitul anului 1984, din postul de pictor scenograf al Teatrului German din Timișoara, precum și pictorul **Ștefan Birtalan**, din aceeași localitate, pentru a i se aproba plecarea definitivă în străinătate.²⁷

- **În ziua de 29 octombrie 1985, prozatorul Bujor Nedelcovici l-a informat pe președintele Uniunii Scriitorilor că a hotărât să renunțe la calitatea de membru de partid** deoarece conștiința îi cere „să fie un om liber”. A precizat că a intrat în PCR în anul 1968, dar ceea ce i s-a întâmplat în ultimul timp „depășește orice limită”. În 1981 i s-a respins scenariul unui film, apoi manuscrisul romanului *Ereticul împlânzit*, fapt ce l-a obligat să-l tipărească în Franța. După ce s-a întors din călătoria efectuată în Occident, în luna mai 1985, a fost schimbat din funcțiile de secretar al Asociației Scriitorilor din București și redactor al *Almanahului Scriitorilor*. Cel în cauză a adăugat că, la aceste probleme de ordin personal se adăugau altele, de interes general, și anume „nerespectarea dreptului scriitorilor la critică, liberă circulație., neonorarea burselor acordate de unele instituții din Occident...”²⁸

Manuscrisul romanului *Ereticul împlânzit*, trimis la Paris fără aprobările legale necesare în epocă, a fost editat în 1985, purtând titlul *Al doilea mesager*,

²⁷ Notă de analiză a situației operative din rândul artiștilor plastici întocmită la 21 august 1985, apud SRI, Op. cit., doc. 368.

²⁸ Notă din 30 octombrie 1985, Idem, doc. 372.

cu precizarea „*lucrare publicată sub coordonarea lui Paul Goma*”. Romanul a primit Premiul Libertății acordat de *Pen Club*-ul francez. Bujor Nedelcovici a plecat temporar în Franța în 1986, unde a solicitat și obținut azil politic.²⁹ A continuat și acolo să adopte o atitudine critică la adresa regimului Ceaușescu, prin declarații ori susținerea acțiunilor inițiate de *Grupul de la Paris*.

- Factorii responsabili cu avizarea revistei *Săptămâna* au dispus **scoaterea din numărul apărut la 17 aprilie 1987 a două materiale scrise de poetul și ziaristul Corneliu Vadim Tudor**, respectiv un articol intitulat *Cronica secolului XX* și o replică dată lui Gheorghe Bulgăr, autorul unui dicționar de neologisme publicat de puțin timp, considerate cu probleme de conținut. Luând cunoștință de această decizie, cel în cauză **a afirmat față de conducerea redacției că va depune carnetul de partid** întrucât „*în țara noastră e numai demență*”. A precizat că se gândește la această atitudine radicală având în vedere și faptul că nu figura cu nimic în planurile editorial și cinematografic din anul respectiv. Va depune carnetul – spunea el – fiindcă „*a devenit o povară*”, pentru că „*i-au închis gura și nu mai poate spune nimic*” și astfel „*va încheia colaborarea cu presa comunistă*”, urmând ca, în viitor, să publice în străinătate.³⁰

• **Corneliu Vadim Tudor a recidivat în septembrie 1988** când, pe fondul nemulțumirilor provocate de faptul că *Agerpres* nu și-a dat acordul pentru efectuarea unei deplasări în Cehoslovacia, pentru a însoți echipa de fotbal „Steaua” la un meci în Cupa Campionilor Europei, **a amenințat din nou că-și va depune carnetul de partid, însoțit de un memoriu adresat conducerii superioare de partid** despre „*aspecte negative din domeniile culturii și presei*”. Conducerea *Agerpres* a refuzat să-l primească, întrucât Corneliu Vadim Tudor își depusese demisia la 10 august, ulterior retrăgând-o. Cel în cauză a afirmat că, prin această acțiune, a dorit să atragă atenția factorilor competenți asupra unor nemulțumiri de ordin literar (nu i se publicau cărțile, nu se aproba realizarea unui film cu tematică istorică după un scenariu propriu, nu i se încredința conducerea unei reviste literare etc.).³¹ Afirmațiile făcute în context relevă că poetul Corneliu Vadim Tudor era, de pe atunci, un om spontan, cu reacții necenzurate.

²⁹ Lucian Pricop, *Dicționar esențial al exilului românesc*, Ed. Domino, 2005, p. 124.

³⁰ Notă din 18 aprilie 1987, apud SRI, Op. cit., doc. 417.

³¹ Notă privind pe Corneliu Vadim Tudor din ianuarie 1989, Idem, doc. 470.

- **La 9 iunie 1987**, în cadrul unei audiențe la Ministerul Culturii, **prozatorul Fănuș Neagu** și-a manifestat nemulțumirea pentru faptul că nu i s-a avizat publicarea romanului *Scaunul singurătății*³² și **a amenințat că, dacă în termen de 10 zile nu i se va aproba manuscrisul în forma prezentată, va depune carnetul de membru al PCR.**³³ Acțiunea de protest preconizată nu a fost mediatizată, fiind dezamorsată prin rezolvarea amiabilă a problemei editării romanului în discuție, cu cedări de ambele părți.

- **La începutul lunii aprilie 1988, poeta Ileana Mălăncioiu și-a depus demisia din funcția de redactor la revista *Viața Românească***, în semn de protest față de respingerea de către Ministerul Culturii a publicării articolului său intitulat *Omul care seamănă cu Oreste*, inclus în numărul 4 al acestei reviste. Articolul respectiv reprezenta un comentariu la cartea cu același titlu, apărută în țara noastră în 1973, a scriitorului spaniol Alvaro Cunqueiro, roman parabolă pe marginea mitului antic al răzbnării, cu un puternic conținut politic, publicat pe timpul dictaturii franchiste. În comentariul său, care avea semnificația unei parabole la parabolă, autoarea sugera ca „*în locul spadei să pătrundă, exact când trebuie și exact unde trebuie, cuvântul*”.

Factorii responsabili cu avizarea au solicitat eliminarea din text a paragrafului final și a altor câteva afirmații, însă Ileana Mălăncioiu nu a acceptat. Ca urmare, s-a decis scoaterea din număr a întregului material. Poeta a făcut cunoscută hotărârea sa unora dintre relațiile apropiate, criticului de artă Andrei Pleșu, filozofului Gabriel Liiceanu ș.a., care au aprobat-o.³⁴

- În contextul atitudinii sale contestatare față de regimul Ceaușescu și pentru a-și crea o imagine de opozant care să-i asigure sprijin extern pentru a obține aprobarea plecării definitive în străinătate, **scriitorul Aurel Dragoș Munteanu a apelat la mai multe acte de protest public.** Astfel, în octombrie 1988 s-a implicat activ în inițiativa poetului Mircea Dinescu de a concepe și semna alături de mai mulți oameni de litere un mesaj de protest privind aspecte ale situației economice și social-politice din România – acțiune contracarată de

³² Considerentele pentru care manuscrisul respectiv a fost restituit autorului pentru efectuarea modificărilor considerate necesare le-am prezentat în nr. 32 al revistei *Vitralii*, pp. 35-36.

³³ *Notă din 13 iunie 1987*, apud SRI, Op. cit., doc. 421.

³⁴ *Notă din 5 aprilie 1988*, Op. cit., doc. 441.

autorități. O lună mai târziu, a refuzat să semneze de luarea la cunoștință a reglementărilor legale privind contactele cu cetățeni străini, iar la 1 ianuarie 1989 a refuzat să se prezinte la noul loc de muncă (Muzeul Literaturii Române), manifestându-și astfel dezacordul față de decizia autorităților de a fi scos din presă (revista *Luceafărul*).³⁵

Aurel Dragoș Munteanu avea să-și depună cererea de plecare definitivă în SUA, însă schimbările produse în urma evenimentelor din decembrie 1989 l-au determinat să renunțe la emigrare.

- Abia lansat în poezie, printr-o scurtă colaborare cu revista *Viața Militară*, în anii 1978-1979, când satisfacea stagiul militar, conducerea redacției a renunțat la serviciile lui Petru Romoșan întrucât întreținea relații cu cetățeni străini și a trimis poezii în Occident, care i-au fost traduse și publicate de Marie France Ionesco, preluate și de postul de radio *Europa Liberă*. Ca urmare, în 1981 a cerut plecarea definitivă în Franța, motivând că nu se putea realiza pe plan literar și nu era recunoscut ca poet. Solicitarea de emigrare i-a fost respinsă ca neavând un motiv întemeiat.

După căsătorie, în 1985, soției sale Adriana Romoșan, fostă Kenereș, filolog, bibliotecară la Combinatul Fondului Plastic, i-a fost avizată negativ o călătorie în Italia, cu o bursă de studii oferită de Ministerul Culturii. Ulterior, în octombrie 1987, când i s-a aprobat o deplasare în interes turistic în Franța, aceasta a refuzat înapoierea în țară, la expirarea vizei.

În acest context, **la 25 august 1988, poetul Petru Romoșan a încercat să treacă fraudulos frontiera cu Ungaria, pe raza județului Satu Mare, însă a fost reținut de grănicerii români.** Scăpând doar cu un avertisment, **după circa o lună, acesta a făcut o nouă tentativă, reușită de această dată,** în condițiile în care autoritățile grănicerești ungare erau mai permissive la sfârșitul anilor '80. Din Ungaria, avea să ajungă în Franța, unde se afla soția sa.³⁶

- **La 27 martie 1989, cu ocazia decernării premiilor revistei *Teatru* pe 1988, dramaturgul Paul Everac a refuzat primirea premiului acordat pentru piesele publicate în acel an,** în semn de protest față de faptul că „*teatrele din țară, chiar și cele de amatori, refuză să-i joace piesele*”. După ce,

³⁵ Fișă privind pe Aurel Dragoș Munteanu din ianuarie 1989, Idem, doc. 471.

³⁶ Fișă personală privind pe Petru Romoșan din noiembrie 1988, Idem, doc. 466.

la terminarea festivității, a citit textul justificativ dinainte pregătit, Paul Everac a părăsit sala și a lăsat premiul acordat pe marginea scenei.³⁷

De menționat că piesele scrise de Paul Everac întâmpinau dificultăți la editare sau punerea în scenă datorită accentelor puternice ale satirei sale. Spre exemplu, din volumul premiat, intitulat *Aventura umană*, conducerea editurii *Cartea Românească* i-a scos două piese de teatru, respectiv *Făt-Frumos*, în care Făt-Frumos participa la o ședință a unei organizații a PCR, prilej de satirizare până la grotesc a oamenilor de partid, și *Masa de gală*, o satiră care acredita ideea creării unei noi burghezii în condițiile socialismului.³⁸

*

Cu siguranță, numărul oamenilor de cultură care au inițiat acțiuni de protest public ori au proferat amenințări pentru a-și exprima dezacordul față de anumite decizii care le afectau statutul socio-profesional sau, mai ales, în scopul soluționării favorabile a unor cereri ori revendicări a fost mai mare. Consider că aspectele prezentate sunt semnificative atât în ce privește categoriile de creatori de literatură și artă (scriitori, artiști plastici, dramaturgi, cineaști), cât și în legătură cu modalitățile de protest public, cauzele generatoare ale acestora și modalitățile în care s-a acționat – în cele mai multe cazuri – pentru prevenirea sau contracararea lor.

Datorită consecințelor deosebite ale acțiunilor de protest public față de regim ale unor oameni de artă și de cultură, atât în țară cât mai ales în străinătate, **Securitatea a fost implicată în cunoașterea informativă a intențiilor și acțiunilor de acest gen, pentru ca forurile competente să poată interveni din timp în scop preventiv sau de contracarare.**

Abundența materialelor de informare adresate factorilor politici și culturali competenți referitor la intenții de inițiere a unor acțiuni de protest public, cu prezentarea cauzelor generatoare ale acestora și a scopurilor vizate, relevă cu prisosință caracterul preventiv al activităților informative ale Securității.

În cazurile mai deosebite – prin amploarea previzibilă și consecințe – în care exista o evidentă implicare externă, în contextul intensificării diversunilor imagologice la adresa regimului Ceaușescu și, prin unele efecte, a intereselor

³⁷ Notă din 28 martie 1989, Idem, doc. 475.

³⁸ DSS/SMB – Notă din 10 septembrie 1988, Idem, doc. 455.

naționale, Securitatea s-a implicat și cu activități specifice de influențare în scop de temperare a unora dintre creatorii de literatură și artă implicați, precum și de contracarare a stimulilor interesați din străinătate.

Pe lângă comandamentele politice (regimul nu dorea să se materializeze acțiuni publice de protest) și rațiunile operative (implicarea externă în condițiile Războiului Rece și consecințele pentru România), a mai existat și o coordonată subiectivă care a influențat conduita Securității în această problemă sensibilă. Necunoașterea și nesemnarea unor intenții sau acțiuni de acest gen erau considerate un blam pentru sistemul informativ și o culpă sancționabilă pentru ofițerii cu competențe în zona sau domeniul în care se produceau.

Cazuistica prezentată în analiza acestei forme de manifestare a opoziției oamenilor de cultură față de regimul Ceaușescu impune **câteva concluzii:**

1. Inițierea unor acțiuni publice de protest sau proferarea de amenințări în acest sens s-au dovedit, în multe cazuri, modalitățile cele mai eficiente de obținere a soluționării favorabile a unor revendicări ori cereri ale oamenilor de cultură, autoritățile fiind determinate să facă concesii pentru prevenirea sau dezamorsarea acestora.

2. Acțiunile de protest public au fost generate, preponderent, de nemulțumiri și frustrări determinate de unele măsuri politico-administrative care le afecta statutul socio-profesional sau de nesoluționarea favorabilă a unor solicitări de ordin personal. În unele cazuri, acestea aveau la bază un suport contestatar manifest la adresa regimului și chiar a sistemului.

3. Ca urmare, în România au existat mai ales acțiuni individuale de acest gen, încercările de obținere a solidarizării colegilor de breaslă având un ecou scăzut, limitat de regulă la compasiune și sprijin moral.

4. Gama modalităților de protest public a fost diversă, mergând de la renunțarea simbolică, dar ostentativă, la diverse funcții profesionale, demnități publice, distincții politice sau culturale, chiar la calitatea de membru al PCR, la depunerea cererii de plecare definitivă în străinătate etc., ajungând până la trecerea ilegală a frontierei de stat în condiții de risc vital și greva foamei.

5. Autorii unor acțiuni sau amenințări de acest gen au fost mulți și au provenit din mai toate domeniile culturii (literatură, arte plastice, dramaturgie, cinematografie), grupările și orientările literar-artistice.

6. Mai multe dintre cazurile prezentate au beneficiat de o substanțială implicare externă, materializată în asigurarea mediatizării protestelor și cauzelor acestora, precum și în inițierea unor acțiuni de sprijin în exterior.

În context, a rezultat indubitabil rolul deosebit pe care l-au avut, și la acest capitol, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mihnea Berindei și alți membri ai *Grupului de la Paris*. S-a relevat, totodată, faptul că, în unele situații, a existat o coordonare a acțiunilor publice de protest din țară cu cele de mediatizare și sprijin din exterior, coordonare bruiată uneori de unele sincope în comunicare determinate de întărirea măsurilor de limitare a posibilităților de contactare de către străini a persoanelor cu poziție contestatar-protestatară deschisă.

7. Obstinația autorităților române de a nu permite ori de a întârzia plecarea definitivă din țară a unor oameni de cultură cu poziție contestatară publică pentru a nu întări frontul extern de acțiune imagologică ostilă s-a dovedit păguboasă, mai ales în cazurile lui Paul Goma și Dorin Tudoran. Aceasta în condițiile în care acțiunile mediatice și de ripostă externe, inclusiv demersurile la nivel oficial inter-țări, au condus la aceeași finalitate, dar după ce acțiunile publice de protest produsesea deja consecințe negative pentru România.

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

MEMORIE PROFESIONALĂ

NOTE DE LECTURĂ

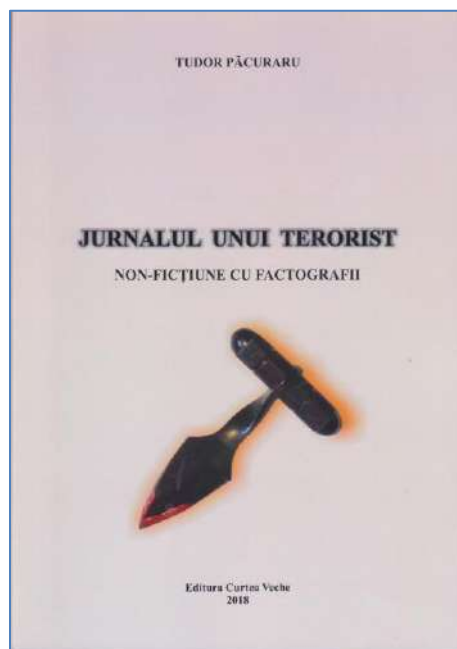
Prezentăm și recomandăm spre lectură două volume recent apărute care – chiar dacă diferite ca perspectivă și mod de abordare – au ca element comun reflectarea momentului „decembrie 1989” din perspectiva celor care le-au trăit din poziția ofițerului de informații, operativ sau analist.

1) O interesantă lucrare de memorialistică ne este oferită de colegul Tudor Păcuraru în *Jurnalul unui terorist – non-ficțiune cu factografii*, apărut nu demult la Editura Curtea Veche.

Volumul adună, în secvențe ce atrag asemenea unui film din vremea neorealismului italian, amintirile autorului din perioada premergătoare momentului decembrie 1989 – pagini din vremuri pe care cu toții le-am vrea uitate, dar care tocmai de aceea trebuie cunoscute de cei care nu le-au trăit.

Tot ca un film, de data aceasta de suspans, se citesc și rememorările grupate în partea a doua a volumului intitulată „Cincisprezece zile din Decembrie”, mai ales „Jurnalul de terorist”, care evocă trista experiență a multora din colegii noștri (n.b., din rândul cărora, la vremea respectivă, autorul nu făcea parte), etichetați drept „securiști-teroriști” numai pentru a servi agresiunii psihologice căreia cu toții i-am fost pe atunci victime.

Dincolo de ineditele evocări și mărturii ale unui participant direct la evenimentele menționate, cartea cuprinde o foarte interesantă analiză și evaluare

a unor aspecte din istoria recentă a României prin prisma analistului de informații. Scopul real al demersului lui Tudor Păcuraru nu este unul de „divertisment” (cum poate s-ar lăsa înțelese remarcile anterioare), ci rezultă din îngrijorarea celui care „vede”, într-o abordare profesionistă, evoluția evenimentelor înainte ca acestea să aibă loc. Dorința declarată a autorului de a nu lăsa „prilejuri de manifestare colonelului Păcuraru, analist de *intelligence*” nu a fost satisfăcută. Rezultatul este o pertinentă evaluare – susținută cu argumente și fapte riguros selectate și interpretate (în ceea ce autorul definește ca „factografii”) – a modului în care „miturile false”, mai nou botezate *fake news*, pot deveni arme letale în războaiele viitorului. Avertismentul ne este dat încă din primele pagini, ca într-un foarte actual *executive summary* pentru cei care n-au timp de citit: „*O spun cu toată responsabilitatea: miturile ucid . Au făcut-o deja – am văzut asta cu ochii mei. O vor mai face, dacă nu ne ferim*”. (MI)

2) Un alt volum impresionant prin rigurozitatea datelor prezentate, dar și prin obiectivitatea comentării celor petrecute în decembrie 1989 prin optica unui ofițer de informații, are edificatorul titlu „**22.12.1989 – Revo(Invo)luția din România – făcături, schimbare, vasilizare, inaptocrație**”, semnat de col. (r) prof. univ. dr. ing. Marian Rizea și apărut la Editura Mica Valahie.

Volumul este bazat pe o selecție din documentele, stenogramele și audierile Comisiei Senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989, dar titlul este edificator pentru punctul de vedere al autorului, care consideră evenimentele din decembrie 1989 drept o revoluție care ulterior ar fi devenit o „involuție”. Departe de a-l considera un „nostalgic”, înțelegem că autorul privește cu ochi critici evoluția sinuoasă a guvernărilor de după 1989. Cele 750 de pagini sunt o cronică, un letopiseț al acelor zile care au schimbat destinul țării noastre. Conținutul acestuia

este atât de bogat iar faptele, inițiativele, acțiunile pro și contra sunt selectate cu

o mare minuțiozitate, încât putem spune că ambiția autorului de a cuprinde și a sintetiza evenimentele de atunci este o reală performanță.

La început, vedem cum a fost elaborată și acceptată de unii români „Declarația de la Budapesta” din 16 iunie 1989, care încerca să pregătească, sub o formă acoperită, desprinderea Transilvaniei de România, vechiul vis al revizionismului maghiar, în contextul apropiatei declanșări a proiectatelor evenimente din luna decembrie a aceluiași an. Sunt puse în evidență acțiunile serviciilor străine în vederea pregătirii și declanșării unei revolte, încă de la începutul lunii decembrie, precum și rolul jucat de pastorul reformat Laszlo Tökes în evenimentele de la Timișoara. Autorul trece în revistă cu multă acuratețe tot ce s-a petrecut în acele zile tulburi, deseori tragice, în cele mai importate orașe ale țării. Sunt analizate și descrise, chiar cu schițe detaliate, momentele de confruntare haotică de la Sibiu, precum și de la Turda, Târgoviște, Tg.Mureș, Constanța, Craiova, Brașov, Buzău etc.

Bineînțeles că desfășurarea evenimentelor din Capitală ocupă un spațiu amplu în volumul respectiv. Sunt descrise desfășurarea ședințelor în care Ceaușescu reacționează virulent față de șovăielile de a interveni în forță ale generalului Milea, care preferă în final să se sinucidă decât să dea curs ordinelor de a se trage în manifestații. Sunt remarcați instigatorii, provocatorii, trădătorii, zvoniștii care se perindau la Televiziunea Română, toți prinși ca într-un insectar. Simulacrul de proces al cuplului dictatorial, finalizat cu un oribil dublu asasinat, este expus cu amănunțime, inclusiv așa-zisa apărare a avocaților, și aceea de fapt un rechizitoriu al păcatelor „clienților” lor. Autorul scoate în evidență obsesiva culpabilizare a Securității, acuzată de toate relele posibile și imposibile. Este acordat un spațiu generos pentru concluziile comisior parlamentare asupra evenimentelor din decembrie 89 și pentru multe dintre declarațiile participanților.

Putem spune, fără teamă de a greși, că această carte va deveni peste ani, pentru generațiile viitoare, o generoasă sursă de documentare asupra realităților derulării evenimentelor din decembrie 1989. (H.H.)

*

Nu ne rămâne decât să recomandăm lectura celor două cărți nu doar celor care vor (oare?) să re trăiască trecutul recent, ci mai ales celor care nu vor ca istoria să se repete.

AMINTIRI, VORBE ȘI MĂRUNȚIȘURI DESPRE SERVICIILE DE INFORMAȚII

*„Orice civilizație istovită își așteaptă barbarul și
orice barbar își așteaptă demonul”. (Emil Cioran)*

De regulă, când anunți o temă despre servicii de informații dintr-o țară aflată într-o perioadă de vârf a activităților specifice și a căror finalitate este o „mare răsturnare istorică”, ne așteptăm să aflăm lucruri, vorbe și gânduri neștiute și bineînțelese ieșite din comun. Desigur, toate acestea se presupun a fi destăinuie și povestite de un personaj super profesionist, super dotat și cu puteri de supraviețuire gen James Bond, care a cunoscut *Întregul*, ca sistem de autoritate publică al virtuții și înțelepciunii pentru buna viață a oamenilor și împlinirea dreptății.

Dacă cineva se așteaptă la așa ceva, poate la fel de bine să se oprească din lectura celor ce urmează. Este obligatoriu ca acest lucru să fie precizat din start. Nimeni nu este deținătorul adevărului absolut: toți deținem doar frânturi de adevăr, dar important este cât conștientizăm din acesta și cum îl valorificăm.

*

Emil Cioran ne recomanda „să nu mai tremurăm de frică sau pe ascuns în a spune adevărul ascunzându-ne în însingurare care duce la dezumanizare”.¹ Vorba lui Marin Preda, în cartea sa celebră *Cel mai iubit dintre pământeni*: „Ce e, e, ce nu e, nu e”. Ambele idei sunt purtătoarele unei egale împăcări. Să nu uităm că incredibilul trecut și incredibilul prezent creează incredibilul în sine și să ne ferim de pericolul ca o cultură să devină cameră de gazare pentru o națiune; moartea ei survine prin devalorizarea ființei umane, când lumea omului se fărâmițează și se risipește. În mod cert astfel de evenimente, după cum o spune același Emil Cioran, „au fost declanșate de nebuni, de nebuni mediocri. Așa vor sta lucrurile să fim siguri de asta și la sfârșitul lumii”.²

*

¹ Emil Cioran, *Despre neajunsul de a te fi născut*, Editura Humanitas, p.146.

² *Ibidem*.

Despre servicii de informații s-au scris de-a lungul timpului o mulțime de cărți, articole sau consemnări, mai apropiate sau mai îndepărtate de realitate și cu înțelepciunea dată de virtuțile neamului din care făceau parte autorii.

Deși evităm o definire a *serviciului de informații*, amintim că într-o temă anterioară îl asimilam unui sistem de siguranțe tehnice care astăzi, în condițiile unor echipamente de ultimă generație, au dimensiuni din ce în ce mai restrânse. Această reducere a personalului are loc chiar în condițiile în care utilizarea noilor arme non-nucleare presupune o creștere a contribuției serviciilor de informații la siguranța țării și a locuitorilor ei.

Pentru a înțelege scopul existenței unui serviciu de informații se impune a ne gândi la necesitatea și utilitatea acestuia pentru supraviețuirea *Întregului* pe care-l protejează. Necesitatea se definește drept ceea ce este de absolută trebuință, indispensabil, fiind o categorie filozofică esențială care desemnează însușirile și raporturile care au un temei intern decurgând inevitabil din esența lucrurilor, din legile lor de dezvoltare, care reflectă aspectele general-logice, tipice ale proceselor și tendințele lor fundamentale.

Utilitatea presupune un folos, un serviciu pe care-l poate aduce cineva sau ceva. Filosoful și juristul grec Cicero preciza în opera sa *De officiis* că „în fața nevoii trebuie să te pleci” și că „toți trebuie să înțeleagă că dacă vor să fie salvați trebuie să se supună necesității”. De asemenea, Grigore Ureche afirma că „toată albina își apără căscioara cu acele și cu veninul său”.

*

Serviciile de informații ale oricărei țări nu pot viețui decât prin continuitate în scopul garantării siguranței naționale, întrucât, așa cum spunea Arsenie Boca, „ne întâlnim în prezent cu viitorul trecutului și de multe ori cu un viitor ancestral de multe generații. Prezentul nostru e viitorul trecut, al nostru sau al înaintașilor noștri...Paradox: trecutul se ține de noi ca prezent și ne așteaptă ca viitor; prezentul poate frâna trecutul și modifica viitorul; viitorul poate fi anticipat în prezent; A ști de cine să ascuți e cea mai înaltă știință.”³

Lumea nouă știe totul, dar nu cunoaște nimic.

*

³ Arsenie Boca, *Antologie de cuvinte - Vreau să schimb lacrimile voastre în bucurie*, Editura Agaton-Făgăraș, p.21,103, 151, 161.

Când o țară este sub ocupație totalitară, precum cea sovietică de exemplu, *prădătorul* vine cu propriile servicii, cele locale intrând sub ascultare. În aceste perioade, toate piste naționale sunt contabilizate și eliminate, mințile fiind reglate după canonul oficial și supuse controlului în mod regulat.

*

Serviciile de informații din unele țări își instruiesc agenții să accepte colaborarea cu servicii de informații din mai multe state, ajungând să „lucreze” chiar cu patru servicii, precum Silviu Brucan atât după „*marea întorsătură - 1944*”,⁴ cât și după „*marea răsturnare - 1989*”.⁵

*

După evenimentele din anul 1956 din Ungaria, precum și din anul 1968 din Cehoslovacia, serviciile de informații românești au primit informații de la foști agenți creați pe vremea lui Eugen Cristescu și rămași în așteptare și neutilizare. Unul dintre aceștia preciza că anterior Dictatului de la Viena conducerea statului român primise de la serviciul de informații român documentele complete cu privire la ce urma să se întâmple.

Locuitorii acestor meleaguri și lucrătorii din domeniul siguranței naționale au învățat și învață din lecțiile trecutului, semnalând să nu se uite ce au suferit. Astfel, în primăvara anului 1940, într-un sat de lângă Cluj, se vorbea, ca în toată Transilvania că, așa cum spunea Ioan Barbu în cartea *Vulturul albastru*, „*Țara va fi ciopârțită! Vai și amar va fi de România noastră... Rușii vor lua Basarabia, ungurii Transilvania și bulgarii nu mai au somn de grija Balcicului*”.

În calitatea mea de ofițer de informații, sunt de acord că *de iertat iertăm*, dar *nu putem să uităm* loviturile primite atunci, din care trebuie să tragem învățăminte pentru prezent și, mai ales pentru viitor:

- prima lovitură a fost ultimatumul dat de URSS în 27 iunie 1940 și acceptat de către guvernanți în 28 iunie 1940; prin această acceptare au fost cedate Basarabia, Nordul Bucovinei și ținutul Herța (urmare a tratatului secret germano-sovietic Ribbentrop - Molotov din 23 august 1939);

- a doua lovitură primită de România a fost cedarea Cadrilaterului la presiunea Bulgariei și a Uniunii Sovietice, dar și sub amenințarea puterilor

⁴ Nichifor Crainic, *Memorii*, preluate din culegerea *Mistica ortodoxă și schimbarea la față a teologiei românești*, Editura Floarea de colț, 2014, p.254.

⁵ Academician Dan Berindei, art. *Francmasoneria azi* în „*Trivium*”, revista de gândire simbolică, p.213.

Axei, în așa-zisele negocieri din 19 august 1940 și semnarea tratatului de la Craiova la 7 septembrie 1940. Astfel a început o epocă tulbură pentru românii din județele Kaliakra și Durostor, cu represalii și discriminări, închiderea școlilor și bisericilor, bulgarizarea numelor. O probă de cinism: la recensământul din 1920 au fost înregistrați la Vidin 42414 români, iar în 1934 numai 1213;

- a treia lovitură a fost Dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care o parte însemnată a Transilvaniei a fost cedată Ungariei la comanda terțetului Hitler-Mussolini-Horthy.

Câteva extrase dintr-un document oficial, cuprins de ministrul de externe de atunci în cartea sa de *Memorii* confirmă ce efecte dezastruoase produce atentatul conjugat al unor state cu ideologii extremiste la adresa demnității și identității poporului român:⁶

- „*Traseul definitiv al liniei de frontieră care desparte România de Ungaria va corespunde aceleuia marcat de harta geografică aici anexată*”;

„*Teritoriul român atribuit Ungariei va fi evacuat de trupele românești în termen de 15 zile*”.

„*Toți supușii români stabiliți în această zi pe teritoriul ce urmează a fi cedat de România, dobândesc fără alte formalități naționalitate ungară*”.

În urma acestui dictat au fost desprinși din trupul țării 52.243 km pătrați cu o populație românească de 1.304.894 suflete (50,1% din total) față de numai 480.000 de unguri și tot atâția secui care sunt de altă naționalitate.⁷

Merită menționat din acea perioadă protestul lui Iuliu Maniu, din Consiliul Regal: „*Este o zi tristă, dureroasă și este foarte greu să ne stăpânim nervii și să nu ne lăsăm copleșiți de durerea care ne cuprinde. Protestez în numele Ardealului și al Banatului în contra oricărei încercări de a înstrăina Transilvania, Banatul, Maramureșul și Crișana, de la corpul statului nostru și protestez ca oricare particică să fie înstrăinată. Asupra Ardealului nu are drept să dispună decât majoritatea lui. Majoritatea aceasta este categoric românească, 58,4% dintre locuitori sunt români*”.⁸ Autorul a precizat că în

⁶ Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, Editura Enciclopedică, București, 1991, p. 295-296.

⁷ Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc*, București, 1944, p. 121.

⁸ Ion Mamina, *Consilii de coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p.89

acest procent au fost incluși evreii și alte etnii ortodoxe, Serviciile de siguranță națională din acea vreme deținând informații că Iuliu Maniu a avut acceptul evreilor să fie incluși ca „*popor român*”.

Punerea în aplicare a Dictatului de la Viena a însemnat pentru români urgie, barbarism, execuții în masă, pogrom. În articolul „*Rezultatul*” publicat în ziarul *Universul* din 24 septembrie 1940, Nicolae Iorga scria: „*Ce s-a petrecut acolo la luarea în stăpânire de armata și administrația ungară, sub ochii și fără nici o încercare de a opri, ba chiar cu binevoitorul ei consens, între orice închipuire și se poate pune alături de cele mai groaznice scene din vremea năvălirilor barbare, când cel puțin setea de a omorî nu era unită cu un sadism care aparține vremurilor noastre. Spânzurări cu capul în jos, răstigniri, baterea cuielor în cap, presărarea cu var nestins a rănilor, acestea au fost după câte știm până acum, și martiriul se deslușește tot mai mult - semnele civilizației poporului care s-a dezonorat prin asemenea acte*”.

Urgia acelor vremuri a fost păstrată în memoria localnicilor în versuri precum: „*În pădurea de la Ip / Nu auzi cirip-cirip / Numai vântul hăulind / Oase de români jelind*”, acestea fiind cunoscute de locuitorii din Ip, Trăsnea, Ciumarna, Moisei, Aita Seaca, Sărmașu, Luduș, Sândominic, Aghireș, Huedin, Hărcana, Mureșenii de câmpie, Mihai Bravu, Zalău, Zăbala, Ditrău, Prundu Bârgăului, Răchitiș, Șincai și multe altele.

Agenții de informații de succes de-a lungul anilor au fost cei care făceau parte dintr-o familie multietnică, în care erau membri chiar din trei-patru etnii și două-trei culte religioase. Aceștia povesteau ce se întâmpla în jurul granițelor României, la nord, la sud, la est, la vest, prin acțiunile la vedere de desnaționalizare a românilor și transferuri masive de populație.

*

Practica istorică de milenii confirmă că pierderea identității naționale, a limbii și a suveranității determină pierderea integrității teritoriale **fără întoarcere**. Pentru că nu în zadar afirma Arsenie Boca în cartea sa: „*Vreau să schimb lacrimile voastre în bucurie*” și că „*naționalitatea și limba sunt mai scumpe decât libertatea căci liberatatea pierdută se poate recâștiga dar naționalitatea niciodată. Necazurile noastre vin că trebuie să vină fiindcă sunt chemate de noi cu relele ce le-am făcut*”.⁹

⁹Arsenie Boca, *Antologie de cuvinte - Vreau să schimb lacrimile voastre în bucurie*, Editura Agaton-Făgăraș, p.163.

*

Recent am reținut dintr-o carte scrisă de francezul Boualem Sansal, care a primit Marele premiu al Academiei Franceze, că, *„dincolo de constrângerea socială și de mecanismul polițienesc care mențineau credința pe drumul drept totul se descompunea, binele, răul, adevărul, minciuna nu mai aveau limite, oricum nu cele cunoscute căci altele își făceau apariția ca un filigram. Totul este vag, totul este îndepărtat și periculos”*.¹⁰

Tot Boualem Sansal scria că *„în talmeș-balmeșul celor care nu se pot spune acolo unde viața își pierde simțul lucrurilor profunde și se refugiază în SUPERFICIAL și PĂRELNIC”, „lumea noastră pare a fi cu adevărat aceea a perdanților, a talciocului de după dezastru, înfrumusețarea realității nefiind cu nimic mai mult decât cosmetizarea unui mort ce cade astfel în ridicol”*.¹¹

*

„Afacerea Skoda” îmi revine mereu în fața ochilor și în minte, fiindcă pentru un ofițer de informații aflat în slujba nației sale este dureroasă constatarea roaderii din interior a temeliei unei instituții naționale.

Cazul îmi este de asemenea aproape fiindcă în acest context am învățat „meseria”. Se spune că meseria, după ce sunt însușite cunoștințele teoretice, se învață cu adevărat atunci când „se fură” de la un meșter, lucrând pe lângă el și ulterior alături de el. Eu am avut un mare meșter în activitatea de informații, gl. Cosma Neagu, și am avut șansa să lucrez alături de doi profesioniști în munca de informații: căpitanul Florea Gheorghe și căpitanul Țurcanu Nicolae, ambii decedați în acest grad. Am văzut în acești ofițeri de informații trei fortărețe de apărare a valorilor neamului nostru, iar munca lor concretă i-a făcut demni continuatori ai activității desfășurate cu patriotism de lucrătorii SSI-ului.

Informațiile obținute de SSI în contextul „afacerii Skoda” în perioada 1936-1943 confirmau că un serviciu de informații occidental recrutase un agent care a transmis informații de valoare afectând interesele statului cehoslovac. Ca recompensă, agentul a fost angajat la o reprezentanță auto a statului respectiv în România. În anul 1943, acest agent a fost preluat în legătură și de serviciile de informații sovietice, devenind agent dublu. Fiul acestuia a fost ajutat să se

¹⁰ Boualem Sansal, 2084 - *Sfârșitul lumii*, Editura Humanitas, 2016, p. 51.

¹¹ *Ibidem*.

angajeze în Securitatea română de către agenții de informații sovietici din România, iar ulterior a fost și el recrutat de către un serviciu străin, care l-a alimentat cu informații pentru a-i facilita promovarea în funcție. În același timp, acesta a transmis informații care au lezat interesele statului român, iar în vara anului 1978 a rămas în străinătate, fiind în misiune externă.

*

Asemenea amintiri sunt multe, dar este bine pentru sănătatea noastră că le-am uitat și le uităm. Noi, care eram și apărătorii și victimele lor, ne întrebam cum să te miști într-o lume înțepenită sau să te revolți; împotriva a ce, a cui - este greu de spus. Totuși, la vârsta de 72 de ani, la care am ajuns, a tăcea înseamnă o altă formă de sinucidere...

Lt. col. (r) Ion Șandru

Colțul mizantropului

CUMPĂRAȚI GAZETE !!

Mai zilele trecut citeam pe „net” ziarele „on-line” și m-a lovit așa, o nostalgie, pentru vechile gazete tipărite care miroseau a rotativă și după ce le citeai trebuia să te speli pe mâini că erai mânjit cu cerneală tipografică, dar care și pe atunci își ziceau cu justificată mândrie că sunt „a patra putere în stat”.

Se spune că pe timpul domniei reginei Elisabeta I a Angliei (1558 – 1603) un obscur scriitor ar fi tipărit și publicat un pamflet prin care o ironiza pe regină; drept urmare, a fost condamnat la tăierea mâinii cu care a scris. Îmi închipui ce spaimă o fi tras bietul Shakespeare, contemporan cu această teribilă regină, când în multe din piesele lui de teatru vorbea cu serioase accente negative despre istoria regalității britanice. Tragem concluzia că, încă de pe atunci, cuvântul tipărit putea declanșa reacții la cele mai înalte nivele în stat și prin urmare devenea „ceva” de care trebuia să se țină seama.

În principatele române, primele ziare au început să apară târziu, tocmai prin 1829 și, odată cu trecerea timpului, ele s-au înmulțit. Cetățeanul de rând fiind tot mai bine informat de aceste gazete, prinde chef să facă „politichie” și începe, prin cafenele și cârciumi, să critice guvernul, să etaleze idei liberale, cu alte cuvinte ziarele încep să educe simțul civic și politic al cititorului. Fenomenul începe să capete amploare, semnificativ fiind în acest sens un sever *pitac domnesc* (așa se numeau pe atunci hotărârile de guvern) care interzicea, în cafenele, purtarea de discuții și comentarii despre Domnie și despre Înalta Poartă. Ziarele intraseră în toate păturile sociale și făceau parte din hrana lor spirituală zilnică. Caragiale satirizează cum nu se poate mai bine aceste aspecte: Nae Ipingescu din „*O noapte furtunoasă*” citește silabisind, din ziarul „*Vocea patriotului național*” și este ascultat cu o adâncă venerație de Jupân Dumitrache, care îi soarbe fiecare cuvânt chiar dacă nu înțelege mare lucru, deoarece „*le zice adânc*”. El vrea „*sufragiu universale*” și cu toții cad în extaz

admirativ în fața lui Rică Venturiano când află că este „...și *publicist*”. Conu' Leonida, speriat de niște împușcături, caută repede în gazetă să vadă dacă „s-a anunțat revoluție”, iar gazeta „*Răcnetul Carpaților*” din „*O scrisoare pierdută*” se pare că era un „tabloid” al vremii, adevărată sperietoare pentru „onorabili” care călcau strâmb în târgul respectiv.

Odată cu apariția radioului, presa scrisă trebuie să-și împartă puterea cu acest nou venit, dar cititorul de ziare merge pe principiul „*verba volant, scripta manent*”, iar presa își menține mai departe supremația, mai ales prin activitatea scormonitoare a jurnaliștilor de investigații care scot mereu la suprafață tot felul de matrapazlâcuri ale politicianilor, ale VIP-urilor și ale marilor oameni de afaceri. Cum era de așteptat, în aceste condiții apare și fenomenul șantajului, unele ziare mărunte făcându-și din șantajări un mijloc de existență, clienții cu parale fiind destui, că doar nu erau să cășuneze pe capul unui amărât. Se câștiga bine, mai ales în timpul campaniilor electorale, articolele pro sau contra unor candidați erau destul de piperate, cum nu erau ieftine nici reportajele comandate despre evenimentele mondene din înalta societate.

Conviețuirea ziare-radio a mers bine până în a doua jumătate a secolului XX, când o altă „intrusă”, Televiziunea, se instalează comod și definitiv în casele oamenilor. Apăruse deja noțiunea de „mass-media”, care cuprindea toate mijloacele de informare în masă și se produce o gravă eclipsare a gazetei, care se trezește, din supremația de unică „a patra putere”, amestecată la grămadă cu noile venite cu care este nevoită să-și împartă locul. Dar stați, că tăvălugul nimicitor al celei care secole întregi a avut puterea nu se oprește aici. Ca și cum nu erau îndeajuns mijloacele de manipulare, teribila „mass-media” se întărește cu altă belea pentru biata gazetă, o invenție diabolică, „*Internetul*”. Ei, acum chiar că s-a întărit pustia pentru marea și venerata Presă scrisă (pe care trebuie s-o îndrăgim, că doar și noi, cei de la „Vitralii”, o slujim ca publiciști, nu-i așa?), iar biata gazetă stă acum zgribulită într-un colț al „mass-mediei”.

Dar, să nu ne grăbim cu redactarea necrologului, noi credem că adevărata Presă nu și-a spus ultimul cuvânt. Mai există reporterii ei, investigatorii, care nu stau cu brațele încrucișate. Să nu uităm ce pozna i-au făcut președintelui Nixon cu afacerea Watergate sau de avatarurile lui Bill Clinton, despre care presa a aflat că a „modificat puțin” statutul stagiarei sale.

Prin urmare, acum „a patra putere în stat” ar fi „mass-media” dar, spre deosebire de vechile ziare, mass-media este un conglomerat de mijloace de informare care acționează diversificat (ca să nu spunem haotic), după cum dictează interesele de moment ale celor care manipulează. MANIPULAREA. Am pus „manipularea” cu majuscule, deoarece este una din cele mai mari probleme ale secolului nostru, datorită dimensiunilor pe care le-a căpătat mass-media și structurile din care este formată. Nu am de gând și nici nu pot face o analiză tehnicistă, mai ales Internetului, ultim venit prin care mass-media a căpătat niște valențe total nebănuite. Până nu demult atrăgeam atenția în diferite articole apărute în revista noastră asupra pericolului manipulărilor, cum să se ferească cititorii noștri și să selecteze din torentul informațional cu care este asaltat, cum să treacă informațiile primite prin filtrul personal, etc. etc., într-un cuvânt cum să nu se lase manipulat.

Problema manipulării s-a acutizat – se spune că numai 20% din populație rezistă manipulărilor din mass-media. Acum trebuie să atrag atenția și asupra Internetului, acest monstru cibernetic care s-a strecurat cu un aspect nevinovat în structura mass-mediei, a căutat să se facă util, să ajute, la fel ca Televiziunea, care la începuturile ei ne distra. După scurt timp însă, interese de tot felul, dar mai ales politice au început să se strecoare în emisiunile ei pentru a manevra percepțiile noastre asupra vieții sociale (cred că sunt edificatoare valul de provocări și minciuni, debitate de intruși plătiți de servicii străine la televiziunea națională în timpul evenimentelor din decembrie 1989).

Prin urmare, după ce s-a integrat în sânul mass-mediei, Internetul începe să facă „pui” și încă destul de mulți și tot mai complecși, cum ar fi „Facebook”, „Google”, „Youtube”, „Linkedin”, „Twitter”, „Yahoo”, „Instagram” și încă mulți alții, semnificativ denumiți „Social Media”. De ce Internetul și „puii” lui au devenit mai periculoși decât alte mijloace de manipulare? Foarte simplu, deoarece din mijloace de informare pentru noi, au devenit simultan mijloace de informare pentru un gigantic creier sau, hai să-i spunem, un soi de „*big brother*”, oaspete nedorit în casele noastre. Dar nu era bine nici să ne plimbăm prea liberi pe străzi și a apărut *Smartphone-ul*, scula aceea care te face să nu mai vezi pe unde calci și să zgudui pomii și stâlpii de pe străzi, să te urci din

109

greșeală într-un autobuz care te duce aiurea, să-ți vezi prietenii și lumea numai prin intermediul unui petic de material plastic mare cât palma.

În momentul când deschidem computerul, undeva la mii de kilometri, într-un colț al Europei sau chiar mai departe, intră imediat în funcțiune câteva mini circuite care înregistrează tot ce introduci sau scoți din computerul tău și astfel, pe parcursul a luni sau chiar ani, acolo, într-un minuscul cip, se acumulează totul și se formează o imagine a personalității noastre, cu calitățile sau defectele pe care le avem, ce convingeri politice împărtășim cu apropiații, pasiunile noastre, relațiile amoroase, viciile, dacă suntem coruptibili sau nu, pe unde voiajăm, ce conturi avem în bănci și în general absolut tot ce am confiat acestor dispozitive electronice averse permanent de informații. Bineînțeles, același lucru li se întâmplă și oamenilor politici din oricare parte a lumii, iar la solicitare, în schimbul unor sume fabuloase, cei interesați primesc fișa și caracterizarea personajului politic care prezintă interes și care sunt scoase la iveală cu o simplă apăsare de buton. Nu mai departe decât la recente alegeri pentru președinția SUA, se spune că au fost puse la treabă circuitele *net*-ului care prin informațiile furnizate au avut un rol definitoriu în alegerea noului președinte, bineînțeles cu scandalul ulterior de rigoare.

Știu, vom spune că nu ne este teamă, că nu avem nimic de ascuns, iar dacă deținem unele secrete speciale din trecutul activității noastre ca ofițeri de informații, acelea vor muri odată cu noi. Nu suntem persoane așa de importante ca să prezentăm interes și să fim scoși din tainele *net*-ului contra unor sume enorme. Aveți dreptate, dar tot este deranjant, neplăcut, să știi că ai în casă un auxiliar pe care îl vezi ca pe un prieten cu care te ajuți, iar în paralel el te monitorizează și te include într-un sistem utilizat din plin în războiul cibernetic purtat de marile puteri care se acuză reciproc de imixtiuni în secretele lor de stat și chiar de manipulări grave. Ce să le fac? De ce și-au băgat pe dracul, adică computerul, în casă, respectiv în cabinetele ministeriale sau prezidențiale sau în Marile State Majore ale armatelor? Treaba cu confidențialitatea garantată a Internetului, codurile - cifrurile sofisticate, este exact apă de ploaie.

Orice ați spune, mulți utilizatori ai *net*-ului parcă prea ușor s-au dat pe mâna lui „Facebook” și a trupei lui. Popă să fi fost și tot nu i s-ar fi spovedit așa, mai ales cum o fac cei tineri. Am intrat de câteva ori pe Facebook-urile unora, te

apucă râsul și plânsul câte poți găsi acolo: certuri, blesteme, declarații de dragoste, demisii din guvern, demascarea unor afaceri oneroase dintr-un partid, filmări compromițătoare, amenințări și câte altele. Nu am cont „Facebook” că m-am ferit de el ca dracul de tămâie, prefer să-mi spăl rufăria în familie.

Mă uit chiorâș la acest *laptop* al meu, l-aș arunca cât colo dar m-a costat o căciulă de bani, că-i marca aia cu mărul mușcat și m-am obișnuit cu el. Asta-i ca fumatul, știi că-i periculos dar nu te poți lăsa așa ușor. Cred însă că tot am să-l retrogradez la funcția de mașină de scris, iar de informat mă voi informa cu plăcere din puținele ziare care mai există și câte ceva și de la televiziune, că nu putem risca o revoltă în familie și nici nu vom putea dezmembra „mass-media” pentru a repune gazetele pe locul de „a patra putere în stat”.

După ce termin de scris acest articol, închid frumușel *laptopul* și mă duc să-mi iau două ziare diferite – dacă mai există – asta ca să pot afla două păreri despre o anume situație. Mă voi instala comod în fotoliu, cu cafeluța alături, și am să răsfoiesc ca pe vremuri gazetele, iar la urmă le duc la bucătărie să pună gospodina în ele cojile de cartofi și ceapă. Dacă vom trece toți pe la chioșc să ne luăm ziarul zilnic, o să facem mișcare, care este așa de bună, și o să-i lăsăm mofluzi pe toată familia lui „net” că nu-i mai folosim și nu le mai pică informații ca mai înainte, iar noi ne vom simți ceva mai liberi și răzbunați.

Dacă într-o zi am să vreau să aflu când s-a bătut cu turcii poetul lord Byron sau la ce dată a avut loc bătălia de la Austerlitz, pun mâna pe un dicționar enciclopedic sau pe Larousse și în câteva minute am rezolvat (cel puțin așa gândesc în clipa asta), ba chiar se cheamă că am făcut și nițică gimnastică întinzându-mă după ele la rafturile de sus ale bibliotecii...

Chiar acum un prieten mi-a trimis un „mail” cu o caricatură: un piseu cu gura larg deschisă care urlă: „*Dacă vrei să ai o viață liniștită, nu-ți mai plăti abonamentul la Internet!*” Iată că sunt gând la gând cu un piseu cu gura mare, singurul lucru care mă îngrijorează este acela că, într-o atare situație,... s-a terminat cu „mail”-urile! Sunt confuz, cred că cel mai bine ar fi... s-o luăm mai încetișor.

Acum, când scriu acest material, știu că undeva, departe, s-a aprins un minuscul *led* și începe înregistrarea inutiliei, ba chiar hilarei mele revolte. De fapt nu-i o revoltă ci o încercare de conștientizare, împreună cu dvs., a mediului în care trăim. Nu uitați să vă cumpărați, din când în când, gazeta și să vă uitați în mod deliberat *smartphone*-ul acasă. Dacă vremea este frumoasă, e plăcut să citim chiar și două ziare, tolăniți pe o bancă în parc. Fotoliul și cafeluța... de la toamnă în sus!

În dulcea vreme a copilăriei, după ce citeam cărțile cu extraordinarele aventuri ale piraților din Marea Caraibelor, fantezia o lua razna visând la acele ținuturi exotice unde pirații își îngropau comorile capturate de pe corăbiile care transportau spre Europa aurul aztec și unde se refugiau, din când în când, ca să se ascundă de marile galioane spaniole, britanice sau franceze care îi vânau. Iată că după atâtea secole, acele meleaguri au redevenit locurile preferate de hoții, corupții și delapidatorii, care de astă dată aduc și își ascund acolo bogățiile furate din România. Nu se duc toți în aceeași direcție, dar absolut toți, ca un făcut, preferă ținuturi scăldate de mările calde. Nu-i numesc români, căci ar însemna să jignesc națiunea română, nu-i numesc nici măcar pirați, că ăia erau niște bandiți care aveau un soi de cod al onoarei. Țștia care s-au refugiat acum pe acolo sunt niște borfași ordinari care au renunțat la țară și la neam de dragul banilor furați, iar acum se lăfăie în vile somptuoase, la umbra palmierilor, și dau cu tifla poporului român pe spinarea căruia s-au îmbogățit, fericiți că ne-au mai tras o țeapă și s-au acuit în țări, unde, se spune cu regret, brațul justiției noastre nu-i poate ajunge. Dar când i-am avut în mână atâta timp, ce s-a întâmplat? Ne-am jucat cu ei ca pisica cu șoarecele și până la urmă ni s-au strecurat printre degete. Aș fi fost tentat să spun că în final îi vor judeca și pedepsi propriile lor muștrări de conștiință, dar acești apatrizi nu prea mai au nici conștiință. Rămâne pe seama proniei cerești pedepsirea lor? Probabil....

Col. (r) Hagop Hairabetian

ATITUDINI

SLOGANURI PERICULOASE¹...

Între celebrele sloganuri care au invadat societatea românească post-decembristă și mai ales mass-media, cel mai frecvent a fost și a rămas până în zilele noastre cel referitor la „Jos Securitatea!”, o instituție care a avut păcatele ei, atât la noi, cât și în întreaga lume. Păcatele acestei instituții, ca un rău necesar, sunt deci universal valabile, dar nicăieri în Europa nu s-a trâmbițat cu atâta vehemență și atât de mult timp sloganul „Jos Securitatea!”. De ce oare numai în România s-a condamnat în bloc această instituție, care a fost de inspirație sovietică și cele mai mari și grave crime referitoare la elitele politice și intelectuale românești se leagă, aproape în exclusivitate, de perioada stalinistă, în care conducerea partidului comunist și a țării, la toate nivelurile, a încăput pe mâna unor cadre, ca să fie în ton cu vremurile, care erau alogene, adică străine (...). Aceasta până în anul 1960, când, încet, încet, Securitatea a devenit națională, ca să mă exprim mai pe românește. Păcatele ei nu au fost, însă, mai mici sau mai mari decât ale corespondentelor sale din celelalte țări comuniste. Dar, ca să fim mai concreți și actuali, vom aminti aici doar faptul că în zilele noastre controlul intimității indivizilor, prin intermediul tehnologiei, al telefoanelor atât de periculoase odinioară pentru români, a devenit, în toate democrațiile occidentale, o practică obișnuită. Ba mai mult, astăzi toate convorbirile telefonice, absolut toate convorbirile telefonice sunt înregistrate și păstrate, depozitate. Dar ascultarea individului prin tehnologia electronică a banalului telefon mobil este doar un mijloc prin care toți cetățenii sunt spionați, mai ales de statele puternice! Deși se bucură de cele mai largi drepturi și libertăți, omul, cetățeanul, individul este, în prezent, mai controlat ca oricând și niciun stat polițienesc, „securist”, nu a reușit să pătrundă atât de profund în intimitatea oamenilor cum reușesc să o facă democrațiile actuale, sub paravanul luptei împotriva terorismului.

După 11 septembrie 2001, când America a fost zguduită de un atac îngrozitor, practic s-a declanșat un bombardament informatic, astfel ca niciun telefon, nicio convorbire să nu scape și să nu fie înregistrată și eventual

¹ Preluare și adaptare din ziarul „Unirea”, Alba Iulia, 10.01.2018

ascultată. Aceasta în numele democrației, al libertății și securității individului. O libertate reglementată, ascultată, supravegheată mai ceva ca pe vremea „Securității” care, iată, la noi, la români, a fost și este blamată, condamnată în bloc și parcă tot mai intens, ca și cum ar încurca, ar stânjeni, ar destructura niște interese oculte, străine, care vizează, mai ales acum, la 100 de ani de la Marea Unire, destabilizarea țării. Poate și de aceea, acest slogan „Jos Securitatea!”, nu s-a auzit cu atâta violență și frecvență și în țări precum Ungaria, Cehoslovacia, Germania de Est și de Vest, Polonia sau Iugoslavia. Pentru că ruperea în bucăți a Cehoslovaciei sau a Iugoslaviei sau, dimpotrivă, unificarea Germaniei au reușit, în timp ce în România au eșuat încercările de destabilizare prin manipularea unor stări de nemulțumire a populației și incitarea minorității maghiare, așa cum s-a întâmplat imediat după lovitura de stat din decembrie 1989. Desigur că unii dintre cititorii acestor rânduri vor spune că în decembrie 1989 ni s-a dat o mână de ajutor străină pentru a înlătura regimul dictatorial. Așa o fi, de acord cu schimbarea regimului, dar nu și cu demolarea țării și destabilizarea ei. Și dacă Securitatea nu ar fi fost la datorie și nu ar fi cunoscut scenariile pregătite pentru destructurarea țării, probabil că astăzi nu am fi avut ocazia să aniversăm Centenarul Unirii Transilvaniei cu România.

Asemenea scenarii sunt și astăzi la ordinea zilei și dacă ele au reușit în Iugoslavia sau Cehoslovacia, de ce nu ar reuși și în cazul României, considerată și astăzi un stat artificial, creație a Tratatului de Pace de la Trianon. De aceea, orice serviciu, orice instituție, orice structură de securitate românească trebuie compromisă, batjocorită, slăbită, pusă la stâlpul infamiei tocmai de către aceia care, fie din exteriorul țării, fie din interiorul ei, căci cozi de topor se găsesc oricând încă de pe vremea lui Mihai Viteazul, Avram Iancu, Horea, Cloșca și Crișan și Tudor Vladimirescu, încearcă și în prezent, dar prin mijloace mai rafinate, să-și îndeplinească țința reconfigurării teritoriale a României! Și chiar în anul Centenarului, prin declarații și acțiuni de genul „noi suntem în doliu”, „nu avem ce sărbători” și „nu vom participa la nicio festivitate, inclusiv diplomatică”, se va încerca crearea unor tensiuni interne destabilizatoare, care să poată aduce în prim planul marilor puteri ale lumii problema Transilvaniei și a Trianonului. Noroc că românii au totuși ceva experiență și expertiză în problema serviciilor de securitate și că americanii, care ne-au ajutat și în 1918, prin celebra declarație în 14 puncte a președintelui Woodrow Wilson, au venit în sfârșit și în România! Așa că mai încet cu pianul pe scări și cu sloganurile care se mai poartă doar în România!

Gheorghe Ciul

Alba Iulia

Director editorial, „Unirea”

Scrisoare deschisă doamnei Eugenia Vodă

Stimată Doamnă,

Urmăresc întodeauna cu mult interes emisiunile dvs., iar emisiunea din 24 martie 2018 am urmărit-o cu un dublu interes, invitatul dvs. fiind colegul meu, colonelul Filip Teodorescu. Referindu-vă la această emisiune, ați declarat: „*Am vrut să fac un interviu din care să reiasă profilul psihologic al unui profesionist al acestei zone atât de pitorești și de... secrete*”. Grea misiune v-ați asumat! Ca să determini un adevărat ofițer de informații să decarteze cât mai multe despre persoana și tainele carierei sale este ca și cum ai încerca să străpungi Fort Knox-ul .

Nu vreau să comentez emisiunea în întregul ei, am să mă opresc foarte pe scurt asupra unor aspecte care, după umila mea părere, cred că au aruncat umbre și au produs nedumerire pentru privitorii dvs. fideli, care nu au înțeles oscilațiile și folosirea pe alocuri a unui ton incriminatoriu.

Nu am înțeles, ce ați vrut să spuneți că înainte de decembrie 1989 „*România a fost furată*”? Poate ați vrut să spuneți că începând cu 1980 poporul a stat în frig și întuneric, că nu se găseau de-ale gurii și altele deoarece, în paranoia lui, Ceaușescu a vrut să-și achite repede datoria externă, că nu aveam libertate de mișcare, că nu aveam voie să criticăm și multe alte îngrădiri, dar să afirmăm că „*România a fost furată*”, parcă este mai greu de crezut când pe atunci aveam una din cele mai mari flote de pescuit oceanic din Europa, când eram a treia producătoare din lume de diamante sintetice ș.a.m.d. Eu unul sunt convins și chiar vă înțeleg că, în ciuda explicației pe care ați oferit-o privind interviul respectiv, v-ați temut să nu fiți acuzată că ați purtat un dialog prea blând cu un asemenea invitat special. Nu-i bai, în fond ați făcut un experiment și, ca în orice experiment, sunt lucruri reușite sau mai puțin reușite.

Știu că o să mă etichetați drept „*nostalgic*”, cum l-ați suspionat și pe colegul meu. Nu, stimată doamnă, nu suntem nostalgici și cred că nimeni din poporul nostru nu-i nostalgic. Suntem doar contrariați și dezamăgiți, iar întrebarea care se află pe buzele tuturor românilor este „*ce am sperat după 89 și ce avem?*” Dacă există cineva care trebuie să fie cu adevărat nostalgic și trist aceea este România care a fost și este jefuită de pădurile ei, de pământurile cele mai mănoase, de petrolul ei, de flota navală de care era așa de mândră și altele și altele. Dacă „*România*” pictată de Rosenthal ar fi avut calitățile paranormale

ale portretului lui Dorian Gray, refuz să-mi închipui cum ar arăta acum grațioasa femeie ce personifica pe atunci România.

Vreau să-mi cer scuze că insist asupra unora din elementele care m-au intrigat în desfășurarea interviului – și mă refer la pledoaria dvs. destul de vehementă pentru „albirea” unuia dintre cei mai murdari trădători ai poporului român, Mihai Pacepa. Să știți că nu greșesc când afirm că a trădat poporul român și nu pe Ceaușescu, căruia nu i s-a mișcat nici măcar un fir de păr, în schimb zeci de ofițeri de informații externe care lucrau departe de țară, pentru binele și prosperitatea țării, și-au pierdut familiile, și-au ratat viețile ajungând niște paria. Ați încercat să prezentați o hienă abjectă ca fiind un leu. Niciodată trădătorii nu au trădat pentru binele patriei. Chiar și în evul mediu, Ion Vodă cel Cumplit a fost trădat turcilor de boierii pe care îi judeca cu deosebită asprime și ce au obținut aceștia? Otomanii au năvălit și au jefuit toată Moldova. În secolul XIX, primul ministru D. A. Sturza a trădat Înaltei Porți proiectul de alianță a domnitorului Cuza cu Napoleon al III-lea în vederea declanșării războiului de independență fără implicarea Rusiei. Urmarea a fost că realizarea Independenței statului român a fost „amânată” cu mulți ani, iar atunci a trebuit să suportăm și intrarea trupelor rusești. Trebuie să scoatem din conștiința națiunii ideea că un trădător de țară a făcut o faptă eroică spre binele țării sale.

Vă cer scuze dacă scrisoarea mea v-a supărat, nu asta am avut în intenție. Am vrut doar ca, în câteva rânduri, să încerc să modific puțin optica unei doamne pe care o stimez în mod deosebit și pe care aș vrea s-o știu, așa cum o știam, permanent preocupată de obiectivitatea și înaltul profesionalism al emisiunii atât de bine intitulată „*Profesioniștii*”!

Vă asigur că rămân în continuare un telespectator fidel al dvs. și vă mulțumesc pentru răbdarea de a fi parcurs aceste câteva rânduri.

Col. (r) Hagop Hairabetian

ÎN SPRIJINUL CULTURII DE SECURITATE

EVOLUȚIA SERVICIULUI SPECIAL DE INFORMAȚII (SSI) ÎN PERIOADA CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

În perioada premergătoare și în cea imediat următoare izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, teritoriul românesc a devenit zonă de maximă importanță pentru interesele germane, franceze, engleze și sovietice. Întrucât obiectivul strategic al românilor era refacerea tuturor granițelor țării, s-a declanșat o laborioasă activitate de creare și reformare a acelor instituții care puteau fi de folos în acest scop. România a încercat să-și păstreze ființa națională, tradițiile statale și etno-culturale și să recupereze ceea ce se mai putea din ce-i fusese luat prin forță și dictat în vara anului 1940. În aceste circumstanțe, păstrarea stării de neutralitate față de părțile angajate în războiul care fusese declanșat în septembrie 1939 (prin agresiunea Germaniei național-socialiste și a Rusiei sovietice asupra Poloniei) devenise imposibilă, iar alianța de conjunctură cu cel mai puternic se impunea drept unică soluție. Alături de reorganizarea, înzestrarea și instruirea armatei, modificarea planurilor de campanie, reorientarea politicii externe a statului, elaborarea unor decrete-legi care să pună în concordanță realitățile societății românești cu esența puterii și posibilitățile realizării aspirațiilor naționale, suflul reformativ de adaptare la noile realități nu putea evita serviciile de *intelligence*. Modernizarea structurală și doctrinară, adaptarea la noua conjunctură și apoi la condițiile de campanie și, nu în ultimul rând, sporirea eficienței activității de *intelligence* au necesitat însă timp, dar și o confruntare dură cu serviciile adversare în derularea evenimentelor interne și externe care se desfășurau cu rapiditate și în direcții nu întotdeauna previzibile.

Generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, avea nevoie de un instrument puternic și eficient care să-l țină la curent cu evoluția și perspectivele raporturilor diplomatice și ale operațiilor militare.

Acest instrument nu putea fi decât *Serviciul de Informații al Armatei* care, la acea dată, era destul de slăbit, în urma evenimentelor din 3-6 septembrie 1940, ce duseseră la prăbușirea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea și la preluarea puterii de către generalul Ion Antonescu. Ca urmare, serviciul trebuia supus unui amplu proces de reformă structurală care să-i sporească eficiența la nivelul de exigență cerut de Înalțul Comandament al Armatei Române.

La 9 octombrie 1939 s-a publicat în Monitorul Oficial ***Decretul-lege pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale***, în care, pentru prima dată, apărea titulatura de Serviciu Special de Informații (SSI), care nu a fost însă folosită în timpul lui Moruzov (6 septembrie 1940), impunându-se abia după preluarea, în noiembrie 1940, de către Eugen Cristescu a conducerii sale. Decretul prevedea că Serviciul Special de Informații va fi subordonat direct Ministerului Apărării Naționale, șeful Serviciului va avea gradul de director general, iar personalul nu va face parte din corpul funcționarilor publici.¹

Prima reorganizare a SSI (noiembrie 1940)

Una din primele măsuri organizatorice întreprinse de generalul Ion Antonescu după numirea în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, a constat în emiterea, pe 8 septembrie 1940, a *Decretului-lege nr. 3083*, prin care a transferat Serviciul Special de Informații din subordinea ministrului Apărării Naționale în „*subordinea directă a Conducerii Statului Român*”. Structura de personal în anul 1938/1939 a fost următoarea: 1 director general, 1 secretar șef, 3 directori, 40 de șefi de grupă, 24 șefi de echipă, 44 agenți principali, 77 agenți speciali, 12 traducători, 4 fotografi, 1 șef de secție, 6 șefi de birou, 6 stenodactilografi, 2 chimiști, 4 desenatori și 3 ușieri, total 228 funcționari civili.²

Bugetar (financiar) și administrativ, Serviciul depindea, în continuare, de Ministerul Apărării Naționale, prin Secretariatul general. S-a prevăzut, de asemenea, posibilitatea colaborării Serviciului Special de Informații cu Marele Stat Major, precum și cu celelalte ministere. Aceste măsuri demonstau importanța și urgența pe care generalul Ion Antonescu, în calitate de conducător al statului, le-a pus în organizarea unei astfel de instituții fundamentale. Prin acest Decret-lege s-au pus bazele SSI și a început o nouă etapă în istoria și tradiția informativă din România. Noul serviciu de *intelligence* se înființa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri și se subordona direct conducătorului statului, iar ca înzestrări bugetare, logistice și administrative depindea de Ministerul Apărării Naționale și Secretariatul General. În domeniul culegerii, verificării și valorificării informațiilor ce interesau factorii de decizie politico-militară, art. 2 al

¹ cf. Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, Editura ANI, București, 2003, p. 249- 250.

² *Prima reorganizare a Serviciului Special de Informații*, in Lionede Ochea, *Comunitatea de Informații a României, Tradiție și Modernitate*, Editura Paco, București, 2005, p.201.

Decretului-lege nr. 3083 stipula că „SSI conlucrează cu celelalte ministere și cu Marele Stat Major al armatei”. După cum comenta Eugen Cristescu: „textul fiind destul de larg, pentru interpretarea lui trebuie să ne referim la intențiile legiuitorului [Ion Antonescu], care a voit ca el să fie șeful superior al acestui serviciu ce urma să acționeze numai conform ordinelor și directivelor sale”. Aceeași reglementare juridică mai specifica la art. 3 că SSI era „un corp de specialitate, condus de un director general”, iar Serviciul urma să funcționeze pe baza unui statut-regulament propriu. În prima fază s-a conceput ca personalul Serviciului să nu beneficieze de prevederile Codului funcționarilor publici „Regele Mihai I”. Ulterior s-a revenit asupra acestui aspect. Totuși, funcționarea SSI a fost insuficientă pentru a da dinamism activității informative.

Intuind iminența unui conflict violent cu Garda de Fier, organizație politică ce „avea în frunte elemente aventuriste” care nu urmăreau decât să acapareze în totalitate conducerea statului, Ion Antonescu și-a luat din timp o serie de măsuri, printre care și reorganizarea structurală a SSI. Astfel, la 12 noiembrie 1940 a fost elaborat un nou Decret-lege nr. 3813 privind organizarea și funcționarea SSI, ocazie cu care a fost numit în funcția de director general Eugen Cristescu,³ fost șef al Siguranței și cunoscut ca un temut adversar al mișcărilor politice extremiste de dreapta și de stânga, un adevărat reformator și deschizător de drumuri. Numirea s-a făcut prin Decretul nr. 3765.

Într-un document intitulat „Doi ani de activitate a SSI”, Eugen Cristescu descrie în felul următor situația în care se afla instituția în momentul investirii sale ca director general: „Primind conducerea acestei instituții am găsit un serviciu vechi, care nu mai corespundea sub nici o formă noilor cerințe ale statului român. Misiuni limitate aproape exclusiv la inițiativa proprie, fără verificări și în domenii informative cu totul străine. Organizare fără bază legală, rudimentară și legături externe rupte sau inexistente și interne foarte reduse. Fonduri mânuite arbitrar și fără nici un control serios”.⁴

Decretul-lege din 12 noiembrie 1940 stipula funcționarea SSI pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (art.1) și îl subordona (art. 2) directivelor conducerii statului.

³ Cristian Troncotă, *România și Frontul Secret*, Editura Elion, București, 2008, pp. 389-393, *Istoria Serviciilor secrete românești, de la Cuza la Ceaușescu*, p. 298-300, *Omul de taină al mareșalului*, Editura Elion, București, 2005 p. 13- 133.

⁴ Eugen Cristescu, *Organizarea și activitatea Serviciului Special de Informații*, în Cristian Troncotă, *Omul de taină al mareșalului*, pp. 149- 206.

În ceea ce privește administrația, SSI se subordona Subsecretariatului de Stat pentru Armata de Uscat și Subsecretariatului General. Spre deosebire de prevederile Decretului lege nr. 3083 din 8 septembrie 1940, noua reglementare juridică prevedea la art. 6 că „*personalul civil al SSI este supus dispozițiilor care reglementează Partea I din Codul Funcționarilor Publici, Regele Mihai I*”. Șefului SSI - care avea gradul de director general - i se încredințează „*deplina libertate în ceea ce privește organizarea Serviciului, mânăuirea fondurilor afectate și fixarea atribuțiilor pentru întregul personal (cf. art.5)*”.

Potrivit primei reorganizări, Serviciul Special de Informații urma să funcționeze pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, fiind subordonat în ceea ce privea directivele de funcționare direct Conducerii Statului Român, iar în privința administrației, Secretariatului general al Subsecretariatului de Stat pentru Armata de Uscat, urmând să conlucreze atât cu Marele Stat Major, cât și cu celelalte departamente.⁵

Transformarea SSI într-o instituție încadrată în legile țării, lucrând în strânsă colaborare cu celelalte autorități ale statului și cooperând cu întreaga comunitate informativă, s-a realizat în baza următoarelor principii: adaptarea la noua situație internă și internațională a României; precizarea strictă a misiunilor ce reveneau Serviciului, conform dispozițiilor Președinției Consiliului de Miniștri; extinderea surselor de informații prin sporirea organelor interne și externe; descentralizarea și fixarea strictă a fiecărei componente a structurilor informative; specializarea cadrelor după o selecție riguroasă și utilizarea ca element de bază a ofițerilor detașați de la Ministerul Apărării Naționale; deplina legalitate a întregii activități, bazată pe răspunderea personală a ofițerilor și funcționarilor civili în toate acțiunile cu caracter informativ și administrativ.⁶ Prin aplicarea acestor principii, noul director general a urmărit să realizeze trei mari obiective:⁷

- Determinarea strictă a subdiviziunilor prin reorganizarea celor preluate de la Serviciul Secret care „*constituiau un complex greoi și lipsit de logică*” și

⁵ Cf. Monitorul Oficial nr. 267 bis din 13 noiembrie 1940.

⁶ Cristian Troncotă, *Omul de taină al mareșalului*, Editura Elion, București, 2005, p. 45.

⁷ Apud col. dr. Lionede Ochea, *Serviciul Special de Informații al României. Pe Frontul de Vest, 1940-1944*, Editura Tipart. p. 100.

crearea unor structuri cu totul noi, a căror necesitate s-a făcut simțită în situația de campanie.

- Dezvoltarea structurilor de căutare informativă externă și răspândirea lor rațională în punctele vitale din arena internațională și pe principalele teatre de acțiuni militare „*spre a putea face față nevoilor informative în domeniul militar, politic, economic și social*”.

- Sporirea organelor de căutare informativă interne, prin descentralizarea lor și difuzarea de rezidenturi, agenți și informatori de toate categoriile, pe tot cuprinsul țării.

Reorganizarea din noiembrie 1940, rămasă în vigoare până în ianuarie 1942, a însemnat, de fapt, așa cum documentele o demonstrează, o adaptare a structurilor Serviciului Secret la noile cerințe politico-diplomatice și militare ale statului.

A doua reorganizare a SSI - ianuarie 1942

Reorganizarea din noiembrie 1940 a rămas în vigoare până în ianuarie 1942⁸, când s-a impus adaptarea structurilor Serviciului Secret la noile cerințe politico-diplomatice și militare ale statului român.

Pentru că legislația lăsa depline puteri Șefului Serviciului Special de Informații în privința organizării instituției și pentru că problemele de contraspionaj, contrasabotaj, conspirație, complot, terorism politic etc.) deveniseră de competența Serviciului Special, Eugen Cristescu a considerat ca fiind imperios necesară o nouă reorganizare.

Conducerea Serviciului era constituită dintr-un șef cu funcție de director general și un adjunct. În funcția de director general a fost reconfirmat Eugen Cristescu, iar funcția de adjunct a rămas neocupată până în septembrie 1943 când a fost numit colonelul Ion Lissievici, iar după plecarea sa la stagiu pe front, începând cu 1 ianuarie 1944, a fost numit locotenent-colonelul Traian Borcescu. Conducerii Serviciului îi era subordonat un Secretariat general⁹ și

⁸ A doua reorganizare a Serviciului Special de Informații, apud Cristian Troncotă, *Omul de taină al mareșalului*, Editura Elion, București, 2005 p. 191.

⁹ Secția Secretariatului a înlocuit fostul Birou al secretariatului, transformare impusă de creșterea volumului lucrărilor. Secretariatul conducea registratura generală, ținea legătura cu celelalte ministere și instituții și organiza curieratul extern. În componența secretariatului intrau Biroul cifru, Biroul I Militar și Biroul II Civil.

Oficiul de studii și documentare.¹⁰ Biroul personalului a fost înlocuit cu Secția personalului, care urma să țină evidența clară a mișcărilor de personal și a repartiției acestuia pe secții în funcție de specializare și experiență.¹¹

Secția de Informații

Numită Secția I Informații Externe, era condusă în continuare de colonelul Ion Lissievici. Eugen Cristescu spune că Secția I „*avea un caracter specific militar*”. Era compusă în majoritate de ofițeri de stat-major, ajutați de personal birocratic și câțiva referenți civili. Maniera de lucru era asemănătoare cu cea de la Secția a II-a din Marele Stat Major.¹² Această structură și-a dublat numărul angajaților și, ca o noutate organizatorică, în interiorul ei s-a constituit un Eșalon informativ, având la bază agentura Frontului de Est.

Această Secție avea ca sarcini principale procurarea, verificarea și completarea informațiilor externe, conform necesităților semnalate de Președinția Consiliului de Miniștri, Marele Stat Major și celelalte departamente. Secția întocmea și difuza zilnic două Buletine de Informații (unul militar și altul politic), iar săptămânal, două sinteze informative (una militară și alta politică).

Periodic, sau în funcție de solicitări, întocmea și studii de analiză a situației militare, politice, economice și sociale referitoare la misiunea de a elabora, împreună cu Marele Stat Major, „*Planul general de conducere, orientare, control și îndrumare a întregii activități a Serviciului*”, care era mereu adaptat situațiilor operative ce interveneau. Sub aspect organizatoric, s-a păstrat structurarea pe cele trei fronturi (de Vest, Sud și Est), în schimb și-a dezvoltat mai mult centrele, subcentrele, rezidențele și rețelele informative.

Secția a II-a Contrainformații

Secția de Contrainformații a suferit cele mai importante modificări pe parcursul reorganizării, fiind împărțită în trei secții: Contrainformații, contraspionaj și contrasabotaj. Cele trei secții și-au împărțit personalul, arhivele și dotările și au angajat noi agenți pentru munca de teren. Secția de Contrainformații urma acum să se ocupe cu informațiile generale, politice, economice, sociale, precum și cu

¹⁰ Oficiul de Studii și documentare se ocupa cu întocmirea sintezelor zilnice, realizarea de studii documentare, sinteze și prognoze privind evoluția unor evenimente care puteau aduce atingere capacității de apărare a statului român.

¹¹ Cristian Troncotă, *Istoria Serviciilor secrete românești, de la Cuza la Ceaușescu*, Editura Ion Cristoiu, SA, București, 1999, p. 202.

¹² cf. Cristian Troncotă, op. cit. p. 193.

acțiunea de prevenire a infracțiunilor cu substrat politic¹³. Era condusă în continuare de locotenent-colonelul Traian Borcescu și avea ca principală misiune procurarea, verificarea și completarea informațiilor interne conform necesităților semnalate de Președinția Consiliului de Miniștri, Marele Stat Major și Departamentele ministeriale interesate. Zilnic, întocmea note informative cu caracter politic, economic și social, iar, săptămânal, trei Buletine informative interne privind starea de spirit în rândul universităților, păturilor muncitorești și mediilor diplomatice. Lunar, întocmea un Buletin informativ și patru sau cinci Buletine politice, în care erau sintetizate principalele informații despre fenomenele cu caracter politic și tendințele de evoluție.

Periodic, această Secție mai întocmea studii de sinteză din proprie inițiativă sau la cerere, referitoare la curente politice din țară, activitatea minorităților, mișcările iredentiste, acțiunea partizanilor din Basarabia și Transnistria, acțiuni contra ordinii și intereselor siguranței statului român.

Secția a IV-a Contraspionaj

Secția de Contraspionaj avea la bază grupul de contraspionaj ce acționase anterior în cadrul contrainformațiilor. Secția dispunea de un număr redus de informatori, urmând să folosească, într-o primă etapă, rezidenți de contrainformații și să primească sprijin de la centrele din zona de frontiera și de la Secția juridică. Este, de fapt, transformarea, printr-o nouă organizare, a grupei din cadrul Secției Contrainformații care se ocupa cu activitatea de contraspionaj. În cadrul ei au luat ființă trei grupe: Grupa I Contraspionaj, care urmarea identificarea și supravegherea agenților serviciilor de spionaj străine; Grupa a II-a Filaj, care se mai numea și Agentura a II-a, avea în preocupări doar lucrările de filaj prin posturi fixe sau mobile; Grupa a III-a Legații supravegherea personalul legațiilor străine. Misiunea principală a Secției a IV-a consta în *„urmărirea acțiunilor de spionaj ale statelor inamice și neutre; supravegherea legațiilor străine; urmărirea activităților străinilor și persoanelor semnalate ca suspecte”*. Această Secție dispunea și de puternice rețele informative alcătuite din agenți infiltrați în cadrul legațiilor străine, mai ales a celei germane, sau în serviciile de spionaj străine care acționau pe teritoriul României.

În iunie 1942, Secția Contrainformații a suferit modificări importante în structura sa, agenturile fiind despărțite pe grupe care lucrau independent, dar sub directa conducere a șefului Secției. Noua organizare se prezenta astfel:

¹³ Leonede Ochea, op. cit. p.106.

Conducerea Secției era realizată de un șef de secție cu funcția de director; Secretariatul și registratura, care se ocupau cu primirea, înregistrarea și distribuirea corespondenței; Arhiva și evidența, care păstrau materialele culese de aparatul contrainformativ și țineau evidența persoanelor suspecte ce fuseseră semnalate cu aspecte de interes operativ; Biroul presei, ce avea misiunea să exploateze și să verifice datele și informațiile de interes care vedeau lumina tiparului în coloanele ziarelor și revistelor românești sau străine. În perioada ianuarie 1942-august 1944, la conducerea Secției s-au perindat mai mulți șefi (locotenent-colonel Victor Siminel, locotenent-colonel Alexandru Proca, maior Bălțeanu, dr. Florin Becescu).¹⁴

Secția a V-a Contrasabotaj

Secția a V-a Contrasabotaj a luat ființă în baza Decretului nr. 687 din 16 septembrie 1942. La conducerea ei a fost numit locotenent-colonelul Alexandru Proca. Principalele misiuni ale acestei Secții erau: prevenirea actelor de sabotaj; supravegherea întreprinderilor importante în ceea ce privește producția și siguranța; conducerea formațiunilor informative și preventive în fiecare sector industrial important pentru apărare din economia națională; întocmirea de acte doveditoare pentru cei care se făceau vinovați de sabotaj și trimiterea lor în fața justiției militare; colaborarea cu autoritățile și factorii de conducere din întreprinderi la menținerea unei stări de spirit bune în rândurile muncitorilor, prin înlăturarea elementelor suspecte sau necorespunzătoare și prin acordarea de avantaje (cauțiune, dispensare, gratificații etc).¹⁵

În structura Secției a V-a Contrasabotaj era inclus și Biroul „C” - Comunicații, care avea în preocupări supravegherea principalelor căi de comunicații (căi ferate, drumuri, poduri etc.) pe unde se transportau produsele destinate frontului sau aprovizionării populației;

Secția a III-a „G” de legături cu serviciile străine de informații

Era o secție nou înființată, cu misiunea de a colabora cu Serviciul de Informații al armatei germane (*Abwehr*). A fost condusă de locotenent-colonelul Constantin Ionescu-Micandru. Sesizând că germanii „nu joacă corect”, Eugen Cristescu a recurs la o interesantă stratagemă. A grupat în

¹⁴ cf. Cristian Troncotă, *Serviciile secrete românești, de la Cuza la Ceaușescu*, p. 204.

¹⁵ Cf. Monitorul Oficial nr. 217, din 17 septembrie, 1942.

această Secție toate elementele cu vederi filogermane. El a urmărit să „curețe celelalte Secții ale SSI-ului de elementele filogermane pe care le-a grupat la un loc pentru a le supraveghea mai ușor”. Documentele elaborate de Agentura I a Secției Contrainformații privind supravegherea elementelor germane și filogermane sunt elocvente în acest sens. Secția a III-a „G” efectua traduceri din limbile germană și română; Biroul 2 ținea legătura cu serviciile de informații italiene; Biroul 3 avea un caracter pur administrativ, fiind interesat doar de lucrările de registratură și arhivă. În afară de aceste trei birouri, Secția a III-a „G” dispunea și de două agenturi: Agentura „P” cu centrul la Ploiești; Agentura „T-S” cu centrul la Turnu-Severin. Cadrele celor două agenturi erau dirijate sau asistate de agenți ai *Abwehr*-ului.

Secția Juridică

Secția Juridică (Poliția Judiciară Militară)¹⁶ s-a format prin dezvoltarea fostului Birou juridic ca urmare a creșterii numărului de magistrați, a volumului de muncă și a atribuțiilor acestora. Printr-o decizie a Ministerului de Război, această secție a primit denumirea oficială de *Poliție Judiciară Militară*. Avea misiunea de a cerceta și întocmi acte de trimitere în judecată sau de clasare a dosarelor spionilor, sabotorilor, teroriștilor, parașutiștilor și partizanilor descoperiți de agenții serviciului sau de alte autorități militare și civile.

Secția de Transmisiuni

Necesitățile războiului și instalarea secțiilor SSI în mai multe sedii au impus dezvoltarea unei rețele de transmisiuni telefonice și telegrafice ale Serviciului și la creșterea importanței Secției de Transmisiuni. A fost creată o legătură specială între SSI și celelalte instituții publice, pentru a facilita comunicațiile în situații excepționale.¹⁷

Secretariatul General

Această structură conducea registratura generală, ținea legătura cu celelalte ministere și instituții și executa curieratul extern. Acest compartiment era compus din: Biroul 1 Militar (care ținea evidenta ofițerilor detașați la SSI și făcea legătura cu Ministerul de Război); Biroul 2 Civil (care se ocupa cu problemele de secretariat ce priveau instituțiile civile). Pe lângă aceste birouri, secretariatul mai dispunea și de un compartiment de registratură, arhivă și

¹⁶ Documentele emise de această secție aveau antetul Secția a III-a „G” – Relații Externe cf. Cristian Troncotă, p. 199.

¹⁷ cf. Cristian Troncotă p. 406.

curieri, și un cabinet medical.¹⁸ Mai funcționau Secția Tehnică¹⁹ și cea Administrativă,²⁰ creată ca urmare a dezvoltării întregului Serviciu și, prin urmare, a volumului lucrărilor de contabilitate, buget, control al fondurilor etc.

De asemenea, a fost înființată *Secția de Filaj și Cenzură*, care avea drept atribuții: cercetarea înscrisurilor destinate străinătății, asigurând reținerea celor care prezentau o încălcare a legilor statului român sau care puteau aduce prejudicii din punct de vedere militar, politic sau social; întocmirea de rapoarte către autoritățile de resort pentru cenzurile speciale și dări de seamă asupra concluziilor rezultate din cercetarea înscrisurilor.

A doua reorganizare a Serviciului a fost impusă atât de noul context politico-economic și de război, cât și de experiența acumulată în timp și de problemele pe care le-a creat vechea organizare. Avantajele noii împărțiri pe secții au fost uniformizarea elementelor Serviciului, compartimentarea judicioasă a atribuțiilor și posibilitatea sporirii discreției operațiunilor, o mai bună specializare, un control sporit al personalului și o mai bună adaptare la efortul de război.

A treia reorganizare a SSI – 1943

Începând cu anul 1943 a mai survenit o reorganizare a SSI-ului, fără a se aduce însă modificări importante în structură. Această reorganizare se referea la schimbarea criteriilor de verificare a pregătirii profesionale a personalului existent și la înlocuirea celor ce se dovediseră necorespunzători.

În acest sens, mareșalul Ion Antonescu a emis un nou decret-lege pentru organizarea și funcționarea Serviciului Special de Informații, care devine „*un serviciu investit cu informația generală ce interesează conducerea Statului*”, fiind condus de un Director general, ajutat de un subșef.²¹

Noua lege prevedea la art. 1 că SSI „*este un serviciu public, însărcinat cu informarea generală a conducerii statului*”, ceea ce însemna recunoasterea oficială a Serviciului și renunțarea la caracterul secret al organizării acestuia de

¹⁸ Ibidem p. 202

¹⁹ În total, secretariatul era încadrat cu 5 ofițeri, 2 subofițeri și 28 funcționari civili. În fruntea acestui compartiment a fost numit locotenent-colonelul Voicescu, detașat tot de la Marele Stat Major, cf. Florin Pîtilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, Editura ANI, București, 2003, p. 173;

²⁰ Secția Tehnică s-a format pe structurile fostului Birou tehnic, în urma dezvoltării laboratoarelor de fotografie și de chimie, vezi Cristian Troncotă p. 202.

²¹ Titulatura era Secția a XII administrativă, cf. Cristian Troncotă p. 203.

până atunci. Mai mult, Serviciul nu mai era un organ de informare personală a cuiva (Conducătorul statului – Mareșalul Ion Antonescu), ci devenise un organ de informare a conducerii statului.

În noua formulă, SSI funcționa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, nemaifiind dependent din punct de vedere administrativ de Ministerul de Război. Raporturile cu acest minister (art.2) deveneau, astfel, de colaborare și nu de subordonare, ca în trecut, situația fiind similară și în privința raporturilor cu celelalte departamente și cu Marele Stat Major.²² Prin regulament²³ s-a interzis funcționarilor să facă declarații referitoare la activitatea de serviciu în afara instituției - chiar și după ce aceștia părăseau SSI - fără autorizarea expresă a Șefului Serviciului.²⁴

Prevederile Legii de reorganizare a SSI și ale metodologiei de aplicare a acesteia sporeau prestigiul și importanța Serviciului și dădeau un plus de motivație personalului în îndeplinirea sarcinilor de serviciu.

Ion Lissievici menționa că această extindere a fost impusă de cerințele războiului și prezenta următoarele avantaje: uniformizarea elementelor organice ale Serviciului; compartimentarea atribuțiilor, lucrătorilor și menținerea discreției; specializarea și controlul personalului; înlesnirea creării noilor secții impuse de condițiile de campanie în afara granițelor țării.²⁵

Personalul era format din funcționari și cadre militare detașate de la Ministerul Apărării Naționale, de la care primeau în continuare salariu.²⁶

În plan financiar, Serviciul Special de Informații primea fonduri de la Ministerul de Război și numai în împrejurări excepționale de la Președinția Consiliului de Miniștri.

Se poate remarca faptul că, față de personalul existent în primul an al angajării României în al Doilea Război Mondial, numărul celor angajați în august 1944 era cu 275,8% mai mare. După ultima reorganizare din 1943, din timpul lui Eugen Cristescu, structurii organizatorice a SSI i s-au făcut unele modificări importante. Astfel a fost desființată întreaga structură informativă a Frontului de Est (birourile agenturilor, „Eșalonul Mobil”, centrele și subcentrele informative), iar ofițerii și subofițerii rămași disponibili au fost comunicați

²² A treia reorganizare a SSI a fost impusă prin Decretul - lege nr. 2172 din 4 august 1943 privind organizarea și funcționarea Serviciului Special de Informații, care abroga reglementările de până atunci, fără a aduce însă modificări importante în ceea ce privea structura instituției.

²³ Lionede Ochea, op. cit. p. 110.

²⁴ Este vorba de Regulamentul de funcționare al SSI promulgat de mareșalul Antonescu prin Decretul 2196 din 7 august 1940 care, având caracter secret, nu s-a publicat în Monitorul Oficial, vezi documentul în Cristian Troncotă, *Glorie și Tragedie* pp. 280- 298.

²⁵ Regulamentul având caracter secret nu era publicat în Monitorul Oficial cf. art. 17 din Decretul lege nr. 2172 din 4 august 1943.

²⁶ Apud, Lionede Ochea op. cit. 111.

Ministerului de Război, Secretariatului General, pentru a se dispune încadrarea lor în unitățile armatei. O parte din funcționarii civili au fost repartizați la alte secții, iar ceilalți angajați, după primirea drepturilor bănești, au fost lăsați liberi. În iunie 1942, Secția Contrainformații a suferit modificări importante în structura sa, agenturile fiind despărțite pe grupe care lucrau independent, dar sub directa conducere a șefului Secției.

Concluzii

Prin cele trei reorganizări care au avut loc în noiembrie 1940, ianuarie 1942 și aprilie 1943, SSI a suferit profunde transformări structurale, de efectiv dar și de concepție, fapt ce ne îndreptățește să afirmăm că inițiatorul și realizatorul lor, Eugen Cristescu, poate să fie considerat de către istoria serviciilor secrete românești drept un adevărat reformator, demn continuator al operei începute de predecesorul său, Mihail Moruzov. Opera de reconstrucție a Serviciului a fost inițiată și derulată în condițiile unei puternice presiuni a evenimentelor politice interne și internaționale. În timpul lui Cristescu, SSI a fost conceput și reorganizat ca un serviciu de informare generală, sub ordinele și directivele Conducătorului Statului, Mareșalul Ion Antonescu.²⁷ Eugen Cristescu a reușit performanța de nu implica instituția în politică. A introdus o ordine financiară strictă și a protejat cadrele prin reguli aspre, fiind „complet interzis ca un salariat să se intereseze de situația celui alt”.

Din cauză că țara se afla în război, SSI-ul reorganizat de Cristescu s-a orientat în principal asupra URSS, dar și împotriva Partidului Comunist și Mișcării Legionare.

SSI-ul s-a confruntat și cu cele 11 organizații de spionaj germane care activau în România, dar și cu cele maghiare și bulgare. SSI și-a făcut datoria și în Basarabia, reușind să culeagă informații de peste Prut, dar și să transmită conducerii statului avertismente asupra imensului potențial militar și economic al URSS.

Eugen Cristescu s-a străduit să satisfacă exigențele în domeniul informațiilor impuse de necesitățile de război. A reorganizat SSI-ul luând ca model structurile moderne de *intelligence* ale perioadei, de la care a adaptat la mentalitățile, condițiile și posibilitățile românești tot ce s-a putut. Sunt multe evenimente majore ale anilor 1940-1944 în care SSI-ul s-a implicat acționând în direcția apărării interesului național și ne putem referi la opoziția față de mișcarea legionară, prin informările pentru stoparea și neutralizarea rebeliunii

²⁷ Vezi pe larg Cristian Troncotă, *România și Frontul Secret*, Editura Elion, București, 2008 pp.339-348

din 21 – 23 ianuarie 1941; sprijinul secret acordat Comunității evreiești; colaborarea informativă de pe poziții egale cu *Abwehr*, Servicul de Informații al Armatei Germane; aflarea datei raidului american asupra Ploieștiului cu o săptămână înainte ca acesta să se producă, dar și contactul cu serviciile secrete anglo-americane și protejarea până la încheierea războiului a ofițerilor britanici din grupul *Autonomous* care fuseseră parașutați în decembrie 1943 și arestați imediat²⁸, protejarea unor personalități politice românești din opoziție, dar și pe liderii din afara opoziției: Petru Groza, Ioan Gh. Maurer, Mihai Beniuc (chiar angajat în SSI pentru a nu fi trimis pe front).

După evenimentele din august 1944, Cristescu părăsește conducerea SSI, preluată temporar de Traian Borcescu, șef al Secției II Contrainformații. Colaborator apropiat al lui Eugen Cristescu, Traian Borcescu fusese chemat cu câteva luni înainte la M.St.Major, unde i se ceruse cooperarea, fără știrea lui Eugen Cristescu, la pregătirea momentului 23 august 1944. Traian Borcescu – așa cum a declarat ulterior – a fost informat despre cursul pe care aveau să îl ia evenimentele.²⁹ La conducerea Serviciului Special de Informații a urmat, între 25 august și 19 septembrie 1944, generalul Victor Siminel³⁰. Noul director nu a făcut altceva decât să conducă activitatea informativă și contrainformativă a SSI în formula convenită în august 1944. La jumătatea lunii septembrie, din ordinul Comandamentului sovietic s-au sigilat aparatele de radio din dotare. În consecință, activitatea externă, precum și legăturile între centrele Serviciului și rezidenturile interne au fost paralizate. Este primul

²⁸ Operațiunea „Autonomus” plănuită de britanici a avut loc între 23 decembrie 1943 și 23 august 1944 și s-a dovedit o operațiune de succes. Serviciul Special de Informații a aflat imediat de prezența a trei ofițeri britanici pe teritoriul României, iar Directorul SSI, Eugen Cristescu a avut acordul mareșalului Ion Antonescu pentru a asigura ofițerilor britanici condiții speciale de detenție. Eugen Cristescu i-a lăsat să stabilească legătura radio cu Comandamentul Militar de la Cairo și i-a protejat de serviciile secrete germane care doreau capturarea lor. Vezi pe larg, Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous”*, Editura Humanitas, București, 1991.

²⁹ Vezi *Mărturii importante despre momentul 23 august 1944 din Memoriul de activitate al Lt.col. Traian Borcescu, șeful Secției a II Contrainformații din cadrul Serviciului Special de Informații (SSI) director general-interimar al S.S.I. (23-26 august 1944)*, autori dr. Tiberiu Tănase, cercetător dr. Ioan Codruț Lucinescu – Academia Națională de Informații Mihai Viteazul, Lt.col. Traian Borcescu, șeful Secției a II Contrainformații din cadrul Serviciului Special de Informații (SSI) director general-interimar al S.S.I. (23-26 august 1944), *Revista Intelligence* nr. 28, dec. 2014 –martie 2015, pp. 56-62 .

³⁰ Ulterior, Victor Siminel primește alte însărcinări importante: șef al delegației militare a Înalțului Comandament Român în Comisia de redactare a Armistițiului, șef al Comisiei militare române de legătură cu Comisia Aliată de Control, iar din septembrie 1947 consilier militar în Comisia Interministerială pentru executarea Tratatului de Pace, funcție pe care o deține până la trecerea sa în cadrul disponibil (1 ianuarie 1948).

amestec brutal al sovieticilor în activitatea SSI. Asemenea practici se vor repeta prin arestarea abuzivă a unor cadre și agenți care făcuseră parte din structurile informative ale Frontului de Est.³¹

Col. (r) dr. Tiberiu Tănase

³¹ Tănase Tiberiu, *Frontul de Est – subdiviziune informativă teritorială din cadrul Secției I Informații a Serviciului Secret al Armatei Române și a Serviciului Special de Informații* – revista *Intelligence*, 8 august 2011.

„LOGISTICA FRONTULUI SECRET”: O CONTRIBUȚIE INEDITĂ LA DEZVOLTAREA CULTURII DE SECURITATE

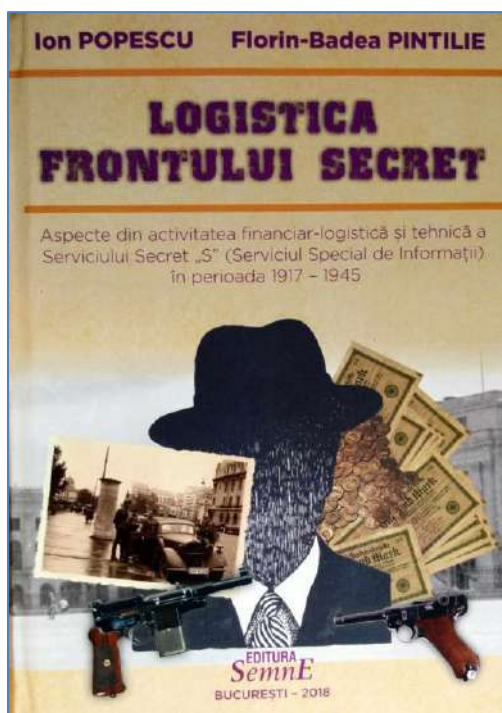
Pentru început,¹ câteva aspecte de ordin general:

În primul rând, titlul volumului semnat de Ion Popescu și Florin Badea Pintilie exprimă în modul cel mai potrivit conținutul acestuia, iar pe autori, colegi ai mei mai bine de 16 ani, i-am apreciat întotdeauna ca fiind remarcabili profesioniști ai domeniilor lor de activitate.

De altfel, acest lucru este pe deplin demonstrat și de modul inteligent în care sunt abordate problemele esențiale ale suportului activităților de culegere a informațiilor, cunoscut în sens mai larg pentru public – logistică.

În al doilea rând, apreciez că lucrarea reprezintă un eveniment inedit în publicistica extrem de largă referitoare la serviciile de informații pentru securitate. Afirm acest lucru deoarece este bine cunoscut că la îndemâna publicului larg sunt prezente cu prisosință informații despre performanțele și eșecurile, victoriile și înfrângerile serviciilor de informații, fără să se arate că în spatele tuturor operațiunilor de informații stau o multitudine de activități de suport.

În al treilea rând, lucrarea de față conștientizează cititorul că nicio operațiune de informații nu se poate organiza și desfășura fără asigurarea suportului logistic, respectiv resursa umană, pregătirea profesională a acesteia, finanțarea cheltuielilor operative și tehnico-operative necesare.

¹ Cuvânt de prezentare rostit cu prilejul lansării volumului la Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu”, București, 16 mai 2018

Observați că în infrastructura logistică sunt cuprinse și resursa umană și pregătirea sa, deoarece calitatea acestora contribuie hotărâtor la succesele operațiunilor de informații. De altfel, am constatat că în practica unor servicii de informații, structurile de resurse umane, de pregătire profesională și de asigurare financiar-materială sunt plasate în același departament aflat în coordonarea unui membru al echipei de conducere a Serviciului.

În al patrulea rând, apreciez că ne aflăm într-o situație fericită de complementaritate profesională, deoarece unul din autori a condus și coordonat nemijlocit activitățile financiare și materiale, iar celălalt a condus și coordonat activitățile de arhivă-operativă și documentară, ceea ce a ușurat documentarea și a dat volumului mai multă substanță științifică.

Mai mult, îndrăznesc să afirm că informațiile din arhivă – rezultat al analizelor activităților operative anterioare – sunt elemente de sprijin pentru organizarea și desfășurarea operațiunilor viitoare de informații în probleme de securitate națională.

Câteva aspecte punctuale cu privire la conținutul lucrării:

1. Opțiunea autorilor de prezenta rezultatele cercetărilor în ordinea cronologică – începând cu anii 1917-1918, când a funcționat Brigada de Siguranță a Deltei, apoi anii 1919-1920, când s-au înființat Brigăzile de Siguranță Tulcea și Constanța și până în anii 1930, când funcționa Serviciul Secret și sunt adoptate primele reglementări specifice domeniului logistic (1934), prin care s-au stabilit regulile cu privire la finanțarea activităților de informații, inclusiv cele acoperite, despre justificarea folosirii fondurilor financiare, fără a pune în pericol secretul operațiunilor aflate în derulare – ajută cititorul mai puțin avizat să înțeleagă rolul logisticii și evoluțiile acesteia până în anul 1945 (Serviciul Special de Informații).

2. Este demn de reținut că din perioada anilor 1925-1930 nu există prea multe date cu privire la finanțarea efectivă a activităților de culegere a informațiilor, însă autorii evidențiază că, de exemplu, cheltuielile cu agenții (informatori) recrutați și plasați dincolo de Nistru erau asigurate de *Intelligence Service* (Anglia) și Biroul II francez, în cadrul cooperării informative a celor trei servicii.

Începând cu anul 1933 și până în anul 1945, au fost identificate și prezentate în volum o serie de documente care atestă modul de alocare a fondurilor financiare, practic, sub forma unui buget, cu reliefarea principalilor indicatori (cheltuieli cu personalul și cheltuieli materiale).

De fapt, în anul 1941, în urma unei reorganizări, în cadrul SSI funcționau structuri specializate de sprijin a operațiunilor de informații (logistică, cifru, tehnic, foto, auto, administrativ).

3. Procesul lui Mihail Moruzov captează interesul cititorului prin volumul mare de informații și detalii cu privire la acuzațiile care i-au fost aduse pentru presupuse abuzuri comise în administrarea bunurilor mobile și imobile și a fondurilor financiare ale SSI. Cele două comisii de anchetă au avut ca țintă clarificarea suspiciunilor manifestate de generalul Ion Antonescu cu privire la gestionarea fondurilor operative.

4. Este impresionant volumul informațiilor și al documentelor identificate de autori în urma cercetărilor efectuate, iar bibliografia selectivă arată seriozitatea demersurilor făcute de autori pentru apariția acestei lucrări publicistice.

În concluzie, cred că autorii merită felicitări pentru rezultatul eforturilor depuse, iar prezentul volum, care a văzut lumina tiparului prin contribuția Editurii Semne, își va ocupa locul ce i se cuvine în publicistica referitoare la activitatea serviciilor de informații românești din perioada anilor 1917-1945.

De asemenea, se cuvine a fi apreciată contribuția pe care această carte o aduce promovării culturii de securitate și a celei organizaționale.

Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu

CONSIDERAȚII PE MARGINEA CAZULUI SERGHEI SKRIPAL

Încă din Antichitate, otrăvirea este o metodă folosită pentru eliminarea unor adversari politici sau personalități incomode. Istoricii încă încearcă să afle dacă Alexandru cel Mare, Cleopatra și Napoleon au fost uciși în acest fel.

Scandalul Skripal a izbucnit duminică 4 martie a.c, când poliția britanică a anunțat că un „*incident major a avut loc în centrul comercial Maltings din centrul orașului Salisbury, aflat la circa 100 de kilometri vest de Londra*“. Un bărbat identificat ulterior în persoana lui Serghei Skripal, în vârstă de 66 de ani, și fiica sa, Yulia, în vârstă de 33 de ani, au fost găsiți prăbușiți pe o bancă și au fost transportați la spital, ambii în stare critică.

Fost colonel în „Directoratul Principal de Informații al Statului Major General al Forțelor Armate ale Federației Ruse” (GRU), Skripal fusese condamnat în august 2006 la 13 ani închisoare pentru „înaltă trădare”.

Serghei Skripal a fost recrutat la recomandarea serviciilor de informații spaniole, în iulie 1995, de către MI6, pe când avea 44 de ani și lucra ca ofițer acoperit GRU în Spania. Până la arestarea sa, în 2006, el le-a oferit britanicilor identitatea a nu mai puțin de 300 de spioni ruși, plus întreaga agendă telefonică a GRU. Numele său de cod era „*Forthwith*” („Imediat”). Skripal și alți trei spioni aflați în slujba Occidentului au fost schimbați în 2010 cu un lot de zece spioni ruși arestați în Statele Unite, printre care și celebra Anna Chapman, „*Mata Hari din Manhattan*”. După schimbul de spioni și sosirea în Marea Britanie, Skripal a continuat să aibă contacte cu serviciile secrete britanice, „oferind expertiză” în ceea ce privește „metodele și structurile operațiunilor de spionaj ale Rusiei”.

Așa cum menționa „*New York Post*” într-o analiză recentă, singura explicație pentru care Skripal a fost ținta unui atac cu agent neurotoxic este că acesta era încă spion activ. Or, tot mai multe elemente vin să confirme această ipoteză. Martori oculari au dezvăluit pentru presa britanică faptul că Serghei Skripal se întâlnea cu regularitate, o dată pe lună, în restaurantul „*Cote Brasserie*”, din orașelul britanic Salisbury, cu un cetățean englez, ulterior

dezvăluit de CNN ca fiind Pablo Miller, ofițer MI6 pensionat în 2015, specialist în problemele fostei URSS, Rusiei și țărilor est-europene.

Serghei Skripal a fost contaminat cu neurotoxina de uz militar *novichok*, agent toxic care ar fi fost plantat în valiza fiicei sale, Yulia, care a zburat din Moscova spre Londra pe 3 martie. Neurotoxina ar fi fost impregnată într-un articol de îmbrăcăminte sau într-o trusă de cosmetice, iar cei doi s-ar fi contaminat când fiica fostului agent și-a desfăcut bagajul în casa lui Skripal din Salisbury. Novichok (care înseamnă „nou venit” în rusă), a fost dezvoltat de Uniunea Sovietică timp de câteva decenii ca un tip de armă chimică mai greu de depistat și de 100 de ori mai letal decât gazul sarin!

Dean Haydon, șeful Departamentului antiterorist din cadrul poliției londoneze a declarat presei: *„Experții au stabilit că cea mai mare concentrație de agent neurotoxic s-a aflat pe ușa de la intrarea acestui domiciliu. Până în acest moment al investigației, credem că Serghei Skripal și fiica acestuia, Yulia, au intrat pentru prima oară în contact cu agentul neurotoxic chiar la intrarea în propriul domiciliu. Prin urmare, investigațiile noastre se vor concentra pe zona din apropierea domiciliului familiei Skripal. Urme de agent neurotoxic au fost găsite și în alte locuri unde anchetatorii au lucrat în ultimele săptămâni, dar la concentrații mai mici decât cea găsită la domiciliul acestuia”*.

Cazul otrăvirii lui Serghei Skripal se adâncește tot mai mult în ceața londoneză. Marți 3 aprilie, directorul executiv al Laboratorului pentru Apărare, Știință și Tehnologie din Porton Down (Marea Britanie), Gary Aitkenhead, a declarat într-un interviu acordat postului de televiziune „Sky News” că acest centru nu a putut să dovedească faptul că agentul neurotoxic de tip militar cu care a fost otrăvit luna trecută spionul rus Serghei Skripal provine din Rusia. *„Am reușit să stabilim că este vorba despre novichok, să identificăm că este un agent neurotoxic de tip militar”*. Cotidianul britanic „The Times” a citat surse din serviciile de securitate britanice care au declarat că agentul neurotoxic militar folosit pentru otrăvirea fostului spion rus a fost conceput la Șihani, un oraș închis, unde nu se poate intra fără autorizație oficială, din regiunea Saratov (sud-vest), în apropiere de Volga. „The Times” a comparat Șihani cu un „Porton Down rus”, de la numele laboratorului militar britanic specializat în cercetare chimică și biologică.

Ancheta cu privire la otrăvirea de la Salisbury, coordonată de Direcția pentru combaterea terorismului din Scotland Yard, este una dintre cele mai complexe abordate de serviciile antitero. Cei 250 de specialiști

examinează toate probele și verifică fiabilitatea întregului lanț de colectare a acestora. Experți ai Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice (OIAC) urmează să prezinte o concluzie oficială și pur factologică privind compoziția chimică a probelor selectate de specialiștii Secretariatului tehnic al OIAC, cu respectarea procedurilor prevăzute de Convenția privind interzicerea armelor chimice, asigurând integritatea probelor materiale (așa-numitul „*chain of custody*”).

„Nu au existat niciodată programe cu numele de novichok în Rusia sau în fosta URSS”, este versiunea susținută de la început de autoritățile de la Moscova în fața acuzațiilor că Rusia ar fi implicată direct în otrăvirea lui Skripal. Omul de știință Leonid Rink, care susține că a făcut parte din echipa care a creat novichok în anii 1970 - 1980 în URSS, a declarat pentru „*Reuters*”, pe 12 martie, că tehnologia de fabricare a agentului neurotoxic este cunoscută astăzi de multe țări, inclusiv Marea Britanie, Statele Unite sau China, toate fiind capabile să realizeze „versiuni” ale acestuia. De asemenea, Rink a afirmat că are cunoștință de „*vreo cinci*” oameni de știință ruși, la curent cu tehnologia de fabricare a novichok, care au plecat din Rusia după anii 1990. *„Faptul că li s-a permis să plece a provocat o mare surpriză la institutul nostru”.* Vladimir Uglev, care se ocupa de dezvoltarea armelor chimice în timpurile Uniunii Sovietice, îi contrazice și el pe actualii oficiali ruși, care încearcă să se apere în marele scandal care a captat atenția comunității internaționale la începutul lunii martie. *„Dacă întrebați de cel care a făcut substanța care i-a otrăvit pe cei din familia Skripal, numele lui și țara lui, este posibil să fi fost făcută de mâinile mele. Dar este puțin probabil să aflăm de asta, cel puțin conform informațiilor pe care le am eu în acest moment”,* le-a spus cercetătorul jurnaliștilor de la „*The Guardian*”.

Atacul cu neurotoxină escaladează la un nivel fără precedent tensiunile dintre Marea Britanie și Rusia. Întrucât oficialii ruși au replicat ultimatumului Londrei cerând lămuriri fie într-o manieră evazivă, fie negând cinic orice implicare, Londra a trecut la contramăsuri, expulzând 23 de diplomați ruși, prezentanți ca agenți de informații „*nedeclarați*”. În plus, Londra va tăia toate legăturile la nivel înalt cu Rusia și nu va fi reprezentată la Cupa Mondială de niciun ministru sau membru al Casei Regale. Rusia a răspuns anunțând expulzarea aceluiași număr de diplomați britanici, plus închiderea *British*

Council. Urmare a concluziilor Consiliului European din 23-24 martie 2018, 23 state ale blocului comunitar plus SUA, Canada și Ucraina au anunțat expulzarea într-un mod coordonat a peste 150 de diplomați ruși, într-un gest de solidaritate cu Marea Britanie după otrăvirea lui Serghei Skripal și a fiicei acestuia. Administrația americană a plusat, expulzând nu mai puțin de 60 de diplomați: 46 de la ambasada de la Washington, 2 de la New York, alți 12 de la Misiunea permanentă a Rusiei la ONU și a închis consulatul de la Seattle. Faptul că UE nu a putut acționa unitar, după abținerile Austriei, Ciprului, Sloveniei, Bulgariei și Greciei, aruncă mai degrabă o umbră asupra întregii acțiuni.

Dacă asta este capacitatea de reacție a statelor membre la o alertă majoră de securitate, cum poate fi estimată valoarea angajamentelor tradiționale de a acționa solidar față de acțiunea destabilizatoare sau ostilă a unui inamic comun? Este posibil să fie doar o întrebare teoretică, asta dacă „*Afacerea Skripal*” a fost într-adevăr creată de Kremlin în scopul de a testa reacția lumii occidentale și pentru a ridica mizele pentru negocierea în curs între superputeri, fiecare numărându-și aliații pe care se poate bizui la nevoie. Și totuși, reținerea câtorva țări nu poate șterge impresia că, după ani întregi de acțiuni agresive ale Rusiei, țările democratice din estul și din vestul continentului nostru au găsit în sfârșit un răspuns comun. Nu trebuie să interpretăm excesiv numărul de expulzări operat de fiecare stat în parte: una sau 160, aceste cifre nu contează în sine în politica internațională – mult mai importantă este valoarea simbolică a acestor măsuri. În valul de expulzări au fost cuprinse inclusiv state ca Ungaria sau Italia, ale căror guverne au avut tot mereu un comportament prietenos față de Rusia. În istoria diplomatică a Războiului Rece sunt multe episoade de expulzări de diplomați, dar nu-mi amintesc nimic asemănător.

Putină istorie recentă

Oricât ar părea de dramatică, tentativa de eliminare a lui Skripal este doar ultima dintr-o lungă listă de evenimente similare, în care otrava s-a dovedit o armă deosebit de redutabilă, folosită atât în lumea serviciilor secrete, cât și pentru eliminarea unor adversari politici incomozi. Să ne reamintim câteva dintre acestea.

Afacerea Markov

La 11 septembrie 1978, în plin Război Rece, la Londra, disidentul bulgar Gheorghe Markov a fost otrăvit în timp ce aștepta într-o stație de autobuz în centrul Londrei. A simțit o împusătură puternică în coapsă și a văzut un

bărbat ridicând de jos o umbrelă. Markov a murit trei zile mai târziu, iar examinarea post-mortem realizată cu ajutorul oamenilor de știință britanici a arătat că disidentul bulgar fusese otrăvit cu un lichid ascuns într-o capsulă de dimensiunea unui spin, care conținea 0,2 mg de ricină, o otravă de 6.000 de ori mai puternică decât cianura. Umbrela s-a dovedit a fi o armă ucigașă. Ucigașul lui Markov și comanditarul crimei încă rămân un mister.

Palestinianul otrăvit

În septembrie 1997, la Amman, agenți ai Mossad au încercat să-l asasineze pe Khaled Mashal, șeful Biroului Politic al mișcării islamiste Hamas, injectându-i otravă în gât. Intrat în comă, oficialul palestinian a scăpat cu viață în urma intervenției regelui Hussein al Iordaniei, care a obținut antidotul din partea Guvernului israelian în schimbul eliberării a doi agenți Mossad.

Dioxina desfiguratoare

În septembrie 2004, în plină campanie prezidențială, Viktor Iușcenko, candidat al opoziției ucrainene, a căzut grav bolnav. Contracandidatul său era Viktor Ianukovici, favoritul Moscovei. O echipă de medici din Austria a stabilit trei luni mai târziu că Iușcenko fusese otrăvit cu dioxină, o substanță chimică ce conține clor. Medicii vienezi care l-au tratat au descoperit diverse simptome de infecție virală, pancreatită, dureri de spate și alterarea activității rinichilor. Faptul că s-a internat după patru zile de la apariția simptomelor nu a permis identificarea vreunei substanțe toxice ingerate, deși Iuscenko a declarat încă de atunci că oamenii puterii au încercat să-l otrăvească. Amenințările primite de unul din medicii austrieci și faptul că dosarul medical al politicianului a fost sigilat și predat procuraturii austriece a alimentat și mai mult suspiciunile. Medicii de la clinica vieneză au presupus de la bun început că toxinele descoperite în organismul lui Iuscenko nu puteau să fi fost absorbite în mod natural și au cerut sfatul lui John Henry, toxicolog clinic la spitalul St. Mary din Londra și consultant al MI5 în problema otrăvirilor. Potrivit opiniei acestuia, bazată pe simpla examinare a fotografiilor lui Iuscenko, coșurile care mutilează fața liderului politic ucrainean constituie mărturia otrăvirii lui cu dioxină.

Ceai „altoit” cu poloniu

În urmă cu aproape 12 ani, pe 1 noiembrie 2006, Aleksandr Litvinenko, în vârstă de 43 de ani, fost agent KGB și opozant al lui Vladimir Putin, s-a întâlnit cu doi cetățeni ruși, cu care a băut un ceai la hotelul *Millennium* din

centrul Londrei. Pe atunci, Litvinenko făcea o investigație al cărei obiect erau posibilele legături dintre regimul de la Kremlin și o serie de rețele mafiote. În același timp, colabora și cu serviciile secrete britanice. La scurt timp după ce a băut acel ceai, el a început să se simtă din ce în ce mai rău. Internat de urgență, rusul a murit după câteva săptămâni de chinuri. După autopsie s-a constatat că acesta a fost otrăvit cu Poloniu-210, o substanță radioactivă extrem de toxică, produsă în Rusia. Atunci, ancheta realizată de serviciile secrete britanice a ajuns la concluzia că președintele Vladimir Putin „a aprobat probabil” uciderea fostului spion rus. O acuzație extrem de gravă, pe care regimul de la Moscova a calificat-o drept o „glumă”. Moartea lui Aleksandr Litvinenko a provocat o criză diplomatică majoră între Marea Britanie și Rusia, iar aceasta din urmă a refuzat cu îndârjire să-l extrădeze pe principalul suspect în acel caz.

Otrăvit cu „VX”

La 13 februarie 2017, fratele vitreg al dictatorului nord-coreean Kim Jong-un, Kim Jong-nam, a murit pe aeroportul internațional din Kuala Lumpur (Malaysia) după i s-a aplicat pe față un material textil îmbibat cu o substanță toxică, acțiune descrisă de Poliția din Malaysia drept asasinat. Poliția a anunțat că două femei de origine vietnameză, respectiv indoneziană, au folosit agentul interzis. Medicii legiști au descoperit că rebelul Kim Jong-nam căzuse victimă substanței neurotoxice VX, clasată drept armă de distrugere în masă. Doar 10 miligrame din această substanță sunt letale și se presupune că a fost folosită o doză mai mare. Anchetatorii nu au reușit să stabilească modalitatea prin care cele două femei au intrat în posesia acestei substanțe.

Surse din serviciile speciale sud-coreene susțin că liderul nord coreean ar fi emis în urmă cu mai mulți ani ordinul de lichidare a fratelui său vitreg, având în vedere că un agent nord coreean capturat în 2010 a mărturisit că plănuia asasinarea lui Kim Jong-nam.

O nouă armă în „războiul asimetric”?

Între timp apar tot mai multe elemente, dar acestea nu clarifică în sine cazul Skripal, ci înmulțesc întrebările. Întrebări care, abordate cu echilibru și cu deschidere logică, pot duce la unele concluzii lămuritoare. Evident, oricare ar fi concluziile raționamentelor deductive, pentru a fi validate va trebui să existe și probe certe. În primul rând, cazul Skripal nu poate fi nicidecum interpretat ca un episod izolat (în plus, semi-eșuat într-un mod ciudat) îndreptat împotriva unui spion pensionar găzduit de Marea Britanie ca recompensă pentru servicii

trecute, dar, practic, nereprezentând demult niciun fel de amenințare directă pentru noile rețele operative create după ce el predase serviciilor occidentale lista tuturor colegilor săi care acționau pe teritoriul UE. Prinși în vâltoarea altor „știri fierbinți”, nu percepem gravitatea mesajului din spatele tentativei de omor din Regatul Unit. Sunt unele chestiuni pe care nu le știm. Deocamdată toți îi credem pe britanici. Cum nimeni (în măsura în care și-a păstrat bunul simț și luciditatea) nu poate spune acum cu fermitate care este adevărul, vă propun să analizăm împreună doar câteva întrebări legate de elementele pe care le știm până acum despre acest caz:

Christine Blanshard, director medical la Spitalul din Salisbury a anunțat recent că Serghei Skripal *„răspunde bine la tratament, se recuperează rapid și nu mai este într-o stare critică”*. Așa că apar mai multe întrebări: având în vedere puterea otrăvii, cum au supraviețuit cei doi, ba mai mult, s-au putut deplasa până la barul din apropierea casei și apoi în parcul în care au fost găsiți pe 4 martie? De ce un fost spion, stors ca o lămâie și de ruși și de britanici, e omorât cu o armă care duce direct spre criminal? Criminalii încearcă să ascundă, aruncă arma... De ce ar fi folosit serviciul respectiv soluția cu dăre indicatoare spre Moscova, când aveau la îndemână glonte, accidentul auto, răpirea și ascunderea lor pentru totdeauna, variante care nu lăsau indicii privind o mână criminală rusă? Moscova a denunțat lipsa de transparență a autorităților britanice și a solicitat dovezi concrete prin testarea animalelor din casa fostului agent rus. Potrivit unor informații credibile, în casa din Salisbury a lui Serghei Skripal, unde autoritățile britanice susțin că a avut loc atacul chimic, erau animale. Unde sunt animalele? În ce stare sunt? Este vorba de creaturi vii; dacă a fost folosită o substanță chimică de acest gen în casă, aceste creaturi vii ar fi trebuit să fi fost rănite. De ce l-ar mai lichida rușii pe Skripal, după ce l-au avut în pușcărie și puteau să-l facă pierdut oricând, fără niciun pic de târaboii?

Dar ceea ce a trecut oarecum neobservat este faptul că tentativa de eliminare a fost extraordinar de „zgomotoasă” și de riscantă. Să fim serioși, pentru eliminarea fizică a unei persoane nu este necesară folosirea unui gaz toxic de război. Simplul fapt că în tentativa de asasinat a agentului dublu a fost folosită o armă chimică – ce e drept „în doză de pipetă” – este mai degrabă o declarație de putere decât o dovadă de eficiență. La prima vedere am fi tentați să credem că această metodă sinistă de asasinare este un mesaj către alți

spioni. Fals. Dacă ai de comunicat către un număr mic de oameni, nu ai nevoie să „tragi cu tunul” pentru a-ți face auzit mesajul. Mai mult, tentativa de asasinat cu o armă chimică a implicat incertitudine – tocmai de aceea vorbim despre o tentativă și despre un asasinat. „De ce și-ar asuma o țară riscul unui megascandal creat în jurul eliminării unui ins indezirabil?” Tocmai pentru că scopul este declanșarea scandalului și transmiterea unor mesaje foarte „ascuțite”. Cel mai probabil, eliminarea fizică a lui Serghei Skripal nu a fost scopul operațiunii. Faptul că în tentativa de asasinat a fost folosită o armă chimică transmite câteva mesaje: (a) *putem aduce arme chimice pe teritoriul vostru, UK/NATO*; (b) *nu ne ascundem că putem face asta*; (c) *suntem dispuși să folosim arme chimice și să punem în pericol populația civilă*. Apoi este întrebarea: de ce în Marea Britanie? Răspunsul simplist ar fi că acolo s-a aflat ținta sau pentru că în UK sunt „pensionați” mulți foști spioni ruși deveniți agenți dubli. Însă poate că mai este un motiv suplimentar distribuției geografice a spionilor ruși care au schimbat tabăra. Marea Britanie va ieși din UE și este pusă într-o poziție internațională foarte dificilă. Spus mai simplu, Regatul Unit este mai vulnerabil decât alți membri NATO. Din nefericire, cred că atentatul cu armă chimică la scară redusă este doar un exemplu de „următor pas” pe care inamicii UE și NATO îl pot face. Ce s-a întâmplat în Marea Britanie nu este o declarație mascată de război, ci un test al eficienței demersurilor de slăbire a UE și NATO. Iar Marea Britanie a fost terenul acestui test tocmai pentru că acolo demersurile de divizare au avut cel mai răsunător succes, dovadă votul pentru Brexit.

Dacă este ceva de învățat în urma tentativei de asasinat prin metode sinistre a lui Serghei Skripal, atunci acel ceva este că inamicii UE și NATO nu se vor opri la slăbirea societăților prin acțiuni de propagandă și adâncirea controverselor deja existente în societăți. Reprezentații Moscovei și agenții săi de influență din vest nu oboresc să pună, locvace, întrebări sugerând prezumtiva implicare a unor spioni lucrând pe cont propriu, ori o presupusă „lipsă de interes” a Rusiei în a comite un act de natură să-i deterioreze grav relațiile cu vestul. „De ce ar fi făcut-o?”, se întreabă, în context, occidentali naivi, cot la cot cu politicienii cumpărați.

Din punctul meu de vedere, răspunsul la chestiunea mobilurilor Rusiei nu e, totuși, greu de identificat. Influența și intervenția Rusiei în treburile europene va crește prin folosirea presiunii politice de către partidele naționaliste și extremiste europene. Crearea zănzaniei este doar primul pas dintr-un foarte lung șir de acțiuni ofensive. Deocamdată asistăm la escaladă. Și

nimeni nu știe ce se pregătește cu adevărat. Noutate? Una dintre țintele majore este, desigur, Europa...

Colonel (r) Liviu Găitan

TEORIA DOMINAȚIEI GLOBALE - CADRUL CONCEPTUAL AL GEOSTRATEGIEI FEDERAȚIEI RUSE ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Ultimii 25 de ani au intensificat procesele geopolitice din regiunea Mării Negre, spațiul geografic situat la intersecția a trei macro-complexe de securitate: blocul occidental euro-atlantic, spațiul ex-sovietic, regiunea balcanică și a Orientului Apropiat (Levantul). Complexul de securitate balcano-levantin, precum și situația strategică din bazinul Mării Negre au suferit mutații majore generate de dinamica sferelor de influență ale principalilor jucători geostrategici activi din regiune (SUA împreună cu blocul occidental NATO-UE, respectiv Federația Rusă), de coliziunea intereselor geoeconomice și geopolitice ale acestora.

Direcțiile geostrategice actuale ale Federației Ruse în regiunea Mării Negre

Principalele direcții geostrategice actuale ale Federației Ruse urmăresc *prezervarea controlului exclusiv asupra spațiului propriu de securitate*, prin:

1. Împingerea frontierei *de facto* (liniei de apărare avansată) a Federației Ruse la nivelul graniței interne a spațiului de securitate pe linia: Kaliningrad, Moldova (Transnistria), Ucraina (Crimeea, Donbas, Lugansk), Georgia (Abhazia, Adjaria, Osetia de Sud), Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Tadjikistan, Kîrgîzstan;
2. Menținerea spațiului de securitate caucazian (alcătuit din Georgia, Azerbaidjan, Armenia) și central asiatic (alcătuit din fostele republici sovietice Kazahstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Tadjikistan, Kîrgîzstan) în propria sferă exclusivă de influență;
3. Transformarea și menținerea spațiului de securitate corespunzător coridorului nord-sud transeuropean (alcătuit din Finlanda, Suedia și din perimetrul aferent arctic, statele baltice, Polonia, Ungaria, Slovacia, România, Bulgaria, Serbia, FYROM, Grecia, Cipru), Iranului, Afganistanului, Mongoliei, în spațiu tampon;
4. Comutarea atenției principalilor jucători geostrategici de la problematica spațiului de securitate al Federației Ruse prin inițierea/întreținerea/escaladarea unor procese geopolitice la distanță de acest spațiu, dar cu impact asupra ecuației de putere regionale și/sau globale (de ex: conflictul intern sirian, emergența islamismului radical, conflictul libian, valul de migrație ilegală transfrontalieră, acutizarea războiului sectar sunni/shia);

5. Coagularea forțelor contestatoare ale unipolarității sistemului internațional în formule instituționale de tipul BRICS, Organizația de Cooperare de la Shanghai, menite să devină viitori poli de putere hegemonică;
6. Scindarea coeziunii euro-atlantice, atât la nivelul UE cât și în cadrul NATO, prin întreținerea de relații privilegiate (economice, politice, diplomatice) cu state „cheie” având rol de parteneri strategici (Germania, Franța, Italia, Spania) sau de „cai troieni” (Grecia, Cipru, Ungaria, Cehia, Slovacia);
7. Inițierea și/sau întreținerea tensiunilor între principalii jucători geostrategici care acționează în spații de vecinătate ale propriului spațiu de securitate: SUA, China, India, UE sau între jucătorii geostrategici și unele puteri regionale (SUA – Iran, SUA – Turcia, SUA – Israel, Turcia – Israel, SUA – Uniunea Europeană, SUA – Germania, SUA – Franța, SUA – China, China – India, SUA – Arabia Saudită etc.), specularea divergențelor de ordin politico-diplomatic, economic, financiar, militar dintre aceștia în propriul interes;
8. Refacerea fostei sfere globale de influență sovietică din perioada bipolarității prin instrumente de tip hibrid care amalgamează mijloace de tip *soft-power* imagologice, economice, politico-diplomatice, tehnologice, culturale, ideologice cu mijloace de tip *hard-power* militare și para-militare în formule de tip *smart-power*.

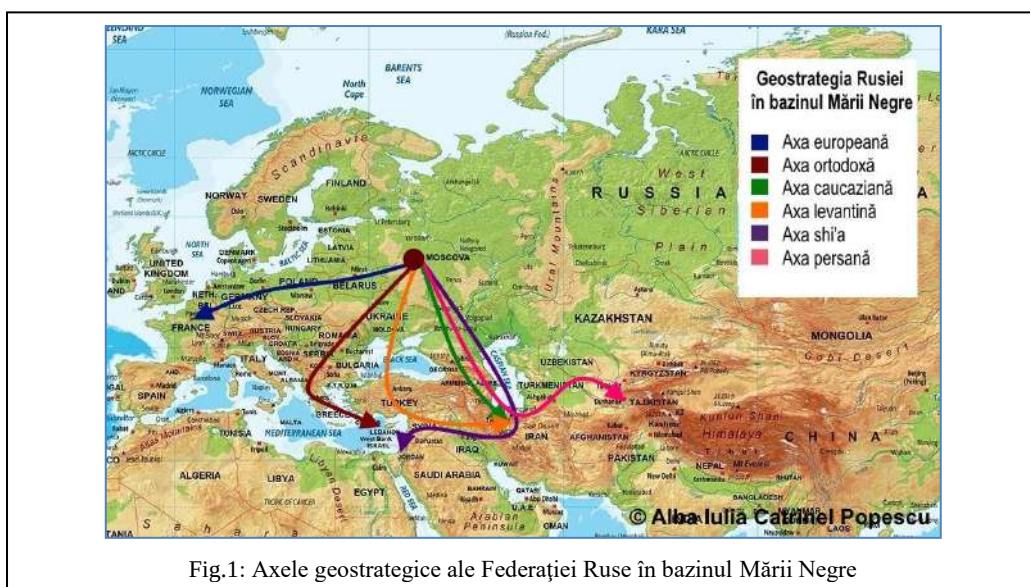

Fig.1: Axele geostrategice ale Federației Ruse în bazinul Mării Negre

În acest sens se disting următoarele axe geostrategice (vezi harta din Fig.1):

1. Moscova – Berlin – Paris;
2. Moscova – Belgrad – Atena – Nicosia - (Sofia);
3. Moscova – Erevan – Teheran;
4. Moscova – Ankara – Teheran;
5. Moscova – Teheran – Damasc (Beirut, Gaza);
6. Moscova – Teheran – Dushanbe – comunități ismaelite din Asia Centrală.

1. Axa europeană Moscova – Berlin – Paris se bazează pe o serie de interese comune: parteneriate economice bilaterale privilegiate, apartenența geostrategică continentală comună, relație istorică de competiție cu puterile maritime (SUA și Marea Britania), aspirații hegemonice anunțate de tentativele de reclădire prin strategii de tip *smart-power* ale fostelor sfere de influență (Germania în Mittel-Europe, Rusia în Europa de Est, Franța în fostul imperiu colonial). Această axă a devenit vizibilă începând cu anul 2008, când Franța și Germania au împiedicat inițierea procesului de aderare a Ucrainei și Georgiei la NATO în cadrul Summit-ului de la București. Ulterior, troica franco-ruso-germană a acționat în vederea gestionării crizei ucrainene în favoarea Rusiei, prin acceptarea grupărilor rebele la negocierile Acordurilor de la Minsk sau prin blocarea furnizării de armament occidental ofensiv Ucrainei. Mai mult, fostul ministru de externe german/actual președinte federal, Frank Walter Steinmeier, a criticat poziția „agresivă” a NATO față de Federația Rusă¹ iar, fostul președinte francez François Hollande a susținut în cadrul Summit-ului NATO de la Varșovia din iulie 2016 că Federația Rusă nu este o amenințare deși „*poate uneori, după cum am văzut în Ucraina, să facă uz de forță*”². Franța ar fi urmat să vândă Rusiei, dacă nu intervenea criza ucrainiană, două nave de asalt amfibiu din clasa Mistral, dintre care una era destinată forțelor navale din Marea Neagră (nava *Sevastopol*)³, în ciuda obiecțiilor unor state aliate NATO, printre care și România, care au avertizat asupra impactului în plan strategic al unei astfel de tranzacții. Această axă este întărită de participarea altor state europene cunoscute pentru atitudinea rezervată față de prezența americană pe continent sau având grade diferite de dependență economică și energetică față de Federația Rusă, precum Italia, Spania, Ungaria, Cehia, Slovacia.

¹Justin Huggler, *German foreign minister accuses Nato of 'warmongering' against Russia*, The Telegraph, 18.06.2016

²Hollande: *Russia Is A Partner, Not A Threat*, Radio Free Europe, 08.07.2016,

³Jean – Sebastien Evrard, *Russia Egypt \$1B Mistral Deal: Warships' Helicopters, Equipment Agreed On After France Sale*, Kremlin Says, Agence France – Presse, 19.10.2015

2. *Axa ortodoxă Moscova – Belgrad – Atena – Nicosia (Sofia)* este consolidată în jurul apartenenței creștin ortodoxe comune, a relației tensionate cu Occidentul (grecii fiind nemulțumiți de atitudinea lipsită de consistență a aliaților NATO în problema cipriotă, de efectele în plan economic intern ale politicii de austeritate impuse de UE și de Germania, de consecințele în plan intern ale politicii UE în privința migrației ilegale transfrontaliere, iar sârbii au episoade recente de conflict deschis cu Occidentul), a relațiilor economice bilaterale consistente, a dependenței acestor state de gazul rusesc, a trecutului istoric comun pozitiv. Statul cipriot a acordat navelor comerciale și militare rusești drept de escală maritimă „*pe termen nelimitat*” în facilitățile portuare din Limassol⁴. Acest acord, care transformă portul Limassol într-o bază navală rusească *de facto*, trebuie privit în conjuncție cu deja existentă bază militară rusă din portul sirian Tartus, situată la 241 km de Limassol, întrucât facilitează controlul militar rusesc al bazinului levantin al Mediteranei. Pe de altă parte, Grecia este un partener tradițional al Rusiei în regiune, primul ministru în exercițiu, Alexis Tsipras, fiind un apropiat al cercurilor de putere de la Kremlin. În relația bilaterală cu Serbia, atât Grecia cât și Cipru nu au recunoscut independența provinciei sârbești Kosovo și au refuzat să participe militar la operațiunile NATO împotriva acestui stat, din anul 1999. La ora actuală, în condițiile sancțiunilor economice impuse de Moscova produselor provenite din statele UE, Serbia funcționează ca o placă turnantă a exporturilor greco-cipriote în Federația Rusă. Pe aeroportul din localitatea sârbă Niš, la 100 de km de granița kosovară, funcționează un centru regional ruso-sârb de ajutor umanitar⁵ suspectat că ar ascunde o bază militară destinată spionării bazelor militare americane din zonă. De altfel, triumphiul strategic Serbia-Grecia-Cipru permite Rusiei controlul strategic al Balcanilor, zonă geopolitică extrem de importantă sub aspectul coridoarelor energetice, economice și militare. Acestei axe i se alătură ocazional Bulgaria, „stat captiv” prin dependența sa energetică și economică față de Rusia. Refuzul Bulgariei de a susține demersurile României de constituire a unui grup naval NATO în Marea Neagră⁶ se înscrie în seria intervențiilor tip „cal troian” în interiorul blocului occidental.

⁴ Paul J. Saunders, *Russia Pulse: Cyprus port deal gives Russian navy alternative to Tartus*, al-Monitor, 03.03.2015

⁵ *Russia opens 'humanitarian' base in Serbia*, EurActiv, 18.10.2011

⁶ Cătălina Mihai, *Bulgaria refuză să participe la flota comună NATO la Marea Neagră, o inițiativă lansată de România*, EurActiv, 16.06.2016, <http://www.euractiv.ro/extern/bulgaria-147>

3. Axa caucaziană Moscova – Erevan – Teheran este consolidată în jurul parteneriatului comercial și strategic comun, de contracarare a influenței turcești (azere) din regiunea Caucazului și a Asiei Centrale, precum și a derapajelor „pro-occidentale” ale Georgiei. Această axă asigură controlul geostrategic rusesc al Caucazului (spațiu de întretăiere a axelor geostrategice eurasiatice nord-sud și est-vest) și al estului bazinului Mării Negre, regiuni aparținând spațiului de securitate al Federației Ruse și este exprimată prin:

- coridoarele energetice și comerciale,
- baza militară rusă din Gyumri Armenia (baza militară 102 aparținând Grupului Forțelor Ruse din Transcaucazia),
- sprijinul militar, economic și politic acordat Armeniei de către Federația Rusă în contextul conflictului înghețat cu Azerbaidjanul în privința enclavei Nagorno-Karabakh,
- colaborarea militară strânsă dintre Rusia și Iran.

De altfel, Iranul, prin poziția sa geografică, reprezintă pivotul care asigură penetrarea inelului interior eurasiatic, pe axe geostrategice care produc efecte în Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Apropiat.

4. Axa levantină Moscova – Ankara – Teheran este consolidată în jurul coridoarelor energetice și comerciale comune, a disensiunilor ideologice dublate de competiția pentru rolul de putere islamică dintre Arabia Saudită pe de o parte și Iran și Turcia de cealaltă parte, precum și a temerilor privind crearea unui stat kurd independent la granița turco-iraniană. Acest potențial stat kurd, constituit în teritoriul ocupat de kurzi în Siria și Irak ar trebui privit în conjuncție cu aliatul strategic american din spațiul levantin, reprezentat de Israel. O potențială axă Israel – Kurdistan – Washington ar sparge monolitul turco-iranian din regiune, iar o bază militară americană amplasată în Kurdistan ar servi controlului strategic al Orientului Mijlociu, în conjuncție cu bazele militare americane din Djibouti (Cornul Africii) și Afganistan (Asia de Sud). (Această axă ar putea fi privită în tandem cu o altă potențială axă, Washington – *Teritoriul ocupat de tuaregi* (din sudul Libiei/nordul statului Mali), menită să securizeze regiunea și să asigure controlul teritoriilor bogate în petrol și zăcămintele de minereuri strategice din regiunea mediană a centurii saheliene.) Axa Moscova – Ankara⁷, deși tensionată de competiția privind controlul populațiilor turcești din Asia Centrală, Caucaz și Iran, precum și de „clasica”

refuza-sa-participe-la-flota-comuna-nato-la-marea-neagra-o-initiativa-lansata-de-romania-4691, accesat la data de 07.07.2016

⁷ Unul dintre obiectivele strategice ale Federației Ruse îl reprezintă extragerea Turciei din sfera de influență euro-atlantică.

problemă a dominației asupra Strâmtorilor, și-a demonstrat eficiența în situații precum criza georgiană din 2008 sau în războaiele în derulare din Ucraina și din Siria când „jocul” Turciei a sfârșit prin a servi intereselor Rusiei. Incidentul ruso-turc de la granița siriană, soldat cu doborârea avionului rus de către militarii turci a acutizat disensiunile între cele două puteri regionale, dar interesele bilaterale energetice și comerciale și, mai ales, imperativul strategic bilateral de blocare a creării unui stat kurd în regiune au generat o reclădire a relației.⁸ Pe de altă parte, Iranul, partener strategic al Rusiei în Orientul Mijlociu, este totodată un partener economic tradițional al Turciei, cu care împărtășește poziții comune, anti-saudite în cadrul Organizației Cooperării Islamice, ambele state vizând rolul de lideri în cadrul lumii islamice.

5. *Axa Shi'a Moscova – Teheran – Damasc (Beirut, Gaza)* este vitală pentru interesele rusești, întrucât asigură ieșirea la oceanele calde (bazele militare de la Tartus și Latakia din Siria, cooperarea militară cu Iranul), menținerea influenței în spațiul interpivotal eurasiatic și contrabalansează neo-otomanismul liderilor turci, wahhabismul saudit, fiind totodată un factor de contenție a influenței occidentale în regiune (mai ales în contextul diferendului israeliano-arab). Activă încă din anul 1971, o dată cu preluarea puterii în Siria de către președintele Shi'a alawit Hafez al Assad, axa a fost întărită după anul 1979, anul Revoluției Islamice din Iran, evenimentul care a schimbat radical configurația de putere din Orientul Mijlociu și din Africa Subsahariană. Pierderea Iranului de către americani a crescut valoarea geostrategică a Arabiei Saudite, principal aliat al SUA în regiune în ciuda islamismului wahhabit și salafit, de sorginte radicală, ultraconservatoare, aparținând școlii juridice hanbalite⁹, promovat de liderii de la Riad. Regimul teocratic de la Teheran, susținut de URSS și, mai apoi de Federația Rusă, a devenit vector de propagare a islamismului Shi'a în regiunea Golfului Persic, direct sau prin intermediul organizației islamiste Hezbollah¹⁰ (activă în Liban) și a populațiilor Shi'a din Yemen (rebelii Houthis), Bahrein, Irak, Arabia Saudită. Între teocrația iraniană și regimul alawit din Siria există două elemente de convergență care consolidează relațiile bilaterale reprezentate de apartenența la aceeași denominațiune islamică (Shi'a) și de relația istorică pozitivă politico-diplomatică, economică și militară

⁸ Tudor Martalogu, *Kremlin: Erdogan i-a prezentat lui Putin scuze pentru doborârea avionului militar rus*, Agerpres, 27.06.2016

⁹ Școala juridică hanbalită, fondată de clericul Musnad Imam Ahmad bin Hanbal (780-855) respinge cu desăvârșire reflecția, susținând aplicarea strictă a Coranului și cutumei.

¹⁰ Stephen Horowitz, *The Russia-Assad-Iran-Hezbollah Axis?*, The Times of Israel, 08.09.2015

cu Moscova. Dacă Iranul reprezintă pivotul geostrategic care asigură penetrarea inelului interior de securitate al Federației Ruse, Siria reprezintă „statul balama” care înclină balanța geostrategică din regiune. Mai mult, regimul de la Damasc a acționat atât în Liban (pe care l-a ocupat militar timp de 29 de ani, începând cu anul 1976), cât și în Fâșia Gaza prin intermediul organizației islamiste Hamas¹¹ (sprijinită de structurile de informații rusești și siriene). Axa Teheran-Damasc a dobândit valoare critică pentru Moscova odată cu descoperirea, în decembrie 2010, a unui câmp gazeifer cu un volum de 3.454 miliarde de metri cubi, numit „Leviathan”¹², situat în bazinul levantin al Mediteranei, disputat între Israel, Liban, Siria, Fâșia Gaza și Cipru. Descoperirea „Leviathanului” a supra-adaugat o valoare geo-economică imperativului geo-strategic de control al regiunii, întrucât exploatarea și transportul gazelor levantine în Europa interferează cu dependența energetică europeană de gazul rusesc, unanim considerată a fi principala vulnerabilitate occidentală exploatată geopolitic de Federația Rusă. Astfel, menținerea controlului politic asupra statelor riverane acestui zăcămintă a devenit obiectiv de politică externă de primă importanță pentru Moscova (cu excepția Israelului, toate celelalte state s-au aflat, în mod traditional, în sfera de influență rusească). În acest context, refuzul președintelui sirian Bashar al Assad de a angrena Siria în proiectul de construcție a gazoductului Qatar-Turcia¹³ (care ar fi urmat să alimenteze cu gaz sistemul energetic european) și semnarea, în anul 2010, a acordului de construcție a „gazoductului prieteniei”¹⁴ (numit și „gazoductul islamic”) cu Iranul, reprezintă expresiile în plan concret ale axei Moscova-Teheran-Damasc. Miza controlului coridorului energetic sirian a declanșat, în anul 2011, conflictul sirian aflat în derulare și la ora actuală. Sprijinul efectiv militar, politic, economic acordat de Federația Rusă și de Iran (precum și de aliații acestora în plan tactic, China și Turcia) regimului de la Damasc confirmă importanța strategică a acestei axe.

6. Axa persană Moscova – Teheran – Dushanbe – comunități ismaelite din Asia Centrală completează planul strategic rusesc în Eurasia în spiritul direcțiilor enunțate de Aleksandr Dughin, care atribuia Iranului rolul de „padișah”¹⁵ al Asiei Centrale. Ideea refacerii Imperiului Islamic Persan servește

¹¹ Adnan Abu Amer, *Palestine Pulse: Is Russia Hamas' bridge to global diplomacy?*, al-Monitor, 24.08.2015

¹² *Leviathan Gas Field, Levantine Basin, Mediterranean Sea, Israel*, Offshore Technology.com

¹³ Maj. Rob Taylor, *Pipeline politics in Syria: You can't understand the conflict without talking about natural gas*, 21.03.2014, Armed Forces Journal

¹⁴ Hassan Hafidh, Benoit Faucon, *Iraq, Iran, Syria Sign \$10 Billion Gas-Pipeline Deal*, The Wall Street Journal, 25.07.2011

¹⁵ Rege al regiilor în Persia.

pe deplin atât aspirațiilor de putere regională a Iranului cât și Rusiei, privită de naționaliștii iranieni drept puterea providențială care reasează Persia pe locul ocupat odată în istorie. Marota refacerii „marelui Iran” în Asia Centrală trebuie privită în conjuncție cu sprijinul acordat de Moscova axei Damasc-Teheran ca factor de negociere, presiune și control a statului persan precum și ca o contrapondere a neo-otomanismului turcesc, wahhabismului saudit, influenței occidentale și, mai ales, a celei chineze. În acest sens, trebuie amintit faptul că, prin strategia „Drumului și al Centurii Mătășii”¹⁶ publicată în data de 28 martie 2015, statul chinez a devenit jucător geostrategic activ major în regiune, intrând în competiție directă cu Federația Rusă.

Planul tactic

Din punct de vedere tactic, se conturează următoarele obiective:

A. Slăbirea coeziunii socio-interne, urmată de inițierea și/sau menținerea instabilității în statele tangente perimetrului de apărare strategică avansată, concomitent cu împiedicarea/eliminarea/reducerea prezenței puterilor competitoroare în scopul înglobării acestor state în propria sferă de influență sau al transformării acestor state în zone tampon;

B. Slăbirea capacității de reacție a statelor incluse în spațiul de securitate al Federației Ruse și a puterilor competitoroare, concomitent cu translatarea atenției acestora din urmă de la procesele geopolitice care implică spațiul de securitate rusesc.

Aceste obiective tactice urmează a fi atinse prin operațiuni descrise în doctrina Gherasimov¹⁷ a „războiului de nouă generație/non-linear”¹⁸, după cum urmează:

1. Operațiuni de subversiune menite să altereze răspunsul politic al decidenților implicați în contracararea planurilor strategice rusești;

¹⁶ *Visions and actions on jointly building Silk Road Economic Belt and 21st century Maritime Silk Road, issued by the National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, with State Council authorization, March 2015*

¹⁷ Prezentată public în anul 2013 de către Șeful Marelui Stat Major al Forțelor Armate ale Federației Ruse, generalul de armată Valeri Vasilievici Gherasimov, în articolul *The Value of Science in Prediction, Military-Industrial Kurier*, February 27, 2013

¹⁸ Conceptul de război non-linear a fost introdus în spațiul public, cu câteva zile înainte de invadarea Crimeei, de către Vladislav Surkov (aka Nathan Dubovitsky), consilier politic al președintelui rus Vladimir Putin. În fapt, acest concept reformulează conceptul american de „război hibrid”. Vezi: Peter Pomerantsev, *How Putin is reinventing warfare*, Foreign Policy, 05.05.2014

2. Operațiuni diversioniste (manipulare/negociere) menite să limiteze capacitatea de reacție a competitorilor geopolitici;
3. Operațiuni de descurajare a constrângerii prin intimidarea forțelor concurente;
4. Operațiuni de tip „steag străin”;
5. Operațiuni de tipul insurgenței urmate de delegarea puterii și de intervenție.

1. *Operațiunile de subversiune politică* utilizează atât agenți de influență plasați în poziții politice „cheie” în statul țintă cât și agenți de influență transformați în „lideri de opinie” care, prin natura mesajelor transmise în mass-media, legitimează deciziile politice ale primilor. În acest scop se utilizează mijloace de dezinformare/intoxicare și propagandistice, principalele teme urmărind:

- subminarea coeziunii socio-interne naționale prin stimularea divergențelor inter-etnice, inter-confesionale, inter-culturale, între categorii sociale, între populațiile aparținând unor grupe de vârstă diferite, între elite (culturale, politice, militare, sociale) și restul populației etc.;
- subminarea coeziunii dintre aliații din cadrul principalelor organizații competitoră: NATO, UE, prin strategie de tipul *divide et impera* – *oferirea de avantaje economice preferențiale, acceptul de a negocia doar cu unele dintre statele membre în detrimentul altora*;
- subminarea moralului național în cazul unei eventuale confruntări cu Rusia prin mijloace propagandistice menite să amplifice capacitatea distructivă a armatei ruse în paralel cu incapacitatea de reacție a statului țintă;
- subminarea/caricaturizarea ideii naționale, a sentimentului patriotic, prin utilizarea de agenți de influență compromiși moral, prin exacerbară discursului patriotard sau prin condamnarea constantă a ideii de patriotism și asimilarea acesteia cu formele extremiste de tipul naționalismului, xenofobiei etc.;
- subminarea eforturilor de contracarare a rețelelor de influență ruse prin atacarea mediatică a instituțiilor implicate în acest tip de activități, atacarea mediatică în scop de compromitere a liderilor acestor instituții și de scădere a încrederii populației în probitatea profesională și morală a acestora, prin utilizarea de agenți de influență plasați în poziții „cheie” din cadrul sistemului judiciar, capabili să blocheze demersurile legale;
- subminarea încrederii populației în instituțiile de forță ale statului (armata, servicii secrete, poliție, jandarmerie) și în instituțiile politico-administrative ale statului prin susținerea și propulsarea în poziții de conducere a unor lideri compromiși, șantajabili, nepregătiți profesional, etc;

- compromiterea personalităților publice ostile sau necooperante în paralel cu atragerea liderilor vulnerabili (corupți, veleitariști etc).

2. Operațiunile diversioniste (manipulare/negociere) menite să limiteze capacitatea de reacție a competitorilor geopolitici prin:

- translatarea conflictului interstatal în sfera „lawfare” concomitent cu blocarea oricărei rezoluții ONU de condamnare a agresiunii sau de aprobare a intervențiilor multinaționale pentru restabilirea păcii, gestionare a crizei, ajutor umanitar etc;
- scindarea coeziunii competitorilor prin acțiuni de tip *carrot and stick* respectiv avantaje (parteneriate economice, politice, diplomatice, strategice speciale) pentru puterile prietene și penalități pentru cele ostile.

3. Operațiuni de descurajare a constrângerii prin intimidarea forțelor concurente:

- comportament politic internațional impredictibil (prin nerespectarea acordurilor de încetare a focului dublată de lovirea puternică a adversarului), menit să amplifice temerile partenerilor politici privind escaladarea tensiunilor, riscul extinderii ostilităților armate și al utilizării armamentului nuclear;
- desfășurarea bruscă de exerciții militare întrunite inter-arme pe scară largă, cu implicarea manevrelor locale și intercontinentale, care să mimeze mobilizarea/atacul/inviaza uneia dintre puterile concurente;
- alertarea forțelor strategice, amplasarea înaintată a vectorilor de transport nuclear tactic, patrulare aeriană agresivă a zonelor de vecinătate.

4. Operațiuni de tip „steag străin” (operațiuni sub acoperire concepute spre inducerea în eroare a adversarului/opinii publice astfel încât să pară a fi efectuate de către alți autori) în scopul:

- legitimării unei intervenții în forță;
- decredibilizării oponentilor politici;
- spionaj/contraspionaj;
- pseudo-operațiunilor (presupun existența unor grupuri organizate de forțe care poartă însemne militare ale puterii adverse, în scopul culegerii de informații sau al executării unor operațiuni pe teren advers: sabotaje, răpiri, asasinat, atentate de tip terorist etc).
- Întrucât, până la demonstrarea adevăraților autori, suspiciunile privind originea operațiunii se pot înscrie în categoria conceptuală generică de „teorie

a conspirației”, acțiunile de acest tip beneficiază de sprijin consistent în planul media/propagandistic în vederea contracarării eventualelor acuzații.

5. Operațiuni de tipul insurgenței, urmate de delegarea puterii și de intervenție:

- utilizarea instrumentelor de luptă hibridă: forțe insurgente de tipul militarilor fără însemne naționale („omuleți verzi”), grupuri tactice de „voluntari” aflați sub comanda militarilor ruși, centre de antrenament și de suport logistic al insurgenților amplasate la frontieră, atacuri cibernetice, blocarea comunicațiilor militare și civile, distrugerea infrastructurilor critice, atacuri asupra monedei naționale, sancțiuni economice (energetice) în paralel cu operațiunile de subversiune deja amintite;
- preluarea controlului principalelor instituții administrative de către puterea insurgentă, urmată de organizarea de referendumuri în scopul „legitimizării” noii conduceri.

CONCLUZII

Analiza strategică a proceselor geopolitice din regiunea Mării Negre nu poate face abstracție de cadrul conceptual al paradigmei dominației globale, în interiorul căruia au fost trasate direcțiile de politică externă ale Federației Ruse, principala putere hegemonică din regiune, al cărei teritoriu național coincide cu mare parte din zona pivot nordică. Prin urmare, imperativul de securitate al Federației Ruse este reprezentat de *prezervarea controlului exclusiv asupra spațiului propriu de securitate (al zonei pivot nordice), alcătuit din spațiul Arctic, Marea Baltică, statele istmului ponto-baltic, gurile Dunării cu segmentele inferior și mijlociu ale fluviului, Marea Neagră, Asia Mică, Armenia, Persia (Iranul), Tibetul și Mongolia.*

În acest context, principalele direcții strategice ale Federației Ruse în regiunea Mării Negre urmăresc:

- împingerea frontierei *de facto* (liniei de apărare avansată) a Federației Ruse la nivelul graniței interne a spațiului (inelului) de securitate;
- menținerea spațiului de securitate caucazian și central asiatic în propria sferă exclusivă de influență;
- transformarea și menținerea spațiului de securitate corespunzător coridorului nord-sud transeuropean (istmul ponto-baltic și peninsula balcanică), Iranului, Afganistanului, Mongoliei în zone tampon;
- comutarea atenției principalilor jucători geostrategici de la problematica spațiului de securitate al Federației Ruse, prin inițierea/întreținerea/escaladarea unor procese geopolitice la distanță de acest spațiu, dar cu impact asupra ecuației de putere regionale și/sau globale;

- coagularea forțelor contestatare ale unipolarității sistemului internațional;
- scindarea coeziunii euro-atlantice;
- inițierea și/sau întreținerea tensiunilor între principalii jucători geostrategici care acționează în spații de vecinătate ale propriului spațiu de securitate și specularea divergențelor de ordin politico-diplomatic, economic, financiar, militar dintre aceștia în propriul interes;
- refacerea fostei sfere globale de influență sovietică din perioada bipolarității prin instrumente de tip hibrid.

Axele geostrategice utilizate de Moscova pentru implementarea acestor direcții strategice la nivelul bazinului Marii Negre sunt construite în jurul intereselor (politice, economice, strategice) comune, a istoricului pozitiv bilateral, a afinităților culturale. Prin urmare, menținerea și consolidarea acestor axe reprezintă priorități de politică externă ale Federației Ruse.

Este interesant de observat prezența, în cadrul acestor axe, a trei categorii de state:

1. state membre NATO și UE cu impact major în procesul decizional euro-atlantic (binomul germano-francez, Grecia, Cipru, Turcia, Bulgaria și alte state precum Ungaria, Spania, Italia, Cehia, Slovacia);
2. state aparținând fostului spațiu sovietic (Armenia, Tadjikiistan);
3. state cu mare valoare geostrategică, controlate de Rusia (Serbia – cap de pod al Rusiei în Peninsula Balcanică, Siria – stat „balama” în bazinul levantin al Mediteranei, Iran – stat pivot la nivelul inelului interior de securitate).

În plan tactic, Federația Rusă urmărește:

- slăbirea coeziunii socio-interne în statele țintă;
- inițierea și/sau menținerea instabilității în statele tangente perimetrului liniei de apărare strategică avansată;
- împiedicarea/eliminarea/reducerea prezenței puterilor competitori în regiune;
- slăbirea capacității de reacție a statelor incluse în spațiul de securitate al Federației Ruse și a puterilor competitori;
- translatarea atenției puterilor competitori de la procesele geopolitice care implică spațiul de securitate rusesc.

Mijloacele tactice, de tip hibrid („de nouă generație/non-lineare”), descrise în doctrina Gherasimov, pun accent pe componentele non-militare de *intelligence* și de *soft power* în calitate de precursori ale intervenției de tip *hard-*

power. Este interesant de observat ajustarea tactică în funcție de la garanțiile de securitate ale statelor țintă. Astfel, axele europene sunt vizate de acțiuni de subversiune, diversioniste, de descurajare a constrângerii prin intimidarea forțelor concurente și de cele de tip „steag străin”, în timp ce axele eurasiatice (câmpurile tactice din Orientul Mijlociu și din Ucraina) implică și categoria acțiunilor de tipul insurgenței urmate de delegarea puterii și de intervenție.

Dr. Alba Iulia Catrinel Popescu

„Paginile Literare” cuprind contribuții ale membrilor ACMRR și ale veteranilor din serviciile de informații care au preocupări și prezențe publicistice în acest domeniu.

MIRCEA DORIN ISTRATE

MEMORIA PĂMÂNTULUI ROMÂNESC

A trecut vârsta de aur a istoriei române
Când s-au scris mărețe fapte puse-n cronice bătrâne,
Când moșia era sacră, iară neamul strâns, unit,
Își păzea cuibarul vieții, să mi-l facă nemurit.

Era vremea bărbăției, când cu-a brațului putere
Și cu zeii de deasupra n-am avut de ce ne teme,
C-am știut că-n astă lume nu viața are preț
Ci, deasupra, peste toate, este visul ei măreț.

De-a trăi în libertate, nu sub jug și-n umilință
Să robești la vreun tiranic ca să-i faci a lui voință,
Că sub cerul nost' cu stele neamul nostru s-a născut
Și cum inima i-o cere, a făcut mereu ce-a vrut.

N-am murit nici pe Columnă, nici la Sarmizegetusa,
Am fost flacăra nestină, re-nviind mereu din spuza
Nesfârșitelor speranțe că vom fi din nou ce-am fost,
Strâns uniți, sub o poruncă, sub o flamură, cu-n rost.

Am avut de-a-lungul vremii scoborășuri mari, afunde,
Am fost glod de tină rece, dar și stele tremurânde,
Am fost margine de vreme, când cu-a noastră bărbăție
Apărat-am lumea veche ca să-și facă-mpărăție.

În țărâna înșfințită zace lumea muritoare,
Sunt eroi la rădăcina fiecărui fir de floare
Ce slăvește a lor faptă ridicată în mărire,
Ca să aibe țara asta picul ei de fericire.

De-asta la vreun mare praznic când se face pomenire
La slăviții ce murit-au să ne facem nemurire,
Din a sufletului vamă dați un bob de lăcrimare
Pentru toți care ținut-au neamul pe a sa cărare.

Și-nvățați că astă țară e-n urcare și-n mărire
Doar de-avem în al nost' suflet înțeleapta cea gândire

Că a țării măreție, înălțare și putere
Stă în noi, dacă i-om face întru toate, a sa vrere!

CORIN BIANU

LA CENTENARUL MARII UNIRI

Corabie cu pânze și cârmă e țara,
Mulțime de oameni cuprinde înlăuntru-i...

Mulțimea se mișcă, nava se clatină,
Aplecându-se uneori mult prea riscant;
Frumos ar fi, dacă-ar fi fost clădită pe piatră!

Dar țara e corabie cu pânze, să adune vânturi motrice,
Și cu cârmă, spre a putea fi strunită pe valuri;
Oricât de zdravănă ar fi ea, carena se află sub apă,
Și poate deveni enigmatică pradă a unui aisberg fatidic...

În fața aisbergului natural, corabia are șansele ei,
Dar când corabia este o țară,
Aisbergul devine simbolul agresiunii;
Arborează agresorul zâmbete așa și așa,
Ori fals-prietenose,
Ascunzând invizibile arme,
Cu care să lovească fatal pe dedesubt!

Echipajul naval, ales dintre toți corăbierii,
Nu are tihnă, nici să doarmă cât de cât,
Aisberguri numeroase pot împresura corabia,
Unele invizibile cu totul și cu totul.

Oricât de ascunse pot fi pericolele,
La fel de nevăzută este munca echipajului,
Ea se poate vedea doar prin efectele-i benefice.

Când echipajul veghează în permanență la posturi,
Corabia plutește sigur pe ape liniștite...

PATRIA ȘI POETUL

În flăcări care pururea cuprind
Fierbinte dragoste și dor ardent
Eu sunt un meteor călătorind
În sâmburele lor incandescent.

Cu drumul tău, o, Țară, m-ai deprins
E unicul destin ce-l va urma
Acest pământ de cântece, aprins,
Să lumineze doar făptura ta.

LA VIDRA DE SUS

lui Avram Iancu

Pădurea mă privește cu ochi verzi de frunze
Și mă pierd în apele ochilor ei
În căutarea limanului de smarald.

Învăpăiate cântări păsărești
Îmi proptesc urechile amândouă,
Neistovitul lor sunet mă locuiește cumplit,
Încât vibrez pe de-a-ntregul,
Ca o mlădioasă nuia de gorun!

Frunzișul impetuos al pădurii
Reinstaurează o nouă lume terestră.

Împovărându-mă cu clăi de frunze verzi,

Sunătoare ca banii de aramă veche
Mi se arată o primăvară fără pereche...

EMIL DREPTATE

FRUMOASA CĂLĂTORIE

Norii,
Ca o herghelie de cai albi
Pe care
Anotimpul
Îi prăbușea pe pământ

Din nimic, privirea mea
S-a ridicat
Asupra împrejurului

Și-a născocit
Frumoasa călătorie a sângelui.

IOAN FLORIAN

IUBIRE DEȘARTĂ

Frumoasă, frumoasă,
cea mai frumoasă
dintre femeile
care aruncă o privire întâmplătoare
asupra-mi.

Mă doare slăbiciunea mea
și mă îngrozește
zbaterea sufletului meu,
care s-a aplecat
asupra unei iluzii.

Ferește-mă de zâmbetul tău
care intră în inima mea

ca un cuțit...

Voi visa mâna-ți, mângâindu-mi pleoapele
închise de-a pururi,
peste ochii împăcați.

TE-AM AȘEZAT, FRAGILĂ, ÎNTR-O GLASTRĂ

Te-am așezat, fragilă, într-o glastă
Și roșie-am ales culoarea ta.
Iar sus aripa cerului, albastră...
Ți-am căutat privirea – lumina ta adâncă
Și limpede ca un izvor fragil
Încet, încet, coboară vie, încă
Speranța – hrana celui mai umil.
Vezi tu ești sus, iar eu un lujer doar
Tânjind s-ajungă iarăși la lumină.
Rămâne doar speranța fulgerată
De nepăsarea ta cea crudă, de felină.

CONSTANTIN MATEI

RAMURĂ ALBASTRĂ

Ramură albastră
creangă de măslin
ne e țara noastră,
milener destin.

Ramură credință
ne e vis și gând
către biruință
din strămoși luptând.

Ramură curată
și cu falnic nume
într-un imn te poartă
în întreaga lume,

Ramură solie
către viitor,

suflet și mândrie,
vis înălțător.

Credem în tăria
ramurii albastre
pentru că ni-i glia
sensul vieții noastre.
Iar strămoșii-n timp
țării-au fost ostași,
noi s-o dăm, în schimb,
sacră la urmași.

DUMITRU DĂNĂU

FIROSCOFELĂ

totul pe lume
e umbră, e urmă,
iar urma, alergând,
rămâne la urmă...
omul se duce,
umbra, la fel...
rămâne doar urma,
vorbind despre el.

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ACMRR – SRI

- **La 4 mai a.c., a avut loc Adunarea Generală a ACMRR-SRI**, care a fost precedată de conferințele Sucursalelor județene ale Asociației și de o ședință a Consiliului Director.

În cursul adunării, la care au participat și reprezentanți ai conducerii Serviciului Român de Informații, a fost prezentat și supus aprobării Raportul de activitate pe anul 2017 al Comitetului Executiv și Consiliului Director al Asociației, proiectul de activități pe anul 2018, precum și documentele financiare.

- Membri ai **Sucursalelor București și Galați** au participat, în ziua de 21 aprilie a.c., la o acțiune de împădurire din cadrul proiectului inițiat de Consiliul Județean Vrancea de realizare a **Parcului Memoriei Naționale „Stejarii României – 100 de ani de istorie și demnitate – Ro-mândria”**.

La o activitate similară au participat membri ai **Sucursalei Alba**, care au contribuit la împădurirea unui teren din raza comunei Ciugud

- **Sucursalele județene** au marcat **aniversarea Serviciului Român de Informații** prin evenimente la care au participat și colegi aflați în activitate. De asemenea, membri ai Sucursalelor județene au participat la festivitățile organizate cu ocazia **zilelor Victoriei, a Independenței și a Europei**.

*

- **Sucursala Timiș** a realizat un interesant proiect în domeniul culturii de securitate, reunind în volumul **„Cu inima la tricolor”** studii și articole din acest domeniu publicate de membri ai Sucursalei, inclusiv în revista **„Vitrallii – Lumini și umbre”**. De asemenea, reținem și apreciem efortul Sucursalei de a edita un Buletin Informativ, al cărui număr 5/trim. I 2018 cuprinde numeroase informații interesante și utile pentru membrii Sucursalei și nu numai.

- Aniversarea celor 28 de ani de activitate a Serviciului Român de Informații a fost marcată de **Sucursala Bihor** printr-o **expoziție cuprinzând lucrări de artă plastică** ale doamnelor Stela Bungău, Dorina Marta, Ina Matei și Raveica Tудuce, membre ale Sucursalei.

*

- Continuând o frumoasă tradiție, **de Ziua Femeii, Sucursalele județene** au organizat **evenimente dedicate colegelor și partenerelor de viață**.
- Ca în fiecare an, **Sucursala București** a organizat în perioada sărbătorilor pascale **o excursie în stațiunea Căciulata**, cu cazare la căminul de garnizoană „Vâlcea”, unde, ca de obicei, participanții s-au bucurat de confortul și ambianța asigurate de gazde și au putut participa la slujbele religioase de la Biserica Păușa, construită în anul 1862 de călugării de la Mănăstirea Stănișoara.
- Și în acest trimestru **au fost sărbătoriți colegii noștri care au împlinit vârste multiplu de 5**, începând cu vârsta de 60 de ani. Sărbătoriții s-au bucurat de reîntâlnire, au evocat evenimente semnificative din activitatea profesională, urându-și pe mai departe sănătate și mulți ani de viață.

IN MEMORIAM

ACADEMICIAN DINU C. GIURESCU

A trecut în neființă Academicianul Dinu C. Giurescu, unul din marii istorici ai României, un înflăcărat patriot care și-a dăruit întreaga viață profesională și politică slujirii poporului român și demnității naționale.

Născut la București la 15 februarie 1927, Dinu C. Giurescu a reprezentat a treia generație a unei familii de istorici și academicieni. Tatăl său, profesorul și academicianul Constantin C. Giurescu (1901-1977), este autorul unei monumentale „Istории a Românilor”.

Ca și înaintașii săi, Dinu C.

Giurescu a avut o carieră impresionantă. Licențiat al Facultății de Istorie

a Universității București în 1950, doctor în istorie din 1968, membru titular al Academiei Române din 200, devenind și vicepreședinte al acesteia. În îndelungata sa activitate a elaborat și publicat 18 volume de autor, 15 volume în colaborare, 7 îngrijiri de ediții, un atlas istoric, numeroase studii și articole.

Printre lucrările prin care Acad. Dinu C. Giurescu a marcat istoriografia românească sunt de menționat: „Istoria ilustrată a românilor” (1981); „Guvernarea Nicolae Rădescu” (1996, colaborare cu Constantin C. Giurescu); „Imposibila încercare. Greva regală, 1945” (1999); „România în al doilea război mondial” (1999); „Cade Cortina de Fier - România 1947” (2002); „Zid de pace, turnuri de frăție. Deceniul deschiderii: 1962 – 1972” (în colaborare cu Mircea Malița, 2012).

La 9 decembrie 2012, Acad. Dinu C. Giurescu a fost ales deputat, activând în Parlamentul României până la retragerea din politică după alegerea sa ca vicepreședinte al Academiei Române, la 24 aprilie 2014. A rămas până în ultima clipă prezent în viața cetății, atrăgând permanent atenția decidenților, indiferent de culoarea lor politică, asupra marilor pericole ce amenință ființa românească, în primul rând „formarea unei generații fără identitate națională”.

Necesitatea definirii și transmiterii unor repere ale valorii morale și demnității românești a fost domeniul în care, în sfârșitul de an 2009, năzuințele noastre, în abia constituita redacție a revistei „*Vitralii – Lumini și umbre*”, s-au regăsit în gândirea și activitatea Academicianului Dinu C. Giurescu, care a acceptat să sprijine proiectul nostru în calitate de consultant științific. Ne-a fost, de atunci, mereu alături, cu sfaturile și cu monumentala sa cultură, cu articole de specialitate și mai ales cu verticalitatea pozițiilor sale - și stau mărturie, între multe altele, articolul „*Gheorghe Trosca – fapte și întrebări*” („*Vitralii – Lumini și umbre*” nr. 7) sau interviul „*Dacă securitatea se opunea, ieșea o baie de sânge*” („*Vitralii – Lumini și umbre*” nr. 33) – poziții mereu exprimate cu deplina conștiință a faptului că, după cum adesea ne atrăgea atenția, „***Istoria nu iartă!***”.

Interviul menționat anterior face parte dintr-un lung dialog pe care Acad. Dinu C. Giurescu l-a purtat cu redactorul șef al revistei noastre în luna decembrie 2017, în ciuda sănătății sale precare.

Vom păstra în redacție, ca pe o prețioasă amintire, caseta pe care am imortalizat acest interviu și vom reține ca îndemn călăuzitor al proiectului „*Vitralii – Lumini și umbre*” vorbele domnului profesor: „***Cel ce recuperează istoria se salvează nu doar pe sine, ci și pe urmașii săi.***”

Odihnească-se în pace!

PREZENȚI ÎN VIAȚA ȘI CULTURA CETĂȚII

- În cursul lunii martie, conducerea **Sucursalei Vâlcea** a organizat un amplu eveniment cultural ocazionat de prezentarea volumului *„Iulian Vlad-Confesiuni pentru istorie”*, autor gl. bg. (r) Aurel Rogojan, la care au participat peste 200 de persoane.
- În cadrul activităților dedicate marcării Centenarului Marii Uniri, **Sucursala Galați** a aprobat **susținerea financiară a unui proiect de realizare a unui basorelief** reprezentându-l pe domnitorul Mihai Viteazul, ce urmează a fi amplasat pe faleza superioară a Dunării.

În același context, la începutul lunii ianuarie a.c, **col. (r) Didel Bădărău**, membru al Sucursalei, s-a implicat, în calitate de președintele Asociației „Frontiera Gălățeană”, într-o acțiune festivă **de prezentare pe Faleza Dunării a unor basoreliefuri reprezentând importante personalități ale istoriei naționale**. De asemenea, **președintele Sucursalei, col. (r) Viorel Ursu, a participat la ceremonialul de inaugurare a monumentului „Apărătorii orașului Galați, 9-22 ianuarie 1918”**.

- În cadrul manifestărilor organizate cu prilejul Centenarului Marii Uniri, Muzeul Unirii din Alba Iulia a găzduit, în luna ianuarie, o expoziție internațională de modelism la care a participat și **col. (r) Valeriu Vișan**, din Sucursala București, **care a prezentat machete ale unor vehicule blindate folosite de armata română începând din 1918**.
- **Col. (r) Voicu Șichet**, președintele **Sucursalei Satu Mare**, s-a implicat în **organizarea unei campanii** derulate de principalele organizații civice din județ **intitulate „Să facem iar cunoscut Eroul necunoscut”**. Campania are în vedere strângerea de fonduri pentru reconstruirea Monumentului Eroului Necunoscut, inaugurat la 1 decembrie 1922 în cinstea ostașilor căzuți în Primul Război Mondial și dispărut în cursul celui de-al Doilea Război Mondial.

De asemenea, primul număr din acest an al revistei *„Eroii Neamului”*, coordonată de col. (r) Voicu Șichet este dedicat Centenarului Marii Uniri.

- Colegii din **Sucursala Mureș** au marcat Centenarul Marii Uniri prin **lansarea**, la 26 aprilie 2018, la Tg.Mureș – Hotel Continental, **a albumului intitulat „Transilvania – leagăn și scut al Daciei străbune”**, purtând semnătura d-lui **col. (r) Gheorghe Bănescu – Musceleanu**, cu ilustrații semnate de Horea Remus Epure. Cuvântul de deschidere a fost rostit de colegul nostru, dl. **Mircea Dorin Istrate**, președintele filialei Mureș a Ligii Scriitorilor Români, care a elogiat proiectul, considerându-l un valoros cadou făcut cu ocazia Centenarului Marii Unirii.
- Consemnăm cu plăcere **un frumos omagiu adus fostului nostru coleg col. (r) prof. Viorel Chetoreanu** (trecut în neființă în 2016) **de către gl. bg. (r) Neculai Călugăriță, din Sucursala București**, care a organizat, în perioada 5-14 mai, la Sala Rondă a Cercului Militar Național, **o expoziție cuprinzând principalele lucrări de artă plastică românească** aflate în colecția celui omagiat. La vernisajul expoziției au participat unii dintre artiștii reprezentați în colecție, critici de artă și numeroși colegi.

NOI APARIȚII EDITORIALE

- La data de 2 martie 2018, în foaierul Teatrului Național „Marin Sorescu” din Craiova, în prezența unui numeros public, a avut loc lansarea cărții *„Monografia obștii Peștișani din Gorj”*, printre autori fiind și **col. (r) ec. Lolescu Nicolae, membru al Sucursalei Gorj**.
- Colegul și colaboratorul nostru **col. (r) Alexandru Ene**, din Sucursala **Brăila** revine în librării cu un nou volum de versuri intitulat *„Gânduri de*

DIALOG CU CITITORII ȘI CORESPONDENȚII

iubire”, publicat la Editura Lucas. Volumul a fost lansat în cadrul cenacului literar „Casa Speranței” din cadrul CAR Ana Aslan – Brăila, precum și la Salonul literar al Bibliotecii „V.A. Urechia” din Galați.

- **Col. (r) Alexandru Bicăzan, col. (r) Gheorghe Delurean**: ne pare rău dar, după cum am mai precizat, revista noastră nu publică materiale cu conotații politice, pamflete sau atacuri la persoană. Vă așteptăm din nou, cu materiale

care să reflecte bogata dvs. carieră profesională, detalii mai puțin cunoscute ale istoriei recente, contribuții la dezvoltarea culturii de securitate etc.

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE” – PREZENȚĂ ȘI ECOURI

Prezentăm în cele ce urmează unele dintre ecourile recepționate la redacție în legătură cu interesul cu care revista „*Vitralii – Lumini și umbre*” este primită în mediile instituționale preocupate de problematica securității naționale, în presa de specialitate și în rândul marelui public.

- O recenzie a numărului 33 al revistei este prezentată de jurnalistul Gheorghe Pârja în publicația „**Graiul Maramureșului**” sub titlul „*Ieșirea din umbră cu scriitori nemulțumiți*”.
- Ample prezentări ale numărului 33 al revistei se regăsesc în publicațiile: „**Tribuna**” (5 februarie, Sibiu, semnată de N. I. Dobra), „**Actualitatea sătmăreană**” (13 februarie, semnată de prof. Carol C. Koka).

Ilustrăm acest număr și ne face plăcere să fim primii care aduc în atenția cititorilor câteva din lucrările realizate de **colegul nostru col. (r) Gheorghe Rusu** care, după retragerea dintr-o lungă carieră în activitatea de informații, s-a dedicat artelor vizuale. Îl felicităm și-i urăm succes!

oooOOOooo